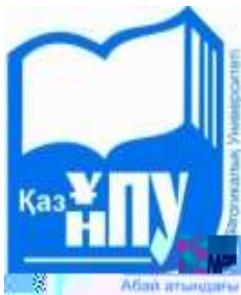

ISSN 2307-7891

Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет
имени Абая

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК

«Көптілді білім беру және шетел тілдері филологиясы» сериясы
Серия «Полиязычное образование и иностранная филология»
Series «Multilingual education and philology of foreign languages»

№ 4 - 2014

АЛМАТАЫ

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Abai Kazakh national pedagogical university

Көптілді білім беру институты
Институт полиязычного образования
Institute of multilingual education

ХАБАРШЫ

ВЕСТНИК

BULLETIN

«Көптілді білім беру және шетел тілдері филологиясы» сериясы

Серия «Полиязычное образование и иностранная филология»

Series «Multilingual education and philology of foreign languages»

№4

2014

АЛМАТАЫ

БАС РЕДАКТОР

Т.Т. АЯПОВА - ф.ғ.д., профессор

БАС РЕДАКТОР ОРЫНБАСАРЛАРЫ:

Асқарова С.А.- ф.ғ.к., доцент

Баданбекқызы З.- ф.ғ.к., доцент

ҒЫЛЫМИ РЕДАКТОРЛАР:

Ешимбетова З.Б.-п.ғ.к.

Шенгелбаева Н.Р.-ф.ғ.к.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

Мирзоев К.И.- ф.ғ.д., профессор

Мусаева К.С.-п.ғ.к., Абай атындағы ҚазҰПУның профессоры

Букабаева Б..Е.- ф.ғ.к.

Кемелбекова З.А.-ф.ғ.к.

Мукашева А.С.-ф.ғ.к., Абай атындағы ҚазҰПУның профессоры

Али Али Шабан-PhD Каир (Египет)

Дэвис Брент – PhD (АҚШ)

Н.Новин – PhD Argibin University (Иран)

Дэвид Ландис –PhD (АҚШ)

Фатима Шнан-Давен-PhD Экс-Марсель университеті (Франция)

Наср М.Ариф-PhD, Араб Эмириаты

Әлімсейіт Әблілгазы-ф.ғ.д., профессор Шыңжаң университеті филология институты (КХР)

Иноярова У.И.-п.ғ.д., Низами атындағы ТГПУ (Ташкент, Өзбекстан Республикасы)

Кенан Коч-PhD (Турция)

Нил Стейнторп- магистр (Австрия)

М. Яуманн-магистр (ФРГ) ДААД орталығы

КОРРЕКТОРЛАР:

Абдрахманова Г.-ф.ғ.к., доцент, (араб тілі)

Айтқазықызы С. -PhD, (қытай тілі)

Шинтемирова А.М.- аға оқытушы, (орыс)

ЖАУАПТЫ ХАТШЫ:

Кулекенова Ж.Г. - аға оқытушы

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Т .Т. АЯПОВА- д.ф.н., профессор

ЗАМЕСТИТЕЛИ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

Асқарова С.А.- к.ф.н., доцент

Баданбекқызы З.- к.ф.н., доцент

НАУЧНЫЕ РЕДАКТОРЫ:

Ешимбетова З.Б.-к.п.н.

Шенгелбаева Н.Р.-к.ф.н.

СОСТАВ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:

Мирзоев К.И.-д.ф.н., профессор

Мусаева К.С.-к.п.н., профессор КазНПУ имени Абая

Букабаев Б.Е.-к.ф.н.

Кемелбекова З.А.-к.ф.н.

Мукашева А.С.-к.ф.н. профессор КазНПУ имени Абая

Али Али Шабан - PhD Каир (Египет)

Дэвис Брент – PhD (США)

Н. Новин – PhD Argibin University (Иран)

Дэвид Ландис – PhD (США)

Фатима Шнан-Давен - PhD Университета Экс-Марсель (Франция)

Наср М.Ариф – PhD, Арабские эмираты

Әлімсейіт Әбілғазы – д.ф.н., профессор Шинжанский институт филологии (КНР)

Иноятова У.И. – д.п.н., ТГПУ им Низами (Ташкент, Республика Узбекистан)

Кенан Коч – PhD (Турция)

Нил Стейнторп - магистр (Австрия)

М.Яуманн – магистр (ФРГ) Центр ДААД

КОРРЕКТОРЫ:

Абдрахманова Г.- к.ф.н., доцент (арабский язык).

Айтқазықызы С. - PhD (китайский язык)

Шинтемирова А.М.- старший преподаватель (русский язык)

ОТВЕТСТВЕННЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

Кулекенова Ж.Г. - старший преподаватель

EDITOR-IN-CHIEF

Т.Т. АЯПОВА- doctor of philological sciences, professor

EDITOR-IN-CHIEF'S ASSISTANTS:

S.A. Askarova- candidate of philological sciences, associate professor

Z. Badanbekkyzy - candidate of philological sciences, associate professor

SCIENTIFIC EDITORS:

Z. B. Yeshimbetova- candidate of pedagogical sciences

N. P. Shengelbayeva- candidate of philological sciences

EDITORIAL STAFF:

K.I. Mirzoyev- doctor of philological sciences, professor

K.S. Musayeva- candidate of pedagogical sciences, professor of Abai KazNPU

B.E. Bukabayeva- candidate of philological sciences

Z.A. Kemelbekova- candidate of philological sciences

A.S. Mukasheva- candidate of philological sciences, professor of Abai KazNPU

Ali Ali Shaban- PhD Kair (Egypt)

Davis Brent - PhD (USA)

N.Novin- PhD of Argibin University (Iran)

David Landis- PhD (USA)

Fatima Shnah- Daven- PhD of Ex-Marseille University (France)

Nasr M. Arif- PhD, executive director of Dar al-Islam Institute (Arab Emirates)

Alimseyit Abilkazy- PhD, Professor of Jingjiang Institute of Pholology (China)

Inoyatova U.I. – Doctor of philological, Nizami TSPU (Tashkent, Uzbekistan Republic)

Kenan Koch- PhD (Turkey)

Neil Stainthorpe- MA (Austria)

M. Yauman- master degree, DAAD center (Germany)

CORRECTORS:

G. Abdurakhmanova - candidate of philological sciences, associate professor (Arabic Language).

S. Aytkazykyzy- PhD (Chinese Language)

A.M.Shintemirova- senior teacher (Russian Language)

EXECUTIVE SECRETARY:

Zh. G.Kulekenova- senior teacher

Журнал Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігіне 12.02.2013 жылы тіркеліп, №13343 -Ж қуәлігі берілді.

Шыгарылу мерзімі жылына 4 рет. Периодичность 4 раза в год.

**ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ БІЛІМ БЕРУ
ИНОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ
FOREIGN LANGUAGE EDUCATION**

УДК 37.003.14

HOCHSCHULBILDUNG – IN DATEN UND FAKTEN. EIN REZENSIONSARTIKEL ZU AKTUELLEN PUBLIKATIONEN DES DAAD UND ANDERER ORGANISATIONEN

M. Jaumann

KazNPU, DAAD Information Center, Almaty (Kazakhstan/ Germany)

The article is a review of recent publications and informational sources about international academic relations and mobility of students and researchers with a focus on German universities. The structure of each publication is explained, examples for its reviewed publication is the combination of written text and visual information in illustrations. The reviewed publications are extremely useful sources of information on German universities, globalization of higher education, university studies abroad and on popularization of German as a foreign language.

Key words: Academic mobility, internationalization, higher education, university, Germany, German as a foreign language, foreign students and researchers, research, Universitäten, Deutsch als Fremdsprache

Die Internationalisierung auch der deutschen Hochschulen schreitet voran, Fragen der Mobilität von Studierenden und Forscher/innen bewegen diese oft renommierten und teils altehrwürdigen Institutionen – zugleich verstärken diese Hochschuleinrichtungen, aber auch die ihnen zugeordneten Dachorganisationen wie der DAAD ihre Anstrengungen im Bereich des Bildungsmarketings immer mehr. Bisher noch wenig Beachtung findet, dass dieser Trend auch zur stetigen Publikation von Informationsschriften geführt hat, die unser Wissen über das deutsche Hochschulwesen und seine nationale wie internationale Dimension erstaunlich vermehrt haben. Fast könnte man von einer Wissensexpllosion sprechen, das deutsche Hochschulwesen wird in allen Facetten statistisch vermessen und auch qualitativ analysiert und interpretiert; Informationen über die Hochschulbildung in Deutschland stehen damit in einer Breite und Dichte zur Verfügung, die der Rezensent – die Bemerkung sei an dieser Stelle gestattet – für Kasachstan noch sehr vermisst. Der vorliegende Rezensionsartikel versucht, aus der Fülle der aktuellen Informationsschriften einige besondere Publikationen herauszuheben und vorzustellen. Zugleich soll hier auf einige bemerkenswerte Befunde zum deutschen Hochschulwesen und seiner Internationalisierung verwiesen werden, wie sie durch diese Publikationen erhoben wurden.

An erster Stelle steht für den Rezensenten auch im Sinne einer Wertung Christian Bode: *Kommentierte Grafiken zum deutschen Hochschul- und Forschungssystem. Annotated Charts on Germany's Higher Education and Research System*, hg. von DAAD, Bonn 2013/ 2014 (Redaktionsschluss). Der Verfasser ist von seiner akademischen Provenienz her Jurist und war lange auf führenden Positionen im deutschen Wissenschaftssystem tätig, so unter anderem im Bundesministerium für Bildung und Wissenschaft, als Generalsekretär der Westdeutschen Rektorenkonferenz und schließlich 20 Jahre lang bis 2010 als Generalsekretär des

Deutschen Akademischen Austauschdienstes (DAAD). Eine Publikation unter dem gleichen Titel und offensichtlich ähnlichem Inhalt hat er bereits 1996 vorgelegt, bei der jetzt vorliegenden Schrift handelt es sich offensichtlich um eine gründlich aktualisierte und überarbeitete Neufassung. Das Konzept ist bemerkenswert: Auf jeder Seite der im Format DIN A 6 gehaltenen Publikation findet sich eine entsprechend großformatige farbige Grafik, mit der ein bestimmter Aspekt des deutschen Universitäts- und Forschungswesens dargestellt wird; die Grafiken enthalten bereits schriftliche Erläuterungen und Anmerkungen, zudem findet sich auf jeder der Seiten im unteren Bereich ein weiterer schriftlicher Kommentar, in dem die visuell dargebrachte Information weiter erläutert und teilweise auch interpretiert wird. Dieses Konzept geht fast durchweg auf, die Kombination von Bild und Text, die in der Regel sehr übersichtliche grafische Darstellung, die überlegte Farbgebung usw. tragen zu einer hohen Informativität der Schrift bei, selbst komplexe Sachverhalte und Informationslagen werden übersichtlich dargestellt. Dabei werden einem selbst geschichtliche Fakten, die man eigentlich kennt, plötzlich eindringlich und fast schlaglichtartig neu bewusst: Auf Info-Grafik Nr. 7 findet sich eine Synopse zu den „Gründungsdaten deutscher Universitäten 1385-2013“ – sie verdeutlicht das jahrhundertelang sehr langsame Wachstum des deutschen Universitätswesens und dann den explosionsartigen Anstieg der Studierendenzahlen und der Neu- und Wiedergründungen deutscher Universitäten in der Phase der Bildungsexpansion nach 1960. Die Grafiken erfassen aber nicht nur die großen statistischen Werte, sondern auch die Ebene des (studentischen) Individuums, wie zum Beispiel Nr. 15 „Die soziale Dimension des Studiums“, hier mit interessanten Informationen – so werden die Kosten eines Studiums immer noch zu 48 % von den Eltern finanziert, von diesem Geld gibt der Durchschnittsstudent 298 EUR pro Monat für Unterkunft, 30 EUR jedoch für Lernmittel aus.

Interessant sind auch die Informationen in Nr. 11 über den „Anteil der Frauen an deutschen Universitäten“, hier zeigt sich, dass die Frauen bei Schulabschluss, Studienanfängern und Absolventen noch überproportional zu ihrem Bevölkerungsanteil vertreten sind, ihr Anteil bei der Qualifikationsphase vor allem der Habilitation aber stark absinkt. Besserung durch „systematische Förderungsprogramme“ ist jedoch eingetreten, so dass Frauen nun einen Anteil von 25 % aller Habilitationen halten und zum Beispiel in der Fächergruppe Sprach- und Kulturwissenschaften bereits 35,5 % aller Professuren besetzen. Interessant ist überhaupt die Frage „Wer studiert was?“, auf die Grafik Nr. 14 „Die Fächerverteilung 2010“ Antwort gibt: Hier lernt man, dass immerhin 28 % aller Studierenden an Universitäten sich den Sprach- und Kulturwissenschaften widmen und dass es hier einen deutlichen Frauenüberhang gibt (38 % Studentinnen stehen in dieser Fächergruppe nur 17 % Studenten gegenüber), während das Geschlechterverhältnis bei den Rechts-, Wirtschafts- und Sozialwissenschaften nahezu ausgewogen ist (23 % Frauen zu 26 % Männern).

Bodes Info-Grafiken behandeln auch Elementares wie Nr. 13 „Der Aufbau des Universitätsstudiums“ oder auch Nr. 4 „Die verschiedenen Hochschularten (2013)“, die auch die Gesamtzahl der Hochschuleinrichtungen in Deutschland

benennt: 421 waren es im angegebenen Jahr. Man lernt in Nr. 6 „Größenordnung deutscher Universitäten (2011)“, dass die Fernuniversität Hagen mit fast 70.000 Studierenden die größte Einrichtung darstellt, gefolgt von LMU München und der Universität zu Köln. Von besonderem Interesse sind die Grafiken, die der politischen Dimension des Hochschulwesens gewidmet sind, insbesondere Nr. 21 „Staat und Hochschule-Zuständigkeiten, Steuerung und Zusammenwirken“ – die enorme Komplexität dieses Systems, das vom Föderalismus einerseits und der autonomen Selbstverwaltung der Hochschulen und anderer Wissenschaftsorganisationen geprägt ist, wird hier sichtbar. Als bedauerlich kann man lediglich anmerken, dass bei einigen interessanten Themen offensichtlich nur ältere Daten von 2010 vorlagen, so bei Nr. 3 zum nationalen Bildungsbudget. Ansonsten ist diese Publikation jedoch ein unverzichtbares Hilfsmittel für jeden, der sich mit dem Hochschulwesen in Deutschland beschäftigen will.

Zu den Quellen der *Kommentierten Grafiken* zählt auch eine Publikationsreihe, die sich in den vergangenen Jahren als zentrale Informationsgrundlage für Kennzahlen zur internationalen Mobilität von Studierenden und Akademikern etabliert hat. Die aktuelle Auflage ist unter dem Titel *Wissenschaft weltoffen 2014. Daten und Fakten zur Internationalität von Studium und Forschung in Deutschland. Facts and Figures on the International Nature of Studies and Research in Germany*, hg. von DAAD, Bielefeld 2014 erschienen. Sie gibt umfassende statistische Auskunft zu den im Titel genannten Themen, der Textanteil ist im Vergleich zur oben besprochenen Publikation größer, doch finden sich auch hier Grafiken und sehr häufig Tabellen, die ebenfalls Visualisierungselemente aufweisen. Der ganze Duktus der Darstellung, und die grafische Gestaltung sind nüchtern und sehr stark an statistischen Zahlenwerten orientiert. Man sehnt sich förmlich nach Auflockerung dieser trockenen Darbietung von nackten Zahlen und Informationen und wünscht sich unwillkürlich reportagehafte Elemente oder auch zitierte Äußerungen der deutschen und ausländischen Studierenden, um die es letztendlich geht. Dies findet sich jedoch fast ausschließlich in dem Sonderteil „Schwerpunkt: USA und Deutschland. Akademischer Austausch und studentische Mobilität“ (S. 90-119), der in dieses neueste Heft von *Wissenschaft weltoffen* integriert ist. Hier sind mehrere Interviews mit Studierenden und persönlicher gehaltene Darstellungen von Experten zum Thema deutsch-amerikanische Hochschulkontakte enthalten. Dieses aufgelockerte Konzept der Schwerpunktberichte geht auf und wäre für die ganze Publikationsreihe zu empfehlen.

In der nüchternen Form verbergen sich aber Informationen, die von hoher Relevanz für jeden sind, der sich mit Fragen der akademischen Mobilität, der Internationalisierung von Hochschulen usw. beschäftigt. Wir erfahren, dass neun von zehn Bildungsausländern in ihrem deutschen Masterstudium erfolgreich sind, dass andererseits die Studienabbruchquote von Bildungsausländern im Bachelorstudium bei 46 % lag (Zahlen für Studienanfänger 2006/07, Abbruchquote bei deutschen Studierenden 28 %); dies wird sogar noch nach Herkunftsländern aufgeschlüsselt, die höchste Abbrecherzahl findet sich erstaunlicherweise bei Studierenden aus Frankreich mit 59 % noch vor türkischen Studierenden mit 58 % (S. 39). Doch es gibt

auch viele erfreulichere Zahlenwerte: So waren 30,7 % der ausländischen Universitätsabsolventen mit ihrem Leben in Deutschland voll und ganz, und weitere 50,6 % eher zufrieden (Zahlen für 2013, S. 42). Dazu passt die Information, dass im Berichtszeitraum die Zahl ausländischer Studierender an deutschen Hochschulen erneut gestiegen ist, und zwar bei Bildungsinländern um 7 % und bei Bildungsausländern um 6 %; somit sind nun 282.201 ausländische Studenten/innen in Deutschland eingeschrieben (S. 8). Weitere Befunde können an dieser Stelle nicht referiert werden, erneut bestätigt sich aber, dass *Wissenschaft weltoffen* ein Grundlagenwerk zum Thema akademische Internationalisierung darstellt.

Auch die letzte hier vorzustellende Publikation bietet in einem kurzen Überblick und teilweise visualisierter Form wesentliche Informationen. Es handelt sich um die Broschüre *Die Förderung von Deutsch als Fremdsprache im Ausland. Wer macht was im Rahmen der AKBP?* Hg. vom Auswärtigen Amt, Berlin 2014. Unmissverständlich wird hier bereits in der Einleitung klargestellt, dass die „Förderung der deutschen Sprache . . . ein Schwerpunkt und eine Querschnittsaufgabe unserer AKBP“ (Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik) ist (S. 5). Auf den folgenden Seiten findet sich dann unter anderem eine Auflistung der „Zehn Gründe für Deutsch“, eine Übersicht der „Institutionen der Deutschförderung“ und eine Darstellung der vielfältigen Maßnahmen im Bereich „Allgemeine Sprachwerbung“ (S. 6-7, 10-13). Es folgen weitere Abschnitte, in denen die zahlreichen Initiativen zur Förderung der deutschen Sprache für diverse Zielgruppen an Schulen, Hochschulen, in der Erwachsenenbildung/ beruflichen Bildung dargestellt werden. Auch hier kann nicht der gesamte Inhalt dieser Publikation referiert werden. Deutlich hervorheben muss man aber den Gesamteindruck, der sich aus der Lektüre ergibt: In aller Eindeutigkeit wird hier klar, wie umfangreich und entschieden nach wie vor die Anstrengungen zur Förderung der deutschen Sprache weltweit sind. Diese vielfältigen Initiativen werden nach wie vor hauptsächlich von der deutschen Seite getragen, also vom Auswärtigen Amt, anderen Organen der Bundesregierung und den von ihnen unterstützten Förderorganisationen wie GI, ZfA und DAAD, um nur die größten zu nennen. Das Engagement der deutschen Seite, übrigens auch in finanzieller Hinsicht, ist also nach wie vor bedeutend.

Zusammenfassung

Der Beitrag liefert eine Rezension zu aktuellen Publikationen und Informationsquellen über internationale akademische Beziehungen und die Mobilität von Studierenden und Wissenschaftlern. Der Schwerpunkt liegt dabei auf deutschen Hochschulen. Gliederung und Aufbau dieser Publikationen wird erläutert, ihr Inhalt wird anhand von Beispielen wiedergegeben und der Informationsgehalt wird beurteilt. Ein wichtiges Merkmal aller besprochenen Publikationen ist die Verbindung von schriftlichem Text und visueller Information in Form von Illustrationen. Die rezensierten Publikationen erweisen sich als ausgesprochen nützliche Informationsquellen zu deutschen Universitäten, zur Globalisierung des

Hochschulwesens, zum Studium im Ausland/ Ausländerstudium und auch zur Popularisierung von Deutsch als Fremdsprache.

Literatur:

1. Christian Bode: *Kommentierte Grafiken zum deutschen Hochschul- und Forschungssystem. Annotated Charts on Germany's Higher Education and Research System*, hg. von DAAD, Bonn 2013/ 2014
2. Die Förderung von Deutsch als Fremdsprache im Ausland. Wer macht was im Rahmen der *AKBP*? Hg. vom Auswärtigen Amt, Berlin 2014
3. Wissenschaft weltoffen 2014. Daten und Fakten zur Internationalität von Studium und Forschung in Deutschland. Facts and Figures on the International Nature of Studies and Research in Germany, hg. von DAAD, Bielefeld 2014 (siehe auch www.wissenschaft-weltoffen.de; Kurzfassung der Publikation: *Wissenschaft weltoffen Kompakt 2014*, Bielefeld 2014)

Аннотация: Данная статья представляет обзор последних публикаций и информационных источников на тему международных отношений в академической сфере и мобильности студентов и ученых в вузах Германии. В предложенной работе раскрывается структура каждой публикации, дополнительно приводятся примеры, и оценивается информационная ценность. Одной из главных особенностей проанализированных статей является сочетание текстовой части и иллюстраций для визуализации информации. Рассмотренные статьи можно отнести к списку ценных источников информации о немецких университетах, глобализации в сфере высшего образования, образовании за рубежом, а также популяризации немецкого языка как иностранного.

УДК 378.02:37.016

ИНОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ НА НЕЯЗЫКОВЫХ ФАКУЛЬТЕТАХ

Джумагульбаева Раушан Пауановна
Казахский Национальный педагогический Университет им. Абая
Институт полиязычного образования

кафедра иностранного языка для специальных целей
г. Алматы

Традиционно, обучение иностранному языку в неязыковом вузе было ориентировано на чтение, понимание и перевод специальных текстов, а также изучение проблем синтаксиса научного стиля. В настоящее время необходимо перемещать акцент в обучении иностранному языку на развитие навыков речевого общения на профессиональные темы и ведения научных дискуссий, тем более, работа над ними не мешает развитию навыков, умений и знаний, так как базируется именно на них. Устная речь в учебном виде должна пониматься как слушание и чтение, понимание и репродуктивное воспроизведение прослушанного или прочитанного в формах как устной, диалогической или монологической, так и в письменной. Таким образом, речь идёт о реализации речевого акта говорения в процессе устной коммуникации между двумя и более лицами.

Ключевые слова: коммуникативные особенности, репродуктивное воспроизведение, средства выражения, система упражнений, дозировка трудностей, наглядность, речевые навыки, общенаучная лексика, критерий измерения знаний.

Изначально следует уяснить, как согласуется социальный заказ общества с требованиями учебной программы неязыкового вуза и минимальным количеством часов в действующем учебном плане. Нам представляется возможным добиться поставленной цели – научить студента в течение ограниченного учебными рамками периода говорить о проблемах своей специальности и понимать речь носителей языка – при помощи инновационных и традиционных методов, но делая решительный упор на принцип коммуникативности как в обучении, так и в построении используемых учебных материалов и учебных пособий. Изучение особенностей устной научной речи должно учитывать новейшие данные психологической и методической науки, с одной стороны, и коммуникативные особенности языка специальности в соответствии с профилем обучения, с другой.

Традиционно, обучение иностранному языку в неязыковом вузе было ориентировано на чтение, понимание и перевод специальных текстов, а также изучение проблем синтаксиса научного стиля. В настоящее время необходимо перемещать акцент в обучении иностранному языку на развитие навыков речевого общения на профессиональные темы и ведения научных дискуссий, тем более, работа над ними не мешает развитию навыков, умений и знаний, так как базируется именно на них. Устная речь в учебном виде должна пониматься как слушание и чтение, понимание и репродуктивное воспроизведение прослушанного или прочитанного в формах как устной, диалогической или монологической, так и в письменной. Таким образом, речь идёт о реализации речевого акта говорения в процессе устной коммуникации между двумя и более лицами. Запись прослушанного и использование написанного текста как источника устного речевого акта легко осуществимы в условиях учебной аудитории.

Схема обучения английской устной речи по специальности может строиться с учётом следующих положений:

- определение коммуникативных признаков для большинства типов текстов данной специальности и средств выражения данных признаков, то есть коммуникативных моделей;
- определение признаков устной речи и средств выражения этих признаков;
- сопоставление средств выражения и отбор моделей для пассивной и активной их тренировки;
- определение наиболее полного перечня коммуникативных признаков и моделей устной речи по изучаемой специальности и разработка системы упражнений для их активной тренировки;
- анализ различных коммуникативно-ориентированных видов текстов по данной специальности, отбор отдельных видов текстов в учебных целях, определение их основных коммуникативных особенностей, моделей, и разработка эффективной системы упражнений для тренировки отобранных структурных единиц;
- создание “базы предварительных знаний” для выработки речевых умений и навыков, то есть отбор и тренировка словообразовательных, лексических и грамматических структур, необходимых для чтения, понимания, аудирования и говорения;
- выработка и доведение до степени автоматизации у студента учебных алгоритмов по всем видам речевой деятельности;
- устная коммуникация от монолога к диалогу, и, наоборот, с применением задач и игр проблемно-поискового характера.

Говоря о системе упражнений на предтекстовом этапе, преподавателю необходимо помнить об их общем построении и дозировке трудностей: от одной трудности в одном упражнении до распознавания схожих по виду явлений, о цикличности повторения изучаемого материала в малых дозах в течение длительного времени, о доведении навыка до автоматизма, об усложнении упражнений и т.п., хотя одним из главных и непременных условий должна оставаться постоянная коммуникативная ориентированность на устную речь в рамках конкретных речевых ситуаций учебно-научной сферы деятельности. Работая в неязыковом вузе, преподаватель должен хорошо знать особенности научных и технических текстов по изучаемой специальности и по мере надобности знакомить с ними обучаемых. В первую очередь, это наличие специальной терминологии, особой общеначальной лексики, специфической служебной лексики, тех или иных сложных грамматических конструкций.

Основой для обучения в условиях неязыковой среды будет служить текст на иностранном языке. Преподаватель должен отобрать те виды и типы текстов по изучаемой специальности, которые помогут студенту реализовать коммуникативные возможности говорения. Например, можно различать тексты:

- по средству передачи: устные и письменные;
- по характеру изложения: описание, сообщение, рассказ, рассуждение, рассмотрение и их комбинации в специальных видах текстов, таких как аннотации, рецензии и т.п.;

- по степени специализированности и отношения к адресату: исследовательские, такие как монографии, научные статьи, обучающие, то есть статьи и тексты из учебников, справочников, словарей и т.п.

Следует начинать с простейших описаний и характеристик и монологической формы их обработки на самом начальном этапе. Затем можно изучать и более сложные по структуре и стилю тексты, но как можно раньше стараться выработать у студента алгоритм его деятельности в режиме коммуникативной пары «преподаватель /аудио и мультимедийные средства/ – студент», «студент - студент». Необходимо также отобрать для работы профессионально релевантный материал, учитывать предварительные знания обучаемого по языку и специальности, его возраст, цель коммуникации, вид коммуникации, ступень обучения и др. После отбора словообразовательных, лексических и грамматических структур, необходимых для освоения изучаемых текстов, начинается их тренировка. Следует постоянно помнить о «диалогической» форме упражнений, в том числе и при введении лексики. Уместно также тренировать не только терминологическую и общенаучную лексику, но и служебную лексику научной прозы и модально-оценочную лексику устной формы общения.

Научный текст на английском языке характеризуется

- языковой экономией, выражающейся, например, в номинативном характере предложения, особенностях терминологических систем, специальных языковых штампах;
- своеобразной наглядностью (графические средства членения текста и абзаца);
- обстоятельностью изложения (схемы, таблицы, повторы, замена одних структурных единиц другими).

Устная же речь имеет другие особенности - преобладание простого предложения, ситуативная незавершенность отрезков фразы, особая эмоциональная окрашенность и т.п., что описано в работах многих лингвистов. Уже на стадии первичной тренировки структур речевого акта возникает необходимость в сопоставлении коммуникативных признаков научного текста и устной речи по данной специальности. Одни коммуникативные признаки и модели, служащие для их выражения, остаются в пассивном словарном запасе, другие тренируются активно. Грамматической базой устного акта коммуникации должно служить простое предложение и наиболее распространенные типы сложноподчиненных предложений, которые не должны содержать большого числа второстепенных членов. Ряд изучаемых структур может носить характер клише и фразеологизмов. Кроме обычных стандартных оборотов речи и фразовых единств в разговорной речи, служащих для приветствия, извинения и т.п., в устную речь по специальности мы предлагаем активно вводить структуры для выражения различных речевых действий – информирующих, побудительных, оценочно-модальных, контактивных и т.д.

Необходимо подчеркнуть, что работа по созданию базовых знаний должна проходить, особенно на начальном этапе, по четким алгоритмам с озвучиванием всего материала. Начинать работу можно и с чтения текста, но нужно стремиться к восприятию информации «на слух». Здесь может оправдать себя и использование «интонационного чтения» современных интенсивных методик. И, конечно же, следует шире использовать современные аудио и мультимедийные средства.

Текст как основная учебная единица при обучении иностранному языку должен, особенно на первых этапах и для студентов со слабыми знаниями, озвучиваться и прослушиваться многократно и повторяться целиком, различными блоками. Лишь тогда обучаемый сможет научиться определять основную тему текста и его логическую структуру, что и должно быть базой акта коммуникации по специальности. Главное состоит в умении позднее правильно задать вопрос (логически и грамматически) и более или менее полно ответить на поставленный вопрос, т.е. уловить и поддержать беседу, помнить об основных проблемах и логике их изложения. Упражнения, коммуникативно-ориентированные на устную речь, должны включать в себя следующие компоненты:

- наличие (предъявление) исходного материала или модели,
- объяснение материала или модели,
- имитация модели,
- воспроизведение той или иной модели без изменения, с изменением, одним человеком, в коммуникативной паре и т.д.,
- собственная коммуникация.

Обучение устной речи на иностранном языке, особенно по специальности в неязыковом вузе, - это сложный и трудоёмкий процесс, так как в речи студента должны присутствовать элементы соответствующего текстового жанра, например научного стиля. Работа преподавателя облегчается тем, что речь эта может быть близка по многим параметрам положительному в основу обучения учебному тексту и иметь меньшее количество произвольных ситуативных возможностей. Многие «жизненные» ситуации можно «проиграть» в аудитории, когда осуществляется переход от тренировочных упражнений к диалогу. Речь может идти о прослушивании, чтении, пересказе диалогов, завершении их по заданной ситуации или языковому материалу и составлении их по тому или иному принципу свободно. Возможно использование полного и частичного обратного перевода. Главное состоит в умении сформулировать основную тему проблемы, в умении правильно описывать, возражать, отрицать, искать причину и т.п. При развитии навыков устной речи на иностранном языке по специальности необходимо помнить, что монологический ее элемент не уступает диалогическому. Поэтому далее следует идти на увеличение объема монологической реплики в диалоге и позднее к чисто монологическим формам устной речи - резюме, рефериование, аннотирование, описание схемы, явления или процесса - вплоть до записи услышанного, что пригодится в конспектировании лекций и работ.

Естественно, что поставленной цели можно добиться только на основе коммуникативно-ориентированных учебников и учебных материалов. Разумеется, что на занятиях иностранным языком вырабатывается основной навык устной коммуникации, который может быть полностью реализован в жизни. Остальные виды речевой деятельности тренируются так же, поскольку служат основой для развития навыков устной речи.

Следует заметить, что изложение темы по специальности на экзамене по иностранному языку не может служить критерием измерения знаний, умений и навыков студентов в этой области. Это скорее одно из тренировочных упражнений. Лишь в беседе с преподавателем или в паре «студент-студент», в постановке вопросов, ответах на них, при определении основной темы предложенного материала, аннотации на него и т.п. можно выяснить степень подготовленности обучаемого к дальнейшему пользованию иностранным языком.

Таким образом, инновационные технологии преподавания иностранных языков в неязыковом вузе заключаются в сочетании традиционных и интенсивных методов обучения, основанных на функционально-коммуникативной лингводидактической модели языка, и разработке целостной системы обучения студентов речевому общению на профессиональные темы.

Список литературы

1. Андронкина Н. М. Проблемы обучения иноязычному общению в преподавании иностранного языка как специальности // Обучение иностранным языкам в школе и вузе. СПб., 2001.
2. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика: Учебное пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей. СПб.: Союз, 2001..
3. Гуль Н. В. Подготовка студентов к чтению неадаптированной литературы // Лингводидактические проблемы обучения иностранному языку. СПб., 2001..
4. Комарова Э. П. Структурно-композиционные характеристики научного текста // Новейшие методы преподавания иностранного языка студентам неязыковых специальностей вузов / М.: МГУ, 1991.
5. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. Учебное пособие. М.: ЭТС, 2001.
6. Мильяр-Белоручев Р.К. Теория и методика перевода. М.: Московский лицей, 1996.

Аңдатпа: Тілдік емес жоғарғы оқу орындарында шет тілін оқыту қалыпты түрде өтілетін оқу, олар түсіну және арнайы мәтіндерді оқуға, ғылыми түрдегі синтаксис мәселелерін оқып үйренуге бағытталған. Қазіргі кезде шет тілін оқытуда тілдік қарым-қатынас дағдысын дамытуға және ғылыми талқылауды енгізуге көніл бөлінуде. Ауызша сөйлеуді тындау мен оқуға сүену арқылы тындаған мәтінді түсіне білу, оқыған мәтінді ауызша жеткіze білу арқылы іске асыруға болады. Сөйлеу дағдысы көбінесе монолог, диалог түрінде, жұп болып немесе кішкене топтарда дамытуға болады.

Тірек сөздер: тілдік қарым-қатынас ерекшеліктері, репродуктивті айтылу, жаттығу жүйесі, киындық өлшемі, көрнекі құрал, тілдік дағды, жалпы ғылыми лексика, білім дең гейін өлшеудің критерии.

Abstract: Traditionally, learning a foreign language in non-linguistic institutes was focused on reading, comprehension and translation of specialized texts, as well as studying the problems of scientific style syntax. Now it is necessary to move the focus of learning a foreign language on developing the skills of speech communication on professional issues and conducting scientific discussions. This work does not interfere to develop skills, abilities and knowledge. Oral speech which are given in dialogue, monologue or in written form should be understood as listening and reading, understanding and reproduction. Thus, we are talking about the implementation of the speech act during oral communication between two or more persons.

Key words: communicative features, reproductive playback, means of expression, system of exercises, dosage of difficulties, visual aids, speech skills, general scientific vocabulary, criterion for measuring knowledge.

УДК 811:37

ОБУЧЕНИЕ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ ЧЕРЕЗ УНИВЕРСАЛЬНЫЕ СРЕДСТВА ИНТЕГРАЦИИ КУЛЬТУР

Шарипова Гульнар Базаровна

Старший преподаватель кафедры профессиональной иноязычной коммуникации и переводческого дела

КазНПУ им. Абая

gulnara_sharipova@mail.ru

В статье говорится о необходимости использовать культурологические компоненты для достижения основной цели при изучении иностранных языков. Они состоят в формировании способности к общению на изучаемом языке. Обучение общению на иностранном языке обязательно подразумевает овладение социокультурными знаниями и умениями. Без них нет практического овладения языком. Упоминаются современные средства обучения устной речи и интеграции культур при обучении иностранным языкам – реклама, комиксы и проекты.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, социокультурная компетенция, социокультурный подход, социокультурная информация, социокультурная направленность.

Проблема преподавания иностранного языка была и остается на сегодняшний день актуальной. Перед преподавателями иностранного языка стоит задача сформировать личность, которая будет способна участвовать в межкультурной коммуникации. Важно формировать коммуникативную компетенцию, включающую в себя как языковую, так и социокультурную компетенцию. Приобщение к культуре стран изучаемого языка пробуждает познавательную мотивацию у учащихся: они не только осваивают грамматический, лексический, фонетический материал, но и знакомятся с

неизвестными фактами иной культуры, что вызывает особый интерес и значительно повышает эффективность обучения. Использование культуроведческих компонентов в процессе обучения иностранному языку абсолютно необходимо и для достижения его основной практической цели – формирования способности к общению на изучаемом языке.

Для успешной межкультурной коммуникации необходимо владеть не только языковыми средствами собеседника (фонетическими, лексическими, грамматическими), но и общими знаниями о его мире. Обучение общению на иностранном языке обязательно подразумевает овладение социокультурными знаниями и умениями. Без них нет практического овладения языком.

Социокультурный подход к обучению языку предполагает в процессе занятий тесное взаимодействие языка и культуры его носителей. Результатом этого является формирование как коммуниктивной, так и социокультурной компетенции, обеспечивающих использование языка в условиях определенного культурного контекста на основе диалога культур.

Чтобы сделать интересным урок иностранного языка его нужно сделать актуальным, связать с повседневной жизнью. Постоянно требуется яркость и наглядность преподаваемого материала. Поток информации неуклонно увеличивается: телевизор, журналы, интернет. Чтобы разнообразить материал и сделать его интересным прибегают к различным техникам – особенности шрифта, цветовая гамма, притягивающая внимание, и конечно использование изображений.

Одним из универсальных средств интеграции культур при обучении иностранным языкам является реклама. В настоящее время реклама представляет собой огромный культурный пласт, который формирует информационную среду современного человека. Кроме того, актуальность работы связана с существующим направлением развития стилистики текста, которые еще недостаточно изучено в плане использования языковых средств и стилистических приемов, используемых для передачи информации. Реклама, как разновидность массовой коммуникации, является активно функционирующим средством межкультурного общения. В процессе обучения иностранному языку рекламные тексты могут представлять интерес как отражение различных сторон жизни страны изучаемого языка, норм поведения, ценностных ориентаций. Как форма существования определенной культуры и продукт определенной эпохи, реклама, по мнению большинства исследователей, является источником и носителем социокультурной информации. Филологический анализ рекламных текстов способствует познанию культуры носителей языка, их менталитета, нравов, традиций, стиля жизни, стереотипов.

Словарный состав языка находится в состоянии непрерывного изменения. Эта подвижность и изменчивость обусловлена тем, что язык, и в первую очередь его словарный состав, непосредственно связан как с производственной, так и со всякой иной общественной деятельностью

людей. Для того, чтобы язык мог полноценно выполнять свою основную функцию - функцию важнейшего средства общения - его словарный состав должен быстро реагировать, отражать и фиксировать изменения, происходящие во всех сферах жизни и деятельности людей: в производстве, в науке, в мировоззрении, в общественно-экономических отношениях, в быту. Учитель иностранного языка должен отслеживать изменения в языке и обучать в соответствии с этими изменениями. Владение современной лексикой поможет учащимся легче общаться и понимать язык других народов.

Молодежь часто интересуется модой, известными брендами, рекламой и понимание того, что подросток с легкостью может перевести широко употребляемый термин, заимствованный из другого языка, еще больше увеличивает интерес к иностранному языку и желание его изучать. Функционально-прагматическое, семантико-смысловое, синтаксическое и композиционно-структурное единство текстов рекламы на иностранном языке, достаточно полно отражает социокультурную действительность той или иной лингвокультурной страны.

Рекламные сообщения настолько связаны с различными аспектами культуры, что являются не только продуктом ее развития в том или ином лингвокультурном сообществе, но и значимой ее частью.

Обучение чтению на материале рекламных текстов предполагает формирование у учащихся умения выделять структурно-смысловые компоненты рекламного сообщения; предвосхищать тему рекламы на основе заголовка; определять смысловую значимость рекламного сообщения; прогнозировать самое общее содержание текста; выделять в тексте лингвокультурологические объекты; формулировать свое отношение к содержащейся в тексте информации; адекватно употреблять в речи приобретенные знания.

Таким образом, использование аутентичных текстов рекламы на уроках ИЯ – эффективное средство обучения иноязычной культуре, так как содержащаяся в рекламных текстах культурная информация полностью отвечает содержанию обучения ИЯ в контексте социокультурного подхода.

Как средство обучения устной речи и интеграции культур широкую популярность завоевали также комиксы. Комиксы читаются везде и всеми, а теперь их стали применять в обучении иностранным языкам. Психологи, воспитатели, исследователи в один голос утверждают, что комиксы способны передавать информацию гораздо эффективней, чем «голый текст». Комиксы вырабатывают в читателях способность быстро схватывать суть проблемы. В отличие от картинки, перед учениками предстают два вида информации: выраженная графически и лингвистически. Представленная подобным образом ситуация, делает его совершенно новым, непривычным, прерывая монотонность неоднократного повтора одного и того же лингвистического материала в однотипных упражнениях. С этой точки зрения комиксы великолепно выполняют мотивационную функцию в процессе обучения:

лингвистический материал становится не целью, а средством. Желание узнать: а что же дальше? правильно ли я понял смысл? Привлекает внимание краткость и кажущаяся простота предложений. Большое количество непривычных для нашего уха, а потому забавно звучащих слов делает процесс обучения более интересным. К тому же, изображение является большим подспорьем для понимания и усвоения. Наличие реальной ситуации - это еще одно преимущество комикса: ученик видит, где и каким образом применяется та или иная фраза, слова и т.д.

Учебные комиксы полностью отвечают современным требованиям к содержанию обучения иностранным языкам, которое должно быть нацелено на приобщение учащихся не только к новому способу речевого общения, но и к культуре народа, говорящего на изучаемом языке, к национально-культурной специфике речевого поведения в стране изучаемого языка. Оно должно сформировать у обучающихся представление о различных сферах современной жизни другого общества, его истории и культуры. В связи с этим актуальными становятся социокультурные знания: безэквивалентной лексики; поведенческого этикета, принятого в стране изучаемого языка в типичных ситуациях повседневного и делового общения; современных аспектов жизни за рубежом (работа, туризм, учеба, досуг, мода и др.); основных сведений из истории страны изучаемого языка; иностранных реалий и умение сопоставлять все вышеперечисленное с достижениями своей культуры, своего народа.

Кроме того, комиксы являются практически единственным источником постижения тонких языковых нюансов, современного сленга, новых выражений, заимствований, которые учебники просто не освещают. А ведь как показывает практика владение всеми этими тонкостями языка нельзя недооценивать: согласно проведенным опросам речь современной молодежи, дикторов радио и телевидения на 80% состоит из тех слов и выражений, которые не освещены ни одним учебником.

Метод проектов культуроведческого характера приобретает в последнее время все больше сторонников. Он направлен на то, что бы учащийся не просто запоминал и воспроизводил знания, которые ему дают, а умел применять их на практике. Проектная методика является по своей сути креативной и ориентированной на личность учащегося. Она предполагает высокий уровень индивидуальной и коллективной ответственности за выполнение каждого задания по разработке проекта. Совместная работа группы учащихся над проектом неотделима от активного коммуникативного взаимодействия учащихся. Проектная методика является одной из форм организации исследовательской познавательной деятельности, в которой учащиеся занимают активную субъективную позицию. При подборе темы

проекта необходимо ориентироваться на интересы и потребности учащихся, их возможности и личную значимость предстоящей работы, практическую значимость результата работы над проектом. Выполненный проект может быть представлен в самых разных формах: статья, рекомендации, альбом, коллаж и многие другие. Разнообразны и формы презентации проекта: доклад, конференция, конкурс, праздник, спектакль. Главным результатом работы над проектом будут актуализация имеющихся и приобретение новых знаний, навыков и умений и их творческое применение в новых условиях. Работа над проектом осуществляется в несколько этапов и обычно выходит за рамки учебной деятельности на уроках: выбор темы или проблемы проекта; формирование группы исполнителей; разработка плана работы над проектом, определение сроков; распределение заданий среди учащихся; выполнение заданий, обсуждение в группе результатов выполнения каждого задания; оформление совместного результата; отчет по проекту; оценка выполнения проекта. Роль преподавателя заключается в подготовке учащихся к работе над проектом, выборе темы, в оказании помощи учащимся при планировании работы, в текущем контроле и консультировании учащихся по ходу выполнения проекта. Итак, суть проектов заключается в том, чтобы перенести акцент с различного вида упражнений на активную мыслительную деятельность учащихся в ходе совместной творческой работы.

Социокультурная направленность обучения иностранным языкам представляется наиболее значимой на современном этапе. Процесс овладения иностранным языком становится творческим процессом открытия для себя страны изучаемого языка, менталитета людей, говорящих на этом языке, их культуры, истории, искусства, а также стимулом для собственного совершенствования в культурном и духовном плане. Использование иностранного языка как средства социокультурного развития обучающихся позволяет добиться качественных результатов в овладении языком, способствует повышению внутренней мотивации и позволяет полнее реализовать стратегическую цель обучения иностранному языку как средству развития способности обучаемых к межкультурной коммуникации.

Список литературы:

1. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам / Н.Д. Гальскова. - М.: АРКТИ, 2010.
2. Сафонова В.П. Современный урок иностранного языка. — М.: Учитель, 2012.
3. А.К. Дусавицкий, Е.М. Кондратюк, И.Н. Толмачева, З.И. Шилкунова. Урок в развивающем обучении. — М.: ВИТА-ПРЕСС, 2008.
4. Копылова В.В.Методика проектной работы на уроках английского языка.М:Глобус,2010-170с.
5. Яковлева С.В. Интеграция современных образовательных технологий как профессиональный творческий процесс // ИЯШ. — 2009. — № 2.

Аннатпа: Мақала шет тілдерін зерттеудің негізгі мақсатқа жету үшін мәдениеттану компоненттерін пайдалану қажеттілігі туралы. Олар тілдегі қарым-қатынас қабілетін қалыптастырудан тұрады. Шет тілін үйрену мен қарым-қатынаста әлеуметтік-мәдени білім мен дағдыны қажет етеді. Онсыз тілді практикада қолдана алмайсыз. Шет тілін оқытудағы интеграциялық мәдениет пен ауызекі оқытудың казіргі оқу-әдістемелік құралдары-жарнама, комикс және жобалар.

Тірек сөздер: мәдениетаралық коммуникация, әлеуметтік-мәдени құзырет, әлеуметтік-мәдени көзқарас, әлеуметтік-мәдени ақпарат, әлеуметтік-мәдени бағдар.

Abstract: The article refers to the need to use the components of cultural studies to achieve the main goal in the study of foreign languages. They consist of the formation of ability to communicate in the target language. Learning to communicate in a foreign language necessarily implies the mastery of socio-cultural knowledge and skills. Without them, there is no practical mastery of the language. Modern teaching aids speech and cultural integration in teaching foreign languages - advertising, comic books and projects or referred.

Key words: intercultural communication, sociocultural competence, sociocultural approach, sociocultural information sociocultural orientation.

ОӘЖ 37.013

Құзыреттілік - білімді қолданудың негізгі нәтижесі

Искакова Л.М.

Алматы қ. Абай атындағы ҚазҰПУ

Аннатпа. Бұл мақалада бәсекеге қабілетті дамыған мемлекеттің сауатты, кәсіби тұрғыдан жан-жақты, рухани дүниесі бай шығармашыл тұлғасын қалыптастыру үшін білім жүйесіндегі казіргі заманғы жоғары білімнің мақсаты мен басты стратегиялық бағдары айтылған, онда білімге бағытталған мазмұнды құзыреттілік, яғни нәтижеге бағдарланған білім мазмұнына алмастыру қажеттілігі көрсетілген.

Білім мен ақпарат үстемдік құрған қоғамда білім беру жүйесі инновациялық экономиканың негізгі бөлігі болып табылады. Қатаң талаптары қалыптасып келе жатқан инновациялық экономика қай салада болса да, бүгінгі мамандың құзыреттілігін, яғни өз саласы бойынша ой-пікірінің қалыптасуын, кәсібилігін, өмірдің өзгермелі жағдайына бейімділігін, оған сай өз білімін пайдалану ғана емес, оны қажеттікке қарай толықтырып отыруды талап етеді.

Казіргі таңда қалыптасып қалған білім, білік, дағдыға негізделген білім берудің нәтижелері мен жана әлеуметтік экономикалық қоғам қажеттіктері деңгейі арасындағы қайшылықтар айқын байқалуда. Өйткені, заман талабы педагог мамандардың құзыреттілік сапаларын қоғамның жаңа құрылымына сәйкес белгілеп отыр.

Кілт сөздер: Құзыреттілік, құзыреттілік тәсілі, шығармашылық тұлға, дүниежүзілік білім беру кеңістігі, үрдіс, педагогикалық үрдіс, стратегия, функционалдық сауаттылық, технология, үліттық және жалпы адамзаттық құндылықтар.

Президентіміз Н.Ә. Назарбаев университеттегі студенттерінің алдында сөйлеген сөзінде: «Заманауи әлемде елдің қуаты ең алдымен білім мен ғылымда болатын уақытқа келдік. Біздің қоғамда адал еңбекті терең біліммен үштастырғанда ғана табысқа жете алатынын қаперден шығармаған абзал. Бұл - заман талабы. Сендер Қазақстанның өз ғылымы мен технологиясын, өзіндік

ұстанымын жасайтын ғылым иесі болуладың керек. Кез-келген кәсіп иесі өз шаруасын тың тәсілмен, жаңа әдіспен істеуге ұмтылса ғана ешкім жетпеген табысқа жете алады. Сендер, тәуелсіз қазақ елінің білімді жастары, өз соқпақтарынды салып, оны елді дамуға бастайтын даңғылға айналдыруға тиіссіңдер!», - деген тапсырмасы білім алушылар мен оларды дайындайтын әрбір ұжымның орындайтын басты міндеті болмақ[1].

Бүкіл дүниежүзілік білім беру кеңістігіне кіру мақсатында қазіргі кездे елімізде білімнің жаңа жүйесі құрылуда. Бұл үрдіс педагогика теориясы мен оку-тәрбие жұмысында өзгерістер енгізумен бірге, елімізде болып жатқан түрлі бағыттағы білім беру қызметіне жаңаша қарауды, студенттердің шығармашылық қабілетін дамытуды, іс-әрекетті жаңаша ұйымдастыруды талап етеді.

Сондықтан оқытудың дәстүрлі жүйесінде білікті мамандар даярлайтын жалпы оқу орындарының қазіргі мақсаты – әлемдік білім кеңістігіне ене отырып бәсекеге қабілетті тұлға дайындау. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіпкі шындауға бағытталған сапалы білім үшін қажетті жағдайлар жасау; жеке адамның шығармашылық, рухани және күш-қуат мүмкіндіктерін дамыту, адамгершілік пен салауатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру, даралықты дамыту үшін жағдай жасау арқылы ой-өрісін байыту» деп атап көрсетілген[2].

Осы аталған міндеттерді жүзеге асыру үшін оқытудың жаңа технологияларын енгізу және оны тиімді пайдалану керек. Аталған жолдар арқылы оқытушыға білім сапасын арттыру, оның мазмұнын байыту, оқу үрдісін жетілдіру және жан-жақты дамыған, рухани дүниесі бай шығармашыл тұлға қалыптастыру мәселесін қойып отыр. Осындай тұлғаны қалыптастыру, дамыту, яғни Ушинскийдің «Бала балқытылған алтын, оны қандай қалыпқа құйып, қандай мүсін жасаймын десе де мұғалімнің қолында» деген сөзі ұстазға үлкен жауапкершілік арттырса, ал ғылыми педагогиканың негізін салушы ІІ.Алтынсарин мұғалімнің қоғам алдында ролін қарапайым айта келіп, кезінде «...Салып жатқан үйдің жақсы болуы, оның іргесін берік және мықты қалануына байланысты болатыны сияқты, біздің қолға алып отыратын ісіміз де, қазақ мектептерінің бар келешегі көбінесе, істің қазіргі басталуына байланысты. Сондықтан да мен қазір жақсы оқытушыны дүниедегі заттың берінен де қымбат көремін», – деген пікірі де мұғалімге қоятын талабы ретінде естіледі. Олай болса, қазіргі кезеңдегі оқытушының міндеті – оқытудың шығармашылық сипатын күшету және мақсатты білім беру. Қазақстан әлемнің дамыған елдерімен дүниеде даралануы тек білімді, жігерлі, сапалы білім алған, құзыретті, бәсекелестіктің небір мықты істеріне төтеп бере алатын жас ұрпақ арқылы жүзеге асады.

Ал ұрпақ тәрбиелеуде студенттерді бүгінгі заманның талабына сай оқытудағы басты мақсат: жан-жақты жетілген, өз тарихының өткеніне көз

жүгіртетін, қоғамның даму үрдісіне өзінше баға бере алатын ұлтжанды, патриот азаматын қалыптастыру.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында «Білім және кәсіби машиқ – заманауи білім беру жүйесінің, кадр даярлау мен қайта даярлаудың негізгі бағдары. Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек. Барлық жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығына да зор көңіл бөлу қажет», – деп атап көрсетті[3].

Сондықтан білім берудің мазмұнын жетілдіре отырып, үздіксіз білім беру арқылы оларды кәсіби тұрғыдан жан-жақты жетілдіру мәселесі бүгінде күн тәртібіне қойылып отырғанын көріп отырмыз. Бүгінгі күні «құзыреттілік» ұғымы оқыту үдерісінде білімді қолданудың негізгі нәтижесі ретінде қарастырылада.

«Қазақстан Республикасындағы білім беруді дамытудың 2015 жылға дейінгі тұжырымдамасында» қазіргі заманғы жоғары білімнің мақсаты мен басты стратегиялық бағдары айтылған, онда білімге бағытталған мазмұнды құзыреттілік, яғни нәтижеге бағдарланған білім мазмұнына алмастыру қажеттілігі көрсетілген[4].

«Құзыреттілік» ұғымы бүгінгі күні оқыту үрдісінде білімді қолданудың ақырғы нәтижесі ретінде қарастырылада. Оқыту үрдісінде «құзыреттілік» ұғымы студенттердің білімі мен тәжірибесін, дағдылары мен біліктерін белгілі бір мәселені шешуде қолдануы болып табылады.

«Құзыреттілік» терминін XX ғасырдың ортасында американдық ғалым Н.Хомский енгізген болатын, бастапқыда ол ана тілінде нақты тілдік қызметті орындау үшін қажет қабілеттіктер деген түсінік берді.

Құзыреттілік – студенттердің іс-әрекетін меңгеруден көрінетін білім нәтижесі. Білім мазмұнын жаңалау – негізгі мақсат болып табылады. Басты мақсаттың бірі – білім игеру кезінде күтілетін нәтижеге қол жеткізу. Негізгі бағыт оқытушы жеке тұлғаға ауысады, яғни, жеке тұлға бұрын білімді қабылдаушы рөлін атқарса, ал жаңа талап бойынша өздігінен білім алушы, үйренуші ретінде танылады. Сондықтан жеке тұлғаның бейнесін бүгінгі заман талабына сай дайындауымыз керек. Бүгінде білім беру стратегиясын «құзыретті білім беру» деп те атап жүр. Құзыреттілік жеке тұлғаның танымы мен тәжірибесіне қатысты нәрсе. Студенттердің кәсіби құзыреттілік мәселелері туралы пікірлер отандық және шетелдік ғалымдар, педагогтар, психологтар еңбектерінде көрініс табуда. Оқыту үрдісіндегі құзыреттіліктерге ғалымдар әртүрлі анықтамалар берген.

Б.Т.Кенжебеков жоғары оқу орны студенттерінің кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыру жөніндегі пікірін «кәсіби құзыреттілік – жеке тұлғаның кәсіби іс-әрекетті атқаруға теориялық және практикалық әзірлігі мен қабілеттілігінің бірлігі», - деп тұжырымдаған[5].

Құзыреттілік – бұл алынған білімдер мен біліктерді іс-жүзінде, күнделікті өмірде қандай да бір практикалық және теориялық мәселелерді шешуге қолдана

алу қабілеттілігін айтады. Сонымен, оқытудағы құзыреттілік тәсіл білім беру нәтижесі ретіндегі оқыту сапасын қамтамасыз етеді, ал ол өз кезегінде кешенді әдіс-тәсілдерді жүзеге асыруды, оқыту сапасын бағалаудың біртұтас жүйесін құруды талап етеді. Демек «құзырет» және «құзыреттілік» ұғымдарын педагогикалық үдеріске енгізу білім берудің мазмұны мен әдістерін өзгертуді, іс-әрекет түрлерін нақтылауды талап етеді.

Қоғам талабына қарай оқытушының білім берудегі міндеті нәтижеге бағытталған іс-әрекетті құзыреттілік тұрғыдан жүзеге асыру. Қазіргі уақытта оқытушымен бірге, студенттердің алдына қойылатын талаптар да өсуде. Талап студенттердің бойында түйінді құзыреттіліктерді қалыптастыру болып табылады.

Құзыреттілік тәсіл бірінші орынға:

- нақты құбылыстарды танып білу мен түсіндіруде;
- қазіргі заманғы техника мен технологияны игеруде;
- практикалық өмірде мамандық тандау кезінде өзінің кәсіби білім алуға дайындығын бағалауда;
- еңбек нарығын бағдарлау қажет болғанда өмірден өз орнын анықтауға;
- өмір салтын, кикілжіңдерді шешу тәсілдерін тандауға байланысты мәселелерді шешу қажет болғанда туындастын өмірлік мәні бар мәселелерді шешу біліктілігін шығарады.

Құзыреттілік ең алдымен студенттердің ақпараттық сауаттылығы мен кез-келген мәселені дұрыс шеше білу қасиетінен көрініс табады. Сыртқы ортадан ақпарат алу, оны өндеу оқушы мінезін қалыптастырудың қайнар көзі болып табылады. Ақпараттарды өз бетімен алуға, талдауға, қайта өндеуге үйрету ақпараттық құзыреттілікті қалыптастыруға негіз болады. Мұнда студенттердің өз бетімен жұмысына көп мән беріледі. Студенттер өз беттерінше жаңа ақпараттық технологиялардың көмегімен ғаламтордан, түсіндірме сөздіктерден, түрлі тарихи ақпараттар алып, сабак барысында пайдаланады. Бұл құзыреттілік студенттің оқу пәндеріндегі және білім аймақтарындағы, сонымен бірге қоршаған дүниедегі ақпараттармен жұмыс істей білу дағыларын қамтамасыз етсе, ал оқытушының мақсаты – студентке білімді өздігінен игеру амалдары мен тәсілдерін үйретіп, оның өзіндік дүниетанымын қалыптастыруына жағдай жасау, кеңестер және бағыт-бағдар беру.

Негізгі құзыреттіліктер түріндегі күтілетін нәтижелер:

- студенттерді өз бетінше талдауға;
- өз қызметіне мақсат қоюға;
- жоспарлауға, жинақтауға;
- қорытындылауға, салыстыра дәлелдеуге;
- өзін-өзі бағалауға;
- өз әрекетінің әлсіз және күшті жақтарын көрсете білуге;
- нені менгергенін, нені менгермегенін анықтауға.

Кұзыретті студент даярлау мақсатында ғылыми міндеттерді шешудің тиімді жолы – модульдік технологияны қолдану негізінде тарих, қазақ тілі пәндерін проблемалық оқыту арқылы студенттердің ой-өрісін, өз бетімен іздену, логикалық ойлау қабілетін, шығармашылық әрекеті мен икемділіктерін дамыту, білетіні және білмейтінінің арасындағы қайшылықтарды ашу әрі проблемалық міндеттерді шешу жолдарын жүзеге асыруға болады. Олай болса, модульдік технология арқылы тарих, қазақ тілі сабактарын проблемалық оқытудағы басты міндет – студенттердің ойлау жүйесін өздерінің шығармашылық қабілеттері арқылы игерген білім қорын одан әрі терендету және түрлі проблемаларды шеше біletіn білімді студент тұлғасын қалыптастыру болып табылады. Студентке нәтижеге бағытталған білім беруде күтілетін тұлға құзыретілігін төмендегіше сипаттауға болады:

- өзінің даралығын сезініп, өзін-өзі дамыта білуі;
- өзінің қызметін бағалай білуі;
- негізгі мәселені шешудің ең тиімді жолдарын таба білуі;
- өз алдына мақсат коя білуі және оны жүзеге асыра білуі;
- өз әрекетінің нәтижелерін бағалай білуі;
- өз бетінше алынған ақпаратты таңдай білуі;
- түрлі өмірлік жағдайларында тиімді шешім қабылдай білуі;

Жаңа тұрпаттағы кәсіби мамандарды оқытуда нәтижеге бағытталған іс-әрекетті құзыреттілік тұрғыдан жүзеге асыру – негізгі міндет болса, құзырлылық – студент іс-әрекетінің сапасынан көрінетін білім нәтижесі болып табылады.

Қазіргі заманғы білімдендірудің мақсаты мамандарды шығармашылыққа дайындау. Әйткені қоғамда «орындаушы» адамнан ғөрі «шығармашыл» адамға деген сұраныстың көп екендігін қазіргі өмір дәлелдеп отыр.

Шығармашылық дегеніміздің өзі ізденімпаздықтан туады. Ұлы ақын Абай атамыздың мына дана сөзі ойға оралады: «Өзіне сен, өзінді алып шығар». Бұл жерде студенттің өзіне деген сенімін туғызу, өзінен шығармашылық қабілетін іздете білу, өмірде өз орнын тапқыза білу қаншалықты қыын екенін түсіндіру. Шығармашылыққа баулу оқушы бойындағы талант көзін ашып, тілдік қорын байытып, ойлау, іздену сияқты психологиялық категорияларын қалыптастырып, оқушының дамуына өзіндік әсерін тигізеді.

Студенттердің шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру жолдары:

- шығармашылық тұрғыда оқушылардың өзіндік жұмыстарын ұйымдастыру мен оку міндеттерін анықтау арқылы;
- пәнаралық бірлестіктерді қалыптастыру арқылы;
- оқытуды жаңа педагогикалық жаңа технологияларға негіздеу арқылы;
- концептуалды идеяға негізделген оку процесінің инновациялық әдістәсілдерін енгізу, тағы басқа арқылы іске асырылады.

Студенттің шығармашылық қабілетін дамыту үшін бірнеше шарт орындалуы тиіс. Олар:

1. Шығармашылық қабілетін дамытуды ерте бастан қолға алу;

2. Жүйелі түрде шығармашылық әрекет жағдайда болу;
3. Шығармашылық іс-әрекетке жағдай туғызу.

Студенттерді шығармашылыққа баулу, өзіндік іс-әрекетін үйымдастыру үшін төмендегідей түрлердерді қолдануға болады:

- оқулық мәтінімен жұмыс;
- арнайы бір тақырыпқа пікірталас тудыру;
- қоғамдағы әр түрлі өзгерістерге байланысты пікір айту;
- құжаттармен, иллюстрациялармен жұмыс;
- тарихи оқиға, құбылыс, фактілерді тандауға, ізденуге, дәлелдеуге үйрету;
- логикалық ойлауын дамытатын ойындармен берілген тапсырмаларды шешкізу (анаграмма, сөзжұмбақ)
- қайшылықты, проблеманы шешу;
- оқушының ой-пікір дербестігі мен еркіндігін барынша кеңейту;
- қайталау сабактарында, оқыған мәтіндері бойынша өз беттерінше тест тапсырмаларын құрастыру;
- сабакта проблемалық жағдай жасау;
- тың деректерден жаңа білімді ала білу, пайдалану, іздену;
- реферат жазу;

Осындай жұмыстарды үнемі жүргізу шығармашылыққа баулуга, шәкірт бойындағы талант көзін ашып, өз бетінше ізденуге зор әсерін тигізді.

Корытындылай келсек, студент құзыреттілігін қалыптастыру үшін әр ұстаз өзіне тиімді әдіс-тәсіл мен технологияны қолдана алады. Бірақ ең бастысы студент қойылған проблеманың шешімін өзі тауып, әрекет жасай білуі керек. Студенттің жеке тұлға ретінде дербес өзіндік әлеміне жеткізу арқылы өзін-өзі дамытуға, өз мүмкіндіктерін таныттырып, оны жүзеге асыруға бағыттайтын әрбір оқытушы өз қызметін үлкен сеніммен атқарғаны жөн.

Әдебиеттер тізімі:

1. Н.Ә. Назарбаев Қазақстан білім қоғамы жолында – Астана, 2012 ж.
2. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. Алматы – 2008.
3. ҚР Президентінің «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы.
4. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы.
5. Б.Т.Кенжебеков. Маманның кәсіби құзыреттілігінің теориялық негізі //Бастауыш университет. – 2005, №3. – Б. 3-7.

Аннотация. В предлагаемой статье рассматриваются некоторые аспекты формирования компетентности студентов вуза в контексте модернизации высшей школы. Автор расскрывает основные составляющие данного понятия, которое связано с личностным образованием будущих специалистов, обладающих широким кругозором, специальными компетенциями и рациональным стилем информационной и коммуникационной деятельности. В статье анализируются сопряженные понятия «компетентность», «коммуникационная компетентность», предлагается авторские определения понятия «информационно-коммуникационная компетентность». Практическая реализация формирования данной компетентности представляет собой один из актуальных вопросов образовательной практики высшей школы, поскольку ее результаты углубляют,

расширяют и конкретизируют современные представления об информационных и коммуникационных возможностях познавательной деятельности студенческой молодежи.

Ключевые слова: компетентность, креативная личность, всемирная пространство образования, тенденция, педагогический процесс, стратегия, функциональная грамотность, технология, национальная и обще свойственная ценность.

Annotation. In the present article discusses some aspects of the formation of competence of university students in the context of the modernization of higher education. The author reveal the basic components of this concept, which is associated with personal education of future specialists, open-minded, special competencies and management style information and communication activities. The article analyzes the associated concept of "competence", "communication competence", the author proposed a definition of "information and communication competence". Practical implementation of the formation of this competence is one of the pressing issues of educational practice high school, since its results deepen, extend and concretize the idea of modern information and communication capabilities of the cognitive activity of students .

Key words: the competence, the personality, universal space the formation, the tendency, the pedagogic process, strategy, the functional literacy, technology, national and general peculiar value.

УДК 37.01:378.37

РЕАЛИЗАЦИЯ КОНЦЕПЦИИ ГУМАНИЗАЦИИ И ГУМАНИТАРИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ В ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ ВУЗА

Куратова О.А.

к.п.н., доцент УИЯиДК, Алматы, Казахстан

В статье отмечается, что гуманистическое воспитание студентов должно ориентироваться на конечные результаты всего процесса вузовской подготовки в ходе реализации концепции гуманизации и гуманитаризации образования. От того, в какой мере воспитательный процесс в вузе будет соответствовать этим требованиям, зависит эффективность всей работы вуза. Успех воспитательного процесса в вузе зависит также от того, как воспринимает сам студент воспитательное воздействие или влияние, какова его собственная активность в деле формирования качеств будущего специалиста.

Воспитание гражданственности предполагает формирование активной гражданской позиции личности, гражданского самоопределения, осознания внутренней свободы и ответственности за собственный политический и моральный выбор. В качестве критериев эффективности воспитательной работы в этом направлении являются проявление гражданского мужества, порядочности, убежденности, терпимости к другому мнению, соблюдение законов и норм поведения. Патриотическое воспитание связано, прежде всего, с формированием у молодежи национального самосознания, включая патриотические чувства и настроения. Показателями уровня патриотического воспитания студентов является их желание участвовать в патриотических мероприятиях, знание и выполнение

социокультурных традиций, уважение к прошлому своей страны, желание защищать свою страну от внешних и внутренних деструктивных воздействий, желание работать во имя процветания своего Отечества. Патриотическое воспитание неразрывно связано с интернациональным, поскольку Казахстан – многонациональное государство; следовательно, и патриотизм должен иметь интернациональный характер, основанный на необходимости совместного проживания людей различной национальности в едином государстве.

Ключевые слова: гуманизм, воспитание, высшее образование, наука, формирование личности, гуманизация, гуманитаризация

Проблемы воспитания молодежи во все времена волновали любое общество. Отечественная культурно-педагогическая традиция придавала проблемам воспитания значение важнейших вопросов, и особенно остро они вставали в условиях радикальных социальных перемен.

В свою очередь, современная педагогическая наука указывает, что целью воспитания является формирование не законченной личности, а личности, развивающейся на протяжении всей жизни, следовательно, данную проблему необходимо разрешать постоянно, а не только в детстве и подростковом возрасте, как теперь иногда пытаются утверждать.

Ряд современных исследований показывает, что в настоящее время многие преподаватели вузов страны психологически и профессионально не готовы проводить качественную и эффективную воспитательную работу со студентами, проявляют пассивность и неумение влиять на сознание и чувства студенчества, не знают современных методик воспитания.

Часто основными причинами возникновения такой позиции профессорско-преподавательского состава вузов называют:

1. Формальную организацию учебно-воспитательной работы.
2. Несоответствие учебных программ и методов обучения требованиям времени.
3. Невысокую оплату педагогического труда.
4. Отсутствие должных моральных и материальных стимулов.
5. Неудовлетворительную материально-техническую базу образовательного процесса.
6. Доминирование авторитарного стиля руководства и общения, не учитывающего интересы студентов, их права выбора организационных форм учебной деятельности, участия в управлении вузом.

Улучшение социально-экономического положения в стране в последние годы повлекло за собой осознание необходимости корректировки и определения направлений воспитательного процесса в образовательных учреждениях. Воспитание молодежи становится приоритетным в государственной политике Казахстана.

Доказательством этому являются программы, принятые на государственном уровне: «Казахстан – 2030», «Программа развития воспитания в системе образования РК», «Комплексные меры противодействия злоупотреблению наркотиками и их незаконному обороту» и т.д.[1, 73].

В свою очередь, государственная программа развития образования определяет в числе основных задач усиление воспитательной функции образования. В этой связи воспитательная деятельность в вузе на сегодняшний день многими рассматривается как логическое продолжение реализации концепции гуманизации и гуманитаризации образования.

Несмотря на то, что к настоящему времени в государстве сложилось правовое поле, дающее возможность решать проблемы воспитательной деятельности в вузах, многие авторы считают, что в действительности существует определенное противоречие между необходимостью в кардинальном повышении качества воспитания студентов, с одной стороны, и отсутствием системно-целостного педагогического обеспечения его реализации - с другой. Данное противоречие позволяет выделить ряд стратегически важных вопросов, которые требуют своего разрешения:

1. Основные концептуальные идеи современного воспитания студентов.
2. Цели и задачи воспитания студентов в вузе в настоящее время.
3. Определение модели воспитательной системы вуза.

Решить данные проблемы возможно только на основе серьезных комплексных научных исследований и обобщения накопленного практического опыта работы в этой области, что, безусловно, в дальнейшем необходимо проводить в Университете иностранных языков и деловой карьеры.

Как показывает практика, феномен воспитания многофункционален и потому в современной педагогической литературе можно встретить множество его определений в зависимости от функции, принятой автором.

Рассматривая различные подходы к определению понятия «воспитание», следует указать общие признаки, выделяемые большинством авторов:

- целенаправленность воспитательных воздействий на субъект воспитания;
- социальная направленность этих воздействий;
- создание условий для усвоения субъектом воспитания определенных норм отношений;
- освоение человеком комплекса социальных ролей.

Анализ научных источников по проблеме показывает, что воспитание в вузе представляет собой важнейший способ социализации и адаптации молодого человека в постоянно меняющемся обществе. Иными словами, «воспитание в вузе есть управление процессом социализации будущих специалистов с высшим профессиональным образованием, который заключается в целенаправленном влиянии на интеллектуальное, духовное, физическое и культурное развитие [2, 38].

В основе Стратегического плана воспитательной деятельности Университета иностранных языков и деловой карьеры лежит нормативная парадигма, в которой функция воспитания направлена на формирование определенных качеств личности, требуемых обществом и государством в соответствии с нормативными документами.

В этой связи, под воспитанием понимается органически связанная с обучением целенаправленная и систематическая деятельность, ориентированная как на формирование социально-значимых качеств, установок и ценностных ориентаций личности, так и на создание благоприятных условий для разностороннего (духовного, интеллектуального, физического, культурного и тд.) развития, самосовершенствования и творческой самореализации личности будущего специалиста с высшим профессиональным образованием.

В условиях возрастания роли патриотического воспитания в Казахстане национальным традициям и ценностям, достижениям национальной культуры в воспитательной системе Университета иностранных языков и деловой карьеры отводится приоритетное место. Сегодня как никогда ясно, что без воспитания патриотизма у казахстанского студенчества мы не сможем двигаться вперед ни в экономике, ни в культуре. Патриотизм - это синтез духовно-нравственных, гражданских и мировоззренческих качеств личности, которые проявляются в любви к Родине, в стремлении и умении беречь и приумножать лучшие традиции, ценности своего народа, своей национальной культуры, своей земли. Понятие патриотизма достаточно емкое, оно не сводится только к чувству любви к Отечеству. Патриотизм - одна из составляющих нравственного и культурного воспитания, входящая в процесс формирования чувств, взглядов, убеждений и, в конечном итоге, мировоззрения. Вряд ли можно считать нравственным человеком, не чувствует привязанности к родной земле, не гордится своим народом. Нельзя считать культурным человека, не знающего историю своего народа, своей Родины. Одним из условий воспитания патриота и гуманиста в новой исторической реальности является формирование у студентов толерантного сознания. Терпимость, интерес к иному образу мышления, уважение к другим культурам всегда были и должны оставаться частью национальной культуры Казахстана.

Анализ реальной практики патриотического воспитания в университете убеждает в необходимости организации специальной системы форм и методов по решению проблемы патриотического и гуманистического воспитания студентов, в которую могут войти:

- изучение истории, традиций, культуры своего народа, своего края, своей Родины, своего университета;
- участие студентов в различных конкурсах, соревнованиях за честь

университета, города, области, республики;

- дискуссии, конференции по вопросам экологии, сохранения природных и материальных ресурсов;

- участие в молодежных движениях;

- туристические поездки по стране, встречи с интересными людьми;

- посещение всевозможных выставок, отражающих достижения казахстанских мастеров, художников, архитекторов и т.д.

Воспитание гражданственности предполагает формирование активной гражданской позиции личности, гражданского самоопределения, осознания внутренней свободы и ответственности за собственный политический и моральный выбор. В качестве критериев эффективности воспитательной работы в этом направлении являются проявление гражданского мужества, порядочности, убежденности, терпимости к другому мнению, соблюдение законов и норм поведения. Патриотическое воспитание связано, прежде всего, с формированием у молодежи национального самосознания, включая патриотические чувства и настроения. Показателями уровня патриотического воспитания студентов является их желание участвовать в патриотических мероприятиях, знание и выполнение социокультурных традиций, уважение к прошлому своей страны, желание защищать свою страну от внешних и внутренних деструктивных воздействий, желание работать во имя процветания своего Отечества. Патриотическое воспитание неразрывно связано с интернациональным, поскольку Казахстан – многонациональное государство; следовательно, и патриотизм должен иметь интернациональный характер, основанный на необходимости совместного проживания людей различной национальности в едином государстве. В этом случае ведущая воспитательная роль отводится кафедрам, преподающим такие дисциплины, как "История Казахстана", "Правоведение", "Культура народов Казахстана" и др.

Профессиональное обучение и гуманистическое воспитание должны представлять собой единый процесс целенаправленного формирования личности специалиста. Образование не может сводиться исключительно к передаче знаний, оно должно выполнять и такие функции, как формирование ряда новых личностных качеств, новых ценностных ориентаций, гибкого мышления, установок на диалог и сотрудничество. Отсюда вытекает и необходимость качественной постановки воспитательного процесса в вузе.

Гуманистическое воспитание студентов должно ориентироваться на конечные результаты всего процесса вузовской подготовки. От того, в какой мере воспитательный процесс в вузе будет соответствовать этим требованиям, зависит эффективность всей работы вуза. Поскольку объектом воспитания являются студенты, то особое значение для воспитательной работы имеет учет

их социально-психологических особенностей, которые требуют систематического изучения. Наиболее общими чертами возрастной группы от 17 до 23 лет являются: активное отношение к действительности, стремление к самопознанию, самоопределению и самоутверждению в качестве субъекта социальной жизни.

Вместе с тем в юношеском возрасте проявляются импульсивность и разбросанность, иллюзорный романтизм, разочарование и пессимизм, нигилизм и негативный максимализм. Причиной этого оказывается неразвитость общественного содержания мотивов активности. Поэтому воспитание можно представить как процесс формирования мотивационно-потребностной сферы личности. Как гласит один из народных принципов воспитания "ребенок может делать все, что захочет, но хотеть он должен того, чего хочет мать" [3, 19]. Этот принцип вполне применим к воспитанию студентов, так как мы прекрасно знаем, что заставить их что-то сделать - невозможно, можно лишь заинтересовать их, сформировав соответствующую потребность. Сформировать какое-то определенное качество личности можно лишь в соответствующей деятельности. Поэтому воспитательная работа должна представлять собой систему, включающую в себя учебную, трудовую, научно-исследовательскую, спортивную, художественную и другие виды деятельности, в которые включается студент в течение всего периода обучения в вузе. В самом общем виде цель воспитания в вузе – это формирование гуманистически ориентированной личности специалиста высшей квалификации. При этом должны быть гармонизированы интересы самого студента, университета и общества, а также "модель" специалиста, способного работать в сложных, быстро меняющихся экономических, политических, социальных условиях. Однако недопустимо сводить всю воспитательную работу только к внеучебным мероприятиям. Воспитательный потенциал университета включает в себя воспитательные средства преподавания учебных дисциплин, воспитательные средства СРС, производственных практик, курсового и дипломного проектирования, НИРС [4]. Воспитательная работа, проводимая на разных курсах, должна различаться как по задачам, так и по форме. На младших курсах она в значительной степени направлена на адаптацию студентов к новым условиям обучения, к иной организации умственной деятельности. Именно на этом этапе должна проводиться наиболее интенсивная работа по профилактике вредных привычек; мероприятия должны быть направлены также на формирование здорового и сплоченного коллектива учебной группы. Поэтому основная тяжесть воспитательной работы на младших курсах должна ложиться на плечи кураторов и преподавателей общеобразовательных и гуманитарных дисциплин.

Целью воспитательной работы на старших курсах становится формирование профессионально важных качеств личности и формирование психологической готовности к работе по избранной специальности. Вместе с тем успех воспитательного процесса в вузе зависит также от того, как воспринимает сам студент воспитательное воздействие или влияние, какова его собственная активность в деле формирования качеств будущего специалиста. В связи с этим выделяются еще два важнейших направления воспитательной работы: это привитие студентам потребности и навыков самовоспитания, а также создание действенной системы студенческого самоуправления. Каждый студент должен пройти школу студенческого самоуправления, тогда он не только поймет, но и почувствует практически, в чем состоит сущность демократизации общественных отношений в вузе и обществе, в том числе и в профессиональной сфере [5].

Список литературы

- 1 Идеи формирования гармонично развитой личности в трудах Назарбаева.- Алматы, 2008.
- 2 Битинас Б.П. Введение в философию воспитания. -М., 2006.
- 3 Чекунин В.А. Педагогическая психология. СПБ, 2007.
- 4 Бернс Р.В. Я – концепция и воспитание. -М.,2011.
- 5 Образ человека в зеркале гуманизма: Учебное пособие по педагогической антропологии /Авт-сост. Н.В. Ревякина, О.Ф. Кудряшев. - М.: УРАО, 2009. - 398 с.

Түйіндеме: Оқу процесімен байланыстағы органикалық тәрбие бағыттық және жүйелік іс - әрекетпен байланысты, бұл тәрбиeler тұлға болып қалыптасуына бағыт береді.

Түйін сөздер: адамдық, тәрбие, жоғары білім, ғылым, тұлғаның қуралымының, гуманизация, гуманитаризация

Resume: Professional education and humane upbringing must present the only process of creating a specialist with a definite goal.

Key words: Humanism, education, higher education, science, formation of the person, humanisation

ӘОЖ 811.581.(091)

Қытай иероглифтерін үйретуде логикалық ойлау жүйесі арқылы дамыту

Абай атындағы ҚазҰПУ, Шығыстану кафедрасы
2 курс магистранты- Самамбаева У. С
Жетекші- Айтқазы Сажида, PhD докторы

Бұл мақала Қытай иероглифінің пайда болуы мен даму тарихын қарастырып, тілді менгеруде логикалық ойлау жүйесі арқылы дамытуды мақсат етеді.

Кілт сөздер: Фонетикалық таңбалар, синтетикалық таңбалар

Қытай жазуы ([женілдетілген](#)) **қытайша:** 汉字, дәстүрлі қытайша: [漢字](#); [пиньин](#): Hànzì) –әлемдегі алғашқы және тарихы аса ұзақ жазулардың бірі. Ол қытай қоғамының дамуынан бастап, қытай тілінің өркендеуінде көрнекті рөл атқарып келгені тарихтан белгілі. Қытай жазуын бұрын соңды тек қытайлар ғана емес, маңайындағы туыстар мен көршілер Корея, Вьетнам, Жапония секілді елдер де қолданылған. Бұл тұрғыдан келгенде қытай жазуы ел мен елдің арасындағы мәдени алмастыруды терендettі. [1]

Қытайдың дәстүрлі мәдениетінде этникалық таңбалар өте маңызды рөл атқарады. Оның пайда болуы мен дамуы, осы өркениетте бес- алты мың жылдық мәдениетті құрай отырып, қазіргі таңда жер шарында әрбір төртінші адам оны қолдана алады. [2]

Біздің білуімізше, «иероглиф» сөзі грек тілінен келген. Оның бастапқы мағынасы – «тасқа қалдырылған киелі жазбалар». Бұл сөз тек қана ежелгі грек жазбаларын білдірді дегенмен, кейін бұл термин одан әрі кең мағынада қолданыла бастады. Иероглифттар санағын бітіргендіктен, классификациясына тоқталып, қытай иероглифттарын топқа бөлуден бастасақ:

1. Бейнелік таңбалар. Бұл таңбалар қарапайым пиктограммалардан шыққан. Уақыт өте келе бұл таңбалар женілдеп, түрін өзгертіп, өзінің бастапқы түрін жоғалтқан. Дегенмен оның бейнесіне қарап қандай зат туралы айтылып тұрғанын түсінуге болдады. Мысалы:

水 [shuǐ] су

日- [rì] күн

木 [mù] ағаш

雨 [yǔ] жаңбыр

2. Нұсқаушы таңбалар. Бір нәрсеге немесе бейнеге нұсқап, сондай-ақ бір бейненің орналасқан жерін көрсететін таңбалар. Мысалы:

上 [shàng]- үстіне, үстінде

下 [xià]- астына, астында

3. Синтетикалық таңбалар. Бұл таңба бірнеше қарапайым бейнелік және нұсқаушы синтездік таңбаларды білдіреді.

林 [lín]- орман, (екі ағаш)

4. Фонетикалық таңбалар. Екі бөліктен тұрады: аталмыш түсінікке байланысты, яғни детерминатив (кілті бар) және жуық шамамен иероглифтың дыбысын беретін фонетика. Яғни «ағаш» кілті «орман»

тақырыбына байланысты көптеген иероглифтардың құрамына кіреді.
Мысалы:

松 [sōng]- қарағай (公gong)

树[shu]- ағаш отырғызу

5. Түрі өзгерілген таңбалар. Бұл топқа кейбір элементтері өзгерілген жоғарыда көрсетілген 4 категориинең иеоглифтары кіреді.
6. Жаңа таңбалар. Бұл топқа жаңа терминдер мен түсініктерді белгілейтін иероглифтар кіреді. Көбінесе бұл таңбалар транскрипциялық-фонетикалық принцип бойынша құрастырылған. [3]

Осы бойынша, алғашқы жазылған таңбалар заттар мен адам бейнелерінің іс- қимылдана қарап иероглифтерді анықтауға болады. Және мұндай әдістер логикалық ойлау жүйесімен әрбір иероглифтің мазмұнын ашуға ықпал етеді. Төменде келтірілген мысалдарға тоқтала өтсек;

- [ān] 安 “қауіпсіз, сенімді” деген мағына береді. Демек, суретте бейнелегендей бөлменің ішінде әйел адамның екі қолын қеудесіне қойып, тыныштықта отыруы(ертеде адамдар еденге тізерлеп отыруды әдетке айналдырған). Мағынасы тыныш әрі қауіпсіз. [2,1]

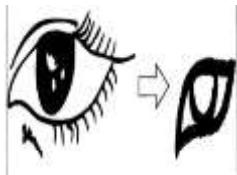
- [zǐ] 子 “сәби, кішкентай бала” деген ұғымды білдіреді. Сүйек немесе тасбақаға жазылған деректер бойынша бұл иероглифтің шығу тарихы екі түрлі, соның бірі басы , қолы бар және екі аяғы жаялышқа ораулы турған нәрестені айқындайды. [2,491]

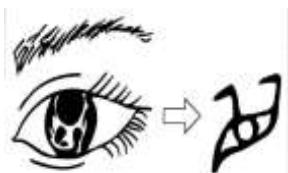
- [xiào] 孝 “сыйлау, құрметтеу” дегенді білдіреді. Суретте көрсетілгендей жас бала басында шашы сирек қарт адамды қолына немесе арқасына көтеріп алғып жүреді, яғни бұл құрметтеу, айтқанды орындау қасиетін

білдіреді. [2,378] Логикалық ойлау тәсілімен алғанда 子- zi иероглифі төмен жағында орналасқан. Аталмыш иероглиф жастың үлкенді қадірлеуі мен әрқашан биікке көтеріп жүруінен хабар береді.

Енді көзбен қастың ұқсастықтарын қарастырсақ;

-[mù] 目 “көз” деген мағына береді. Ертедегі қола немесе сүйекке жазылған таңбалы жазулар бойынша көзден айнымайды, құдды бір шын көз секілді. XiaoZhuan кезеңінен соң, бұл иероглифтің жазылуы өзгеріп, бастапқы қалпына ұқсамай кетті. [2, 227]

-[méi] 眉“қас” деген ұғымды білдіреді. Бұл пиктографилық иероглиф, көздің жоғарғы жағына ұзынша етіп қасты орналастырумен айқындалады. Қола дәуірінде аталмыш иероглифтің басқа да жазу әдісі қолданылған. [2, 212]

Берілген мақалада иероглифтердің пайда болуы мен шығу тарихына қысқаша анықтама беріп өттік. Еліміз тәуелсіздік алғаннан кейінгі жылдары жастардың қытай тілін үйренуге деген құлышының арта түсті. Өйткені, көршілес елдермен қарым-қатынасты нығайту мақсатында көптеген шаралар жүзеге асып келеді. Жоғарыда айтып өткеніміздей, әрбір иероглифтің өзіндік шығу тарихы және даму сатылары бар. Көбінесе, жазылуы мен мағынасы бірегей бір мағынаны айқындалап тұрады. Бұл жастарымыздың Қытай тілін логикалық ойлау жүйесі арқылы дамытуда зор үлесін қосады.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. http://kk.wikipedia.org//wiki/Кытай_жазуы
2. Иероглифтердің шығу тегін анықтау: 500 иероглиф- қытай: Пекин тілдер және мәдениет университеті. 2009ж
3. Ли Бау Шұнь. Қазіргі заман қытай тілі грамматикасы-қытай: «ШҰАР Урімжі» 1991ж
4. Лу Фу Бо .Қытай тілі грамматикасын оқыту қолданбасы-қытай: Пекин тілдер университеті. 2002ж

Резюме. Эта статья рассматривает историю происхождения китайских иероглифов и направлен на развитие языковых навыков с помощью системы логического мышления.

Ключевые слова: Фонетические символы, синтетические символы

Resume. This article examines the history of the origin of Chinese characters and aims to develop language skills by a system of logical thought.

Key words: Phonetic characters, synthetic characters

УДК 3 73.1.02:372.8

Некоторые аспекты преподавания иностранного языка в магистратуре

Zhanadilova Z.M., Karashina G.T.
Al-Farabi Kazakh National University
e-mail: zhanadilova@mail.ru, Gulnar_2060@mail.ru

В статье рассматриваются основные принципы обучения реферированию статей и текстов по специальности. Делается вывод о том, что навыки реферирования важны не только в плане языковых знаний, но и в плане общего развития, поскольку совершенствуются навыки критического мышления, навыки письма, редактирования. Эти навыки могут успешно использоваться в дальнейшей профессиональной деятельности специалиста. При обучении реферированию на самом начальном этапе работы над текстом необходимо ознакомить студентов с некоторыми теоретическими положениями из области лингвистики текста. На примере учебного текста по специальности дано описание основных этапов работы по реферированию текста.

Ключевые слова : реферирование, семантическая цельность, просмотровое чтение, критическое мышление, ключевые слова

Задачей на завершающем этапе обучения в вузе, магистратуре, является научить самостоятельно читать литературу по специальности и применять иностранный язык в варьирующих ситуациях, связанных с будущей профессиональной деятельностью специалиста – аннотированию и реферированию научных статей, выступление на научных конференциях, написание тезисов и докладов на иностранном языке, участие в дискуссиях и изложение своей точки зрения на прочитанное или услышанное. В рамках этой статьи мы ограничимся рассмотрением основных принципов обучения аннотированию и реферированию статей и текстов по специальности.

Реферирование является формой передачи содержания иноязычного текста не полностью и подряд, а селективно, выборочно. При реферировании из текста выделяются компоненты, которые несут основную смысловую нагрузку и сжатое изложение сохраняет семантическую цельность. Материал реферата излагается с позиции автора исходного текста и не включает никаких элементов интерпретации или оценки. [1, с. 44],

Аннотацией следует считать максимально краткое сообщение о главном содержании текста, сформулированное как его тема или предмет изложения. Аннотация не может заменить первичного документа, и назначение аннотации состоит в том, чтобы дать возможность специалисту составить мнение о целесообразности более детального ознакомления с данным материалом.

Реферирование или написание summary является важным умением, которое студенты будут использовать в течение своей академической карьеры. Кроме того, реферирование или написание summary совершенствует навыки просмотрового чтения, поскольку студенты учатся выделять главное содержание текста, учатся дифференцировать основную и второстепенную информацию. Это в свою очередь связано с целым комплексом сложных мыслительных операций, таких как сравнение, анализ, синтез, обобщение, абстракция и конкретизация. При этом происходит семантическая компрессия текста, т.е. способ «сжатия информации». В памяти удерживается лишь «смысловой скелет» исходного текста [2, с. 156], его обобщенная речевая схема, т.е. все, что лежит в основе реферативной и аннотационной деятельности. Это огромный прорыв в изучении языка. Если студент видит главную идею статьи или текста, значит он сможет его лучше понять и осмыслить. А это важно не только в плане языковых знаний, но и в плане общего развития, поскольку совершенствуются навыки критического мышления, навыки письма, редактирования. Эти навыки могут успешно использоваться в дальнейшей профессиональной деятельности специалиста.

Очень важно овладеть умением находить слова, которые входят в состав единиц, несущих основную смысловую нагрузку, в тексте, в абзаце, в предложении. Поэтому на самом начальном этапе работы над текстом необходимо ознакомить студентов с некоторыми теоретическими положениями из области лингвистики текста.

Текст можно сравнить со сложным механизмом, который, как известно, имеет свое внешнее и внутреннее устройство, свою главную идею и частные идеи. Признаками текста являются его связанность и цельность, которая обусловлена единой общей темой и поддерживается использованием средств связи между предложениями. Текст можно сравнить с суждением. Так же, как в суждении имеется предмет высказывания (субъект), так и в тексте, если его рассматривать как сложное суждение, должен быть текстовой субъект, отвечающий на вопрос: о чем говорится в тексте?, и текстовой предикат (что говорится в тексте?) Таким текстовым субъектом является тема текста, которая сформулирована чаще всего в заголовке текста или в первом предложении. Понять главное содержание текста - это значит уяснить прежде всего тему текста и его идею. Тема текста-это предмет данного описания, идея текста- это главная мысль о данном предмете. В идеи отражается авторское отношение к описываемому предмету. Тема сообщается в заголовке или в первом предложении текста. Идея становится понятной только после прочтения всего текста. Для того чтобы понять основное содержание текста следует научить выделять те элементы текста, которые несут основную смысловую информацию. Их называют «ключевыми фрагментами», которые могут находиться в пределах верхней границы текста или в нижней части абзаца. Другие предложения текста представляют собой способы логического развития мысли в абзаце, которое может осуществляться путем детализации,

аргументации, иллюстрации, дополнения через причинно-следственные, вопросно-ответные отношения, сравнения или перефразирование.[3, с.14],

Практика работы с магистрантами показала нам следующую последовательность заданий при обучению реферированию:

- а) выписать заголовок;
- б) пронумеровать абзацы текста; просмотреть текст и ответить на вопрос: о чем он;
- в) внимательно прочесть текст, абзац за абзацем, анализируя смысловые связи между группами тематически связанных предложений, абзацами;
- г) выбрать в каждом абзаце ключевые предложения и выписать их в той последовательности, в которой они встречались в оригинале;
- д) построить схему структуры текста;
- е)сформулировать пункты логического плана текста.

Умения, связанные со смысловым сокращением текста, создаются в результате выполнения специальных тренировочных упражнений.

-упражнения, направленные на проникновение в смысловую структуру и выделение ключевых фрагментов в исходном текстов;

- упражнения на перегруппировку материала и построение логического плана текста.

-упражнения, направленные лексико-грамматическое перефразирование исходного текста, которое является неотъемлемой составной частью процесса аналитико-синтетической деятельности на словесном материале. Ни одно понятие, ни одно суждение не будет воспринято, если оно не может быть перифразировано средствами языка, которыми читатель владеет активно.Различают грамматическое и лексическое перефразирование.При grammaticalem перефразировании сложные конструкции заменяются более простыми. Лексическое перефразирование предполагает замену, полностью тождественную по смыслу с исходным вариантом или замену более широкого понятия более узким или наоборот[2, 14].

Рекомендуются следующие упражнения на перефразирование и объединение отдельных фактов текста в смысловое целое:

- используйте лексическое, грамматическое перефразирование.
- измените структуру предложения.
- выделите обобщающие предложения в абзаце.
- обобщите смысл абзаца на основе отобранных ключевых фрагментов.
- объедините 2-5 предложений (или абзац) в одно.
 - используйте объемные слова вместо описаний или придаточных предложений.
- перегруппируйте ключевые фрагменты.
- сформулируйте идею текста.

Предложения текста представляют собой способы логического развития мысли в абзаце. Предлагаются следующие упражнения, развивающие умение определять и использовать связующие средства текста:

- прочтите сложные предложения и назовите союзы, которые используются для связи простых предложений;
- прочтите отрывок текста, выпишите средства межфразовой связи и определите логико-смысловые отношения между предложениями, которые ими выражаются;
- прочтите отрывок текста и выпишите связующие элементы текста;
- определите как соотносятся другие предложения текста с ключевыми фрагментами, путем: детализации, аргументации, иллюстрации или дополнения;
- соедините абзацы при помощи заданных средств связности;
- проследите, как развивается тема первого абзаца в последующих. Скажите, как это иллюстрируется ключевыми словами, местоимениями, их замещающими, или словами-эквивалентами.

Перейдем к примерному описанию содержания основных этапов работы по реферированию учебного текста.

Customer service
By Rod Newing

The main factor for the success of Toyota, the number-one company for customer service, is not only its customer focus, but also its products. Toyota provides the products that customer most want to buy, and designs models that meet people's changing priorities. In particular, it has responded to the industry trend by providing smaller, more environmentally friendly cars, such as the Prius, a hybrid car with both petrol and electric engines.

However, Toyota's after-sales service too is very much appreciated. "They do everything to make clients satisfied," says one respondent.

Toyota's reward for its world beating customer service is not just to be the world's most profitable carmaker. It is on course to become the world's biggest producer.

Three very different computer companies fill the second, third and fourth slots-Dell, IBM and Microsoft. IBM and Dell are nominated for being customer-focused, while Microsoft scored more highly on products. FinancialTimes

-Прочтайте текст и определите основную мысль каждого абзаца. Основная мысль первого абзаца сформулирована в самом начале, в первом предложении. The main factor for the success of Toyota, the number-one company for customer service, is not only its customer focus, but also its products.

-Определите как последующие предложения первого абзаца соотносятся с ключевым фрагментом. В данном примере последующие предложения содержат факты, подтверждающие основную мысль первого абзаца. Toyota provides the products that customer most want to buy. Toyota designs a hybrid car with both petrol and electric engines.

-Проследите как основная мысль первого абзаца развивается в последующих. Третий абзац является обобщающим для предыдущих.

-Определите смысловую связь последнего абзаца с первым.(thenumber-onecompany..... thesecond, thirdandfourthsots)

- Прочтайте первое предложение и перефразируйте его.Toyota is the number-one company for customer service, because it focuses not only on customer, but also on its products

-Прочтайте третий абзац ,объедините два предложения в одно и свяжите его с предыдущими.Toyota is the world's most profitableand the world's biggest carmaker.

Focusing on customer service has made Toyotathe world's most profitable andthe world's biggest carmaker.

На занятиях по иностранному языку также используются такие виды работы, как реферирование англоязычной специальной литературы на русском или казахском языке. Тексты по специальности на казахском или русском языке реферируются на английском языке. Эти навыки очень важны для магистрантов, так как специалист с магистерской степенью должен владеть навыками обработки научной информации и методологией научного творчества.

Таким образом, алгоритм обучения реферированию и аннотированию включает задания, направленные на выявление структурно-смысловых компонентов текста, выделение ключевых фрагментов и компрессию текста. Отдельным этапом работы умениями реферирования являются упражнения, предусматривающие перефразирование и использование связующих средств текста.

Список литературы

- 1.Методика и лингвистика. Иностранный язык для научных работников. Стр. 44
- 2.Пичкова Л.С. Реферирование, аннотирование и перевод экономических текстов. Теория и практика: Учеб.пособие. - М.: Анкил, 1999. - 159 с.
- 3.Вотинов В.А. Немецкий язык . Оригинальный курс. Москва, 1991

Resume: This article considersthe basic principles of teaching the process of summarizingarticles andtexts on specialty. The ability to summarize is found important not only in terms of language skills, but also as essential factor in forming critical thinking, writing skills and editing. These skills can successfully be used in further professional activity . From the first stage of learning to summarize texts students have to be aware about the some theoretical patterns of the text's linguistics. The main stages of the process of summarizing are presented through the example of model text on specialty.

Key words: abstracting,semantic integrity, skimming, critical thinking, keywords

Түйіндеме: Мақалада мамандық бойынша мақалалар мен мәтіндерге түйіндеме жасаудың негізгі принциптері қарастырылған. Түйіндеме жасау қабілеттіліктері тек, тіл білімі тұрғысынан ғана емес, сондай-ақ, жазу, мәтінді түзету және сынни ойлау дағдыларын қалыптастыру тұрғысынан да маңызды жөнінде қорытынды шығарылды. Аталмыш қабілеттіліктерді маман болашақ кәсіби қызметінде де кеңінен пайдалана алады. Түйідеуді үйрету барысында, мәтінмен жұмыс істеудегі бастапқы сэтте студенттерді мәтіннің лингвистикасы бойынша кейбір теоретикалық ережелерімен таныстыру жөн. Мамандық бойынша оқу мәтіні ұлгісінен түйіндеме жасаудың негізгі кезеңдерінің сипаттамасы берілген.

Түйін сөздер: түйіндеме жасау, семантикалық тұтастық, сынни ойлау (сындарлы ойлау), түйін сөздер

МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ЖӘНЕ АУДАРМА МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ И ПЕРЕВОД INTERCULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION

УДК 512.122

Методы формирования межкультурно-коммуникативной компетенции будущего учителя иностранного языка

Мусаева К.С.- к.ф.н., профессор КазНПУ имени Абая
Института полиязычного образования

Необходимость совершенствования профессиональной подготовки студентов-будущих учителей иностранного языка подчеркивается многими правительственные решениями, а также концепцией иноязычного образования Республики Казахстан. Вопросы профессиональной подготовки будущих учителей иностранного языка в условиях университетского образования приобретают особую актуальность. Изменения, происходящие в современном мире во всех сферах жизни, в том числе и в сфере профессионального иноязычного образования, ставят перед высшей школой задачу подготовки специалистов новой формации, компетентность которых обеспечивает их востребованность на рынке труда. Происходящие на современном историческом этапе изменения во всех жизненных сферах под влиянием объективных глобализационных процессов не могли не привести к новым требованиям к специалисту нового типа, для подготовки которого традиционное знаниевое образование утрачивает свою эффективность и даже целесообразность.

При выделении состава умений для формирования межкультурно-коммуникативной компетенции учителя иностранного языка, мы опирались на положение об универсальных нормативных умениях метаязыкового и метакоммуникативного характера, обеспечивающих усвоение предметного содержания профессиональной деятельности учителя ИЯ.

Ключевые слова: межкультурная-коммуникативная коммуникация, обучения иностранного языка, познавательные потребности, иноязычное речевое общение.

Вместе с тем, наблюдения за организацией образовательного процесса в языковом вузе обнаруживают, что профессиональная подготовка выпускника языкового вуза, реализуемая посредством традиционной системы обучения, оказывается недостаточной для осуществления своей профессиональной деятельности [С.С. Кунанбаева]. В условиях процесса глобализации и интеграции подготовка специалистов, отвечающих требованиям конкурентоспособности на рынке труда, приобретает особую актуальность.

Перестройка высшего образования и овладение подрастающим поколением основами науки, техники и культуры на соответствующем уровне зависит от профессиональной подготовленности учителя.

Межкультурно-коммуникативная компетенция предполагает формирование следующих субкомпетенций: лингвистической, лингво-культурологической, контекстно-коммуникативной, компенсаторной. Профессионально-ориентирующая компетенция ориентирована на формирование субкомпетенций: когнитивно-концептуальной, информационно-аккумулирующей, аналитико-прогнозной, социо-культурной, рефлексивно-развивающей. Следовательно, формирование профессионально-значимых компетенций - это целенаправленный, управляемый, дидактически организованный процесс [1, 2,3].

Концепция контекстного обучения лежит в русле деятельностной теории передачи и усвоения социального опыта, которая в наибольшей мере способна объяснять и прогнозировать процессы компетентностной подготовки специалистов в сфере иноязычного образования.

Профессиональное образование имеет свойство привлекать к себе общественное внимание, что обусловлено кардинальными изменениями социально-экономических условий в стране или в мире, выдвигающих новые требования к модели специалиста.

Конечной целью иноязычного образования в современной когнитивно-лингво-культурологической методологии иноязычного образования определяется достижение уровня межкультурно-коммуникативной компетенции. Результат и качественный уровень сформированности межкультурно-коммуникативной компетенции определяется сформированностью личности субъекта межкультурно-коммуникативной коммуникации, готовой и способной осуществлять общение на межкультурном уровне и выступать в адекватной для этого роли культурного посредника.

По мнению ряда авторов (И.А Зимняя [2], И.Л.Плужник [3], В.В.Сафонова [4] и др.), профессиональная компетентность учителя иностранного языка представляет собой высший уровень развития компетентности и предполагает наличие у индивида компетенций (межкультурно-коммуникативной и коммуникативной), имеющих непосредственное отношение к предмету его труда, а также способность использовать технологии в профессиональном общении и профессионально-личностном саморазвитии, которые в конечном итоге обеспечивают успешность и продуктивность индивида в рамках осуществляющей им профессиональной деятельности.

Однако структура межкультурно-коммуникативной компетенции трактуется по-разному.

Так, Кулибаева Д.Н. и Халеева И.И. [5, 6, с.21] в структуру межкультурно-коммуникативной компетенции включает:

- знания обо всех компонентах культуры своей страны и аналогичные знания о культуре партнера по межкультурному общению;
- умения воспринимать различные факты и события иноязычной культуры и соотносить их с родной культурой;

- умения интерпретировать иноязычную культуру, овладевать принятыми в изучаемой культуре поведенческими стереотипами, выступать в роли культурного посредника (продуктивные и межкультурные умения);
- желание и готовность вступать в межкультурный контакт, а также бороться с искажениями культуры и иллюзиями.

Состав компонентов межкультурно-коммуникативной компетенции вызывает полемику в научно-педагогической литературе. Однозначного мнения о ее компонентном составе нет, равно как и подходов к их выделению [1, с.76]. Однако несмотря на разные подходы к толкованию понятия «межкультурная коммуникация», практически всеми специалистами в области обучения иноязычному общению оно принимается однозначно, так как адекватным образом концентрирует в себе элементы теоретической модели иноязычной коммуникативной компетенции [7].

В условиях контекстно-ориентированного обучения обеспечивается формирование межкультурно-коммуникативной компетенции будущего учителя ИЯ в ситуациях профессионального-ориентированного общения. Преподаватели предлагают обучаемым конкретные, взятые из реальной практики факты и события (кейс-стади, метод инцидента, кейс- технология).

Артемьева О.А., Макеева М.Н., Мильруд Р.П. [8] справедливо замечают о том, что в готовности учителя к решению профессионально-значимых задач как бы сфокусирована профессиональная компетентность учителя, выражаяющаяся в знаниях и умениях использовать закономерности и особенности целостного педагогического процесса.

Алгоритм представляет собой структуру и ключевые действия интерактивных технологий на основе метода ситуационного анализа:

- **технология кейс-стади** (case study). Обучаемый анализирует ситуацию самостоятельно, диагностирует проблему и обосновывает свое решение обучаемыми (возможно из его реальной будущей профессиональной деятельности);
- **кейсовая технология** – это деловая игра в миниатюре, сочетание профессиональной деятельности с игровой. Обучаемые получают учебный материал в виде микропроблем (микроситуаций), и приобретают знания в результате исследовательской и творческой деятельности по принятию решений.
- **технология инцидента**. Студенты самостоятельно ведут поиск необходимой информации (сбор, систематизация и анализ). Обучаемые получают краткое сообщение об инциденте и запрашивают необходимую информацию для принятия решения;

С помощью пошаговой организации учебно-профессиональной деятельности у студентов формируется мотив деятельности и актуализируется установка на решение задачи в том или ином направлении. Другими словами, определяется коммуникативная интенция и когнитивно-коммуникативные шаги (анализ/синтез, подбор информации, подбор способа решения, обоснование своей точки зрения в

решении проблемы) с выходом на реализацию коммуникативного намерения в определенной форме профессионально-ориентированного общения.

Методика формирования межкультурно-коммуникативной компетенции будущего учителя ИЯ представляется в виде структурно-функциональной модели, отражающей мотивационно-целевой, предметно-содержательный, процессуальный, оценочно-результативный компоненты, направленные на формирование межкультурно-коммуникативной компетенции в русле контекстного обучения на основе технологии ситуационного анализа (кейс-стади, метод инцидента, кейс-технология).

Мотивационно-целевой компонент предполагает аккумуляцию объективных и субъективных целей обучения.

Предметно-содержательный компонент выражается в систематизации знаний, умений и компетенций, полученных в ходе изучения цикла дисциплин и ориентированных на структурирование по этапам усвоения.

Технологическим ядром модели служит метод ситуационного анализа.

Процессуальный компонент требует внедрения рациональных методов, средств и форм обучения и управления процессом на основе интерактивных технологий и проблемно-коммуникативных ситуаций, ориентированных на логику формирования межкультурно-коммуникативной компетенции.

Оценочно-результативный компонент разработанной модели способствует оценке достижения планируемой цели, соответствия содержания, выбранных средств, и эффективности процесса, предполагая совмещение деятельности по контролю и анализу его результатов, внесение корректива.

Систематизирующим фактором выступает результат обучения-формирование личности субъекта межкультурной коммуникации, способного и готового вести профессиональное общение на межкультурном уровне.

Взаимосвязь компонентов модели и целостность процесса обеспечивается опорой на методологические принципы, определяющие совокупность последовательных действий, направленных на обеспечение целостности обобщенных компонентов, отражающих структуру дидактической системы: мотивационно-целевого, предметно-содержательного, процессуального, оценочно-результативного.

Разработанная методическая модель определяет последовательность обучения ключевым действиям, специфические связи между всеми ее компонентами: мотивами, целями, и ключевыми действиями и получаемой обратной связью в процессе их выполнения.

На когнитивно-понятийной стадии формируется **когнитивно-понятийная и лингвокультурологическая субкомпетенции:**

- осознавать, распознавать и классифицировать систему понятий и категорий объекта общения с учетом специфики речевого поведения носителя языка;
- воспроизводить определения в заданном контексте;
- осознавать систему понятий и категорий объекта общения в определенном контексте будущего учителя ИЯ;

- выделять смысловые ядра сообщений, воспроизводить отдельные определения в ходе решения целенаправленных задач;
- осуществлять поиск добавочной информации, ее извлечение и обработку для интерпретационного конструирования сообщения.

Речевые упражнения и проблемно-коммуникативные ситуации, формирующие метакоммуникативные умения, направлены на: умения пользоваться ИЯ как средством межкультурной коммуникации в различных сферах общения с учетом правил и социальных норм поведения носителей языка, традиций, истории, культуры и социальной системы страны изучаемого языка; аналитико-смысловую и оценочно-критическую обработку информации; реализация коммуникативного намерения в конкретном социокультурном контексте и по отношению к партнеру; отбор и использование наиболее эффективных стратегий (речевые действия, поступки) для решения коммуникативных задач; оценивание противоположной точки зрения и попытки опровержение; построение собственного высказывания с опорой на различные источники; умений поиска, аккумулирования и синтеза информации по заданным микротемам, выбор лингвокультурологических реалий.

Речевые упражнения, формирующие метакоммуникативные умения.

1. Match the beginning of the sentences with their continuation (column A and B).
2. Look through the text and find out the expressions on the theme.
3. Read the text and pick up the key sentences (words).
4. From the list below choose 5 characteristics of good and bad teachers (students).
5. Rank the roles of the Teacher in order of importance:

social worker, manager, monitor, friend, facilitator, model, informant, counselor, organizer.

6. Complete the text with the appropriate words and expressions on the theme.
7. Complete the dialogue with the appropriate replica using the words and expressions on the theme.
8. Answer the multiple – choice questions using the words and expressions on the theme.
9. Paraphrase the following sentences from the text.
10. Make up a list of questions for discussion on the ...
11. Make up wrong – right statements on the text.
12. Recollect different ways of expressing agreement and disagreement.

I. Your young colleague does not know how to work with a dialogue, so he completely excludes it from his work.

Task: Explain to him the procedure of work on a dialogue and give appropriate recommendations.

II. At the English lesson in the 6th form the teacher asked his pupils to say something about the newspaper they liked to read:

Teacher: What newspapers do you like to read?

Ivanov: I like to read... I like...

Teacher: Say! I like to read “Moscow News”.

Ivanov: I like to read “Moscow News”. Anna Sergeevna, but I wanted to say “Football”. I like to read “Football”.

Task: Analyse the fragment of the lesson and say what psychological factor was neglected by the teacher. What might be the consequences of this?

III. At the conclusive lesson on the theme of a young teacher in the 6th form there are many transformation exercises of the type “change the sentences in the Present Simple into the Past Simple” and there are no communicative exercises stimulating pupils to exchange information and ideas.

Task: What would you suggest? Give examples.

IV. In the 6th form the teacher is going to introduce the Past Perfect Tense, but she doesn’t know what way of semantization to choose for the pupils whose language knowledge is below the average.

Task: Give your recommendations. Supply examples.

Коммуникативные упражнения и проблемно-коммуникативные ситуации, формирующие креативные умения, направлены на: диагностирование достижение целей и задач обучения ИЯ; создание коммуникативных ситуаций профессионально-ориентированного общения; планирование и осуществление контекстной коммуникации в форме деловой игры, учебно-воспитательный процесс с учетом интересов, возрастных и индивидуальных особенностей студентов; использование системы приемов для стимулирование творческой активности студентов и определение эффективности применяемых средств и приемов в учебном процессе; формулировка своей точки зрения на предложенную проблему; определение проблемы и доказательства ее актуальность; оценивание достоинств и недостатков.

Коммуникативные упражнения, формирующие креативные умения

1. Read the text and discuss...
2. Give your own ending to the story...
3. Look at the pictures and discuss them...
4. Write an essay on the theme...
7. Make up a fragment of a lesson on... and make a presentation...
8. Express your opinion on the following...
9. Dwell on the advantages and disadvantages of (testing and etc.)...
10. Listen and discuss...
11. Write a summary of the text...
12. Find the mistakes in the text and correct them...
13. Comment on the main idea of the text...
14. Choose adequate proverbs (sayings) to the theme of the text...
15. Retell the text on behalf of the hero...
16. Make up a dialogue on the theme «My attitude to innovative technologies in FLT»...
17. Write a congratulation letter on... и тд.

Построение модели основывалось на применении выделенных методологических подходов, позволяющих раскрыть целостность исследуемой

системы, выявить механизмы, обеспечивающие эту целостность, найти многообразные типы связей и свести их в единую теоретическую основу.

Представленная графическая модель формирования межкультурно-коммуникативной компетенции, реализует собой познавательный процесс, в котором с помощью системы дидактических форм, методов, технологий ситуационного анализа (кейс-стади, метод инцидента, кейс-технология) моделируется предметно-социальное содержание профессиональной деятельности будущего учителя ИЯ.

Взаимосвязь компонентов модели и целостность процесса обеспечивается опорой на методологические и методические принципы, определяющие совокупность последовательных действий, направленных на формировании межкультурно-коммуникативных умений профессионально-ориентированного общения будущего учителя иностранного языка.

Список использованных литератур:

1. Кунанбаева С.С. Современное иноязычное образование: методология и теории. - Алматы, 2005. - 264 с.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. - 2002, № 5. - С.34-42.
3. Плужник И. Л. Формирование межкультурной коммуникативной компетенции студентов гуманитарного профиля в процессе профессиональной подготовки: дисс. докт. пед. наук. - Т., 2003. – 335 с.2.
4. Сафонова В.В. Социокультурный подход к обучению ИЯ как специальности. – АДД. - М., 1993. - С. 18.
5. Кулибаева Д.Н. Методологические основы управления образовательной системой школ международного типа. - Алматы, 2006. – 184 с.
6. Халеева И.И. Межкультурная коммуникация // Эффективная коммуникация: история, теория. Практика: Словарь – справочник. // Отв. редактор Панов М.И.; сост. Панов М.И., Тумина Л.Е. – М.: ООО «Агентство «КРПА Олимп», 2005. – С. 841-844.
7. Чакликова А.Т. Развитие межкультурно-коммуникативной компетенции на основе информационно-коммуникативных технологий. // Творческое переосмысление – шаг в будущее. – Алматы, 2008. – С. 420-423.
8. Артемьева О.А., Макеева М.Н., Мильруд Р.П. Методология организации профессиональной подготовки специалиста на основе межкультурной коммуникации. - Тамбов Издательство ТГТУ, 2005. – С. 71

Андатпа. Болашақ шетел тілі мұғалімдерінің кәсіби дайындығын жетілдіру мәселесі көптеген мемлекеттік шешімдермен бірге Қазақстан Республикасының шеттілдік білім беру концепциясында да баса назар аударылуда.

Өміріміздің барлық салаларындағы жаңа заманауи өзгерістер мен қатар шеттілдік білім беру ісінің кәсіби саласын дамыту ісі жоғары мектептердегі маман даярлаудың жаңа түрпатын, яғни, еңбекпен қамту нарығына қажетті құзыреттіліктерді қамтамасыз етуді талап етуде.

Жаңа заманың барлық салаларындағы болып жатқан тарихи өзгерістер, сонымен қатар жаңандану үрдісі әсер етіп отырған нысандар жаңа түрпатты жаңа маманды дайындығын өзгеріссіз қалдыру мүмкін еместігін дәләлдеп отыр. Осындай қажеттіліктерге төтеп бере

алатын маманды даярлауда әдеттегі білім беру ісі өзінің нәтижелі, тіпті мақсаттағы даярлығының құндылығын жоғалтуда.

Болашақ шет тілі мұғалімінің мәдениаралық-қатысымдық құзыреттілігін қалыптастыру құрамын талдауда, біз өз кезегімізде, нормативтік қабілеттер, яғни, метатілдік, метакоммуникативтік ерекшеліктермен қатар, шетел тілі мұғалімінің іс-әрекетінің кәсіби мазмұнынына баса назар аудардық.

Тірек сөздер: мәдениаралық-қатысымдық құзыреттілік, шет тілін оқыту, танымдық қажеттіліктер, шеттілдік тілдік қарым-қатынас.

Abstract. Necessity to improve the training of students -future teachers of a foreign languages is emphasized by many governmental decisions, as well as the concept of foreign language education of the Republic of Kazakhstan. Training the future teachers of foreign languages at higher educational institutions are of particular relevance. Recent changes taking place in the modern world in all spheres of life, including in the field of professional foreign language education, higher education confronts the task of preparing the new educational formation, which ensures the professionals' competences which is demanded in the labor market. At the present stage of historical changes in all spheres of modern life are under the influence of objective processes of globalization which leads to new requirements for a new type of specialist for the preparation of traditional knowledge-education loses its effectiveness and even the feasibility.

When you select the composition of skills for building intercultural communicative competence of a foreign language teacher, our research is based on the provision of universal normative metalinguistic skills and metacommunicative nature providing the assimilation of subject content teacher's professional activity FL.

When you select the composition of skills for building intercultural communicative competence, foreign language teacher, we relied on the provision of universal normative metalinguistic skills and meta-communicative nature providing the assimilation of subject content of FL teacher's professional activity.

Key words: intercultural-communicative competence, learning foreign language, cognitive needs, foreign language speech acts.

УДК 811.581.11

Иноязычное заимствование в китайском языке как важный элемент межкультурной коммуникации

Оразакынкызы Фарида доцент , PhD, кафедра восточных языков
Калиева Дана - студентка 4 курса КитАО КазНПУ им. Абая

В данной работе рассмотрен вопрос об иноязычных заимствованиях в китайском языке, основных видах заимствований и необходимости их изучения.

Ключевые слова: лингвистические заимствования, фонозапись, кальки, калькирование.

Важность изучения такого явления как языковые заимствования для прослеживания межкультурных и лингвистических связей очевидна, поскольку во всяком языке есть слова «свои» и «чужие» - те, которые пришли из других языков. Отдельное рассмотрение вопроса об иноязычных заимствованиях в китайском языке имеет большое значение не только в теоретическом, но и в

практическом отношении. Незнание приемов заимствования иностранной лексики, неумение отличить звуковое заимствование от исконных слов нередко ставят переводчика в неловкое положение и даже приводят к смысловым ошибкам.

Например, слова *дом*, *ехать*, *белый* для русских - свои, исконные, а слова *монумент*, *курсировать*, *оранжевый* – заимствованные: *монумент* — из латинского, *курсировать* – из немецкого, *оранжевый* – из французского. Заимствование слов – естественный необходимый процесс межкультурных и межязыковых прогрессивных коммуникаций. Лексическое заимствование обогащает язык и обычно нисколько не вредит его самобытности, так как при этом сохраняется основной, «свой» словарь, а кроме того, неизменным остается присущий языку грамматический строй, не нарушаются внутренние законы языкового развития.

Некоторые слова пришли, например, в русский язык давно, и сейчас только ученые-лингвисты могут определить их «инострannость». Таково, например, слово *хлеб*, которое многими языками, и в частности русским, было заимствовано из древнегерманского. Пришлый характер слов определяется с помощью сравнительно-исторического метода.

Так, например, в украинском языке, при том, что Украина не граничит непосредственно ни с одним тюркоязычным государством (кроме, естественно, татарского населения Крыма), существуют некоторые слова, заимствованные из тюркских языков: *кілим* – ковёр, *кавун* – арбуз, *гарбuz* – тыква, *торба* - мешок. Это прямое доказательство исторического взаимодействия языков через торговлю, путешествия, военные походы.

И в русский язык тюркские народы принесли большое число языковых заимствований – здесь «базар», «сарай», «ишак» и «деньги».

Любой язык вбирает в себя слова из других языков. Это обогащает лексический состав языка, делает речь более точной, подчас экономной. Например, в русском языке большое количество французских и английских слов. Со временем заимствования настолько прочно осваиваются в новом языке, что они уже перестают восприниматься как чужие слова. Так, еще А.С. Пушкин полемизировал с главой общества «Беседа любителей русского слова» Шишковым В.М., ратовавшим за очищение русской речи от иностранных заимствований, главным образом, французских (галлицизмов). Он предлагал целые списки новых слов, изобретенных на славянской основе, для выражения понятий, которых не было прежде в России, он полностью отвергал практику формирующегося языка. Пушкин был против крайностей «шишковизма», предлагающего изъять из языка слова *публика*, *актер*, *религия*, *героизм*, *мебель*, *симметрия*. Необходимость подобных слов аргументируется им довольно

просто: *Но панталоны, фрак, жилет, Всех этих слов на русском нет.* Действительно, нет. Но они вошли во всеобщее употребление и потому принадлежат уже стихии русского языка [1].

В современном русском языке можно найти некоторое количество китайзмов. Мы даже не подозреваем, что многие слова пришли в русский язык из Китая. Например: жемчуг 珍珠zhengzhu, бирюза 碧绿子biliuzi, шёлк 丝绸sichou, женьшень 人参renshen, чай 茶cha, в т.ч. байховый 白花baihua[4, 51], ушу 武术wushu, хунхуз 红胡子honghuzi, Гоминьдан 国民党Guomindang, сампан (маленькая лодка)舢舨shanban,тайфун 台风taifengи др. Не все они пришли именно из путунхуа. Ряд их корней находится в диалектах, поэтому и существуют различия в произношении. Но все они прочно укоренились в русской речи и полностью обрусили.

Есть и более глубокие примеры «обрусения» китайзмов. Так, например, в российском Забайкалье и Дальнем Востоке, географически близких к Китаю, наряду со словами *кушать, есть, принимать пищу* в разговорной речи широко используется китайизм *чифанить*. То есть китайский глагол 吃饭chifan – есть, кушать, дал новому глаголу-жаргонизму свой корень, обрусл – стал спрягаться (*чифанили, почифанить*), приобрел отдельные формы существительного – *чифанька*– столовая, буфет, кафе, небольшое предприятие быстрого питания. В этом же регионе России распространены и другие жаргонизмы, имеющие китайскую этимологию. Например, «хунхуз» в значении «хулиган», «непутевый» от китайского *honghuz*– краснобородый - такой антураж имели китайские контрабандисты в XIX веке.

С XIX века китайский язык, в свою очередь, заимствует из разных иностранных языков массу слов и выражений, которые применяются в разговорной речи, научно-технической документации, в общественной жизни и производстве, сферах социальных, естественных и технических наук, в области обеспечения безопасности, обороны, медицины и других.

Являясь одним из пластов лексического состава китайского языка, заимствования отражают системные явления языка в процессах адаптации на уровне разных языковых ярусов. Иностранные заимствования 外来借用语(wailaijieyongyu) в китайском языке, особенности их адаптации и оформления исследованы недостаточно. Исследование заимствованной китайским языком лексики служит решению таких важных вопросов научно-практического характера, как история общественного развития, экономических и культурных контактов китайского и других народов, взаимовлияния их

языков. Все это вызывает научный интерес не только языковедов, но и историков, социологов, культурологов и представителей других смежных наук [2].

Заимствований в китайском языке много, есть даже специализированные словари, которые называются 外来词词典. В первую очередь, отметим, что среди всего объема иностранных заимствований в китайском языке большинство составляют фонетические (или звуковые) заимствования (фонозапись). В то же время есть немалое количество семантических заимствований – кáлеки полука́лек, которые представляют собой перевод понятий с одного языка на другой. В настоящее время насчитывается значительное число заимствований из английского языка, проникающих в путунхуа, преимущественно, из кантонского диалекта через Сянган.

Лексические заимствования из соседних и далеких языков есть в любом языке, хотя и в разной мере. Вместе с тем заимствование слов — это только небольшая и видимая часть взаимодействия языков (видимая, поскольку новые лексические заимствования «на слух» и «на глаз» ощущаются говорящими как «чужие» и некоторое время сохраняют этот «привкус чужезычности»). Однако от внимания говорящих практически ускользают гораздо более обширные изменения, происходящие под влиянием того или иного чужого языка, — изменения в семантике языковых единиц, не затрагивающие привычную «наружную» лексическую оболочку обозначений.

В результате влияния чужезычных семантических моделей появляются разнообразные кальки: словообразовательные, семантические, фразеологические, синтаксические. Источник калек - речевая практика билингвов (переводчиков, журналистов, «членников», мигрантов, туристов и др.). Кальки появляются как результат буквального перевода (поморфемного, пословного, часто с сохранением особенностей чужого управления и т.д.) иноязычной речи. Кальки проникают в языки незаметно, в качестве едва ощутимой речевой небрежности или смелости, и распространяются быстро.

Вот, например, как китайский язык фонетически адаптировал некоторые европейские заимствования:

- из английского: 布丁 *buding* (пудинг), 雪茄 *xiejiacigara*, 密斯 *misimiss*, 密司脱 *misituo* мистер;
- из французского: 布尔乔亚 *buerqiaoya* (буржуазия), 普罗列塔利亚 *buluolietaliya* (пролетариат, пролетарий);

- из русского языка: *bulaji* 布拉吉 (платье женское), 苏维埃 *suweiai* (совет, советский), 布尔什维克 *buershiweike* ('большевик'), 卢布 *lubu* ('рубль');

- из немецкого: 海洛因 *hailuoyin* (героин), 阿斯匹林 *asipilin* (аспирин), 普鲁卡因 *pulukayin* (пурукаин), 费宁 *feinin* (фенин), 虎列拉 *huliela* ('холера'), хотя последний термин имеет и чисто китайский аналог: 霍乱 – *huoluan*. Термин 结核病 *jiehebing*, означающий «туберкулёт», является калькой от латинского *tuberculum* «бугорок». 结核 по-китайски – узелок, бугорок, а 病 – болезнь. Обратим внимание, что немецкий язык стал богатым источником заимствования именно медицинских и фармакологических терминов

Характерный пример калькирования в китайском языке – термины, обозначающие большинство игровых видов спорта с мячом 球 (*qiu*): 足球 *zuqiu* 'футбол', от 足 *zu* 'нога, ступня'; 篮球 *lanqiu* 'баскетбол', от 篮 *lan* 'корзина' и т.п.

Примеры других калек: 摩天大楼, *mo (тереть) tian (небо) dalou* (здание) – небоскреб (англ. *sky-scaper*); 牛角杯, *niu (корова, бык) jiao (рог) bei (чаши)* – ритон (сосуд для вина в виде рога); 机器人, *jiqi (автомат, механизм) ren (человек)* – робот; 牛角面包, *niujiao (бычий рог) tianbao (хлеб)* – круассан, булочка в виде рожка; 盛事, *shengshi (выдающееся событие, добродое дело)* – сенсация (здесь налицо и фонетическое заимствование); 继电器, *jidanqi (продlevающий электроток прибор)* – электрореле. Это все словообразательные кальки.

Многочисленность заимствований — отнюдь не признак «слабости» языка, а скорее, открытости, восприимчивости культуры народа к чужому новому. Например, в английском языке французских и латинских заимствований (по разным данным) примерно 40-50%, причем в основном это обозначения понятий культуры и науки.

По-видимому, язык, в котором много заимствований, восходящих к корнеслову классического языка своего культурного ареала, ощущается соседями как «не вполне чужой» — его проще учить, на нём легче читать. Вполне вероятно, что обилие слов и корней романского происхождения делает английский язык лексически близким не только романским народам, но и другим языкам — в той мере, в какой они используют интернациональный (в частности, латинский) корнеслов в своей общекультурной и терминологической лексике.

Идеологическое неприятие заимствований характерно преимущественно для «закрытых» социумов или для относительно небольших народов, озабоченных сохранением своей этноязыковой самостоятельности. Впрочем, изоляционистские настроения известны и в ситуациях, когда национальной независимости ничего не угрожает — например, нетерпимость в правых кругах современной Франции к англо-американским заимствованиям.

Отметим, что лексические заимствования всегда являются свидетельством того, что между носителями языков существовал когда-то и какой-то контакт.

Знание специфики иностранных заимствований в китайском языке очень актуально для тех, кто изучает этот язык, так как иностранная лексика и терминология с развитием глобализации и ускорением обменно-информационных процессов и межкультурных коммуникаций оказывает все большее влияние на коренные языки каких-либо стран, в том числе, и Китая. Владение иностранной заимствованной лексикой не только позволяет языковедам и, в частности, китаистам, осуществлять адекватные и правильные переводы, но и в значительной мере повышает их уровень владения лексикой и расширяет ее запас, способствует освоению сленговых или специфических терминов. Это, в свою очередь, повышает статус лингвиста не только в академической, но и в разговорных и специально-профессиональных областях.

Список использованных источников

1. Пушкин А.С. Язык его произведений. В кн.: Энциклопедический словарь юного филолога (языкознание) / Сост. М.В. Панов. – М.: Педагогика, 1984. – С. 246-249.
2. Чан Цзиннин. Китайская лексикология и культура (Ханьюйцыхуйюйвэньхуа). – Пекин: Пекинский университет, 2000. – 208 с.
3. Печенкин В. Чайна: Что и как пьют в Китае. – М.: Ад Маргинем Пресс, 2008. – С. 51.

Андатпа: Берілген жұмыста қытай тіліндегі шет тілдерден енген кірме сөздер, негізгі кірме сөздердің түрлері және оны зерттеудің қажеттілігі жайында сұраптар қарастырылған.

Тірек сөздер: лингвистикалық кірме сөздер, фонозапись, калька, калькирование.

Abstract: This work includes issues about borrowed words in Chinese language, kinds of borrowings and necessity of their studying.

Key words: phonetic borrowing, phonorecording, calque

УДК 37.013: [82+811] (574)

LA LITTÉRATURE DANS L'ENSEIGNEMENT SCOLAIRE ET SUPÉRIEUR AU KAZAKHSTAN

Zada Kemelbekova Maître de conférence Institut de formation au multilinguisme
Université Kazakhe Nationale Pédagogique Abaï

Email : zada-k.68@mail.ru

Au Kazakhstan la littérature occupe une place importante, la littérature est considérée comme l'une des principales disciplines des sciences humaines, qui sont obligatoires pour tous les élèves. L'enseignement de la littérature à l'école est divisé en différents niveaux, selon l'âge des enfants et les objectifs généraux et spécifiques visés pour leur éducation, leur formation et leur développement. L'article présente la structuration de cet enseignement, et montre en particulier les liens établis entre la littérature nationale et mondiale. Enfin, l'auteure aborde la question de l'impact de la littérature mondiale, ainsi que les difficultés rencontrées par l'enseignement de la littérature à l'heure de la mondialisation.

Mots-clés : programme d'enseignement, enseignement de la littérature, littérature nationale, littérature mondiale, globalisation

À un nouveau Kazakhstan, une nouvelle littérature

Le Kazakhstan a pendant longtemps été une "Terra Incognita" aux yeux du reste du monde. Au cours des 20 dernières années, la jeune République a réussi à attirer l'attention de la communauté internationale. Le Kazakhstan est un pays immense situé au cœur de la plus grande steppe du monde. Pendant des siècles, les voyageurs ont parcouru ce territoire qui relie l'Europe et l'Asie et sont revenus avec des descriptions d'un pays où "la rage de vivre, le charme et l'agrément se mélangent". Le pays ouvre maintenant au monde entier son vaste potentiel culturel.

Le style de vie nomade, la tradition orale des conteurs (les légendes célébrant les batyrs ou héros guerriers) et poètes lyriques itinérants et l'absence d'écriture jusqu'au milieu du XIX e siècle expliquent que l'histoire de la littérature soit récente au Kazakhstan. De long poèmes étaient chantés par des bardes dénommés "aquines", "shayir"et "jyrau" qui étaient accompagnés d'instruments traditionnels comme dombra. Les récitals et concours de poésies sont toujours très populaires.

On considère Abay Kunanbaev comme le fondateur de la littérature kazakhe moderne : il traduisit de nombreux chefs d'œuvre de la littérature russe en kazakh. Il est surtout connu pour ses poèmes, qui expriment un fort patriotisme issu de la culture folklorique kazakhe. Son œuvre philosophique la plus célèbre reste "Paroles édifiantes" , qui est considéré e comme un commandement spirituel à la notion kazakhe. Il faut également citer Khodja Akhmed Yassaui, Sypyra jyrau, Asan khaighy, Mukhammed Khaidar Dulat, Khaztugan jyrau, Mukhtar Aouézov, Akhmet Baitursynov, Abdijamal Nurpeisov, Oljas Suleimenov, Ilias Isenberlin et beaucoup d'autres.

La scolarité est obligatoire au Kazakhstan entre 6 et 7 ans et dure onze ans, divisée en trois cycles: l'enseignement primaire (classes 1 à 4) , l'enseignement général secondaire de base (classes 5 à 9) et l'enseignement général secondaire intégral (classes 10 à 11). À chacun de ces trois cycles, les objectifs, les tâches, les savoirs et les savoirs-faire de l'enseignement de la littérature sont fixés dans les standards d'enseignement nationaux. C'est un document de repères pour les enseignants de rédiger les programmes d'étude et ensuite déterminer les buts et les objectifs du cours selon l'age des élèves et leur niveau .

La littérature est un outil d'éducation de la formation langagière, intellectuelle, civique, morale des élèves et à la fois d'enseignement qui est liée avec l'identité

nationale et linguistique, à l'apprentissage de la langue. La langue et la littérature sont inséparables.

La lecture des Belles Lettres fait partie intégrante du programme obligatoire de l'enseignement préscolaire. Elle a objectif d'éveiller chez les petits un intérêt et le goût pour la lecture, de développer de ses qualités intellectuelles et une bonne préparation à la vie scolaire. C'est le moyen efficace de former le goût esthétique des petits enfants à travers le folklore, comptines, devinettes, chansons, contes populaires kazakhs, russes et étrangers. Le maître lit à haute voix et les enfants écoutent, retiennent, répondent à des questions ensuite ils racontent. À la maison les parents reprennent cette activité.

La mission primordiale de la littérature kazakhe comme une discipline obligatoire c'est l'éducation des personnalités spirituelles et morales, l'initiation des élèves au processus de développement des pensées artistiques de son propre peuple. Dans l'atmosphère sociale de nos jours le renouvellement spirituel et moral de l'homme c'est le problème de la décision de laquelle dépend l'avenir du Kazakhstan. La littérature kazakhe était toujours la fierté, l'honnêteté du peuple parce que pour la psychologie nationale kazakhe est caractérisée par une forte attention à l'âme , à l'honnêteté, à un mot vif.

La littérature kazakhe dans l'enseignement scolaire est polyfonctionnelle par ses objectifs et tâches, polyphonique selon son contenu, on y entend les voix des « juray », « akyns », les écrivains des époques historiques.

Au primaire “La lecture littéraire” est une discipline de base obligatoire. La discipline occupe une place centrale dans le système esthétique et morale de l'éducation des petits élèves dans le développement de leur éducation, leurs intérêts, des aptitudes communicatives, du goût artistique, de leur compétence de lecture. L'enfant apprend les principaux genres de la littérature orale. Ce sont des contes, légendes, fables, devinettes, poésies épiques, la littérature infantile et d'autres genres. La poésie est très largement utilisée dans le primaire. La récitation basée à la fois sur la mémorisation , l'oralisation, l'expressivité, l'imitation est le premier contact avec les textes littéraires qui vise à familiariser les petits élèves avec les textes littéraires.

Il doit savoir:

- les genres littéraires, les auteurs, le personnage principal et le contenu ;
- le début de l'événement, développement, culmination, la fin de l'oeuvre ;
- les notions littéraire théoriques comparaison, métaphore, portrait, paysage, monologue, dialogue.

Il doit être capable de:

- expliquer le sens du mot dans le texte et de les utiliser ;
- raconter avec ses propres mots le contenu de l'oeuvre ;
- comparer les événements et héros de l'oeuvre ;
- analyser et d'exprimer ses points de vue par rapport aux événements d'une façon libre.

Le contenu d'un manuel de 5- 6 classes comporte les œuvres des poètes, écrivains des XIXe- XXe siècles, ouvre devant les élèves la pensée sur le début du

peuple créatif, artistique de la personnalité humaine. On commence par les proverbes sur le travail, la patrie , le bien et le mal, en continuant par les contes sur les animaux magiques, terminant par les légendes que le bien gagne le mal, la richesse de l'homme se crée par son travail et se conserve grâce à un esprit que la miséricorde et la misanthropie embellissent l'homme. Les œuvres d'Abay, M.Aouézov, A.Baytursynov et d'autres contribuent à convaincre l'élève que l'ancienneté ne vieillit pas mais elle donne des impulsions pour la créativité artistique qu'il y a des sujets éternels et des images éternelles.

Le programme pour les classes 6-7 est construit selon le principe problématique et thématique. Le respect de la chronologie est l'idée de la représentation dans la littérature le rapport de l'homme avec le monde qui l'entoure. Ici il est important de montrer premièrement comment les lois spirituelles et morales invisibles concernant le rapport de l'homme avec l'homme, l'homme avec la société, le pouvoir, la nature règnent le monde et comment l'écrivain grâce à son talent artistique peut transmettre l'imminence des actes de ces lois, la nécessité de les respecter si l'homme veut être un homme capable de s'autoévaluer et de se respecter.

Dans les manuels de littérature destinés aux élèves 5-7 classes il y a quelques œuvres qui aident les apprenants à comprendre les problèmes des relations entre les gens. C'est l'art oratoire de Jurenche, Tole by, Sunbai, Magaoun, Aouézov. Chacune de ses œuvres découvre le sens spirituel et moral des lois humaines. À l'issue des études de ces matériaux les élèves arrivent à une compréhension que de tout ce qui existent sur la terre seulement l'homme possède le don du mot et d'où vient la responsabilité morale importante pour les mots dits et écrits.

Lisant et comparant les différentes œuvres les élèves arrivent à une conclusion que l'œuvre littéraire orale du peuple ouvre à l'homme la règle de son comportement et une vie intérieure, donne les critères d'évaluation morale et spirituelle des pensées et actes, montre à travers ses héros l'idéal de l'homme dans son manifestation extérieure. Les Belles Lettres a jeté un coup d'œil à un monde fermé aux autres, au monde intérieur des sentiments et des émotions de la personnalité. C'est pourquoi la tâche de l'élève est de voir quels moyens et les supports trouve l'auteur pour éclaircir la diversité de l'état d'âme de son héros, éveiller le rapport personnel du lecteur envers cet héros, découvrir sa propre vision du problème spirituel difficile et le caractère du personnage.

À partir de la huitième classe commence l'histoire de la littérature, la littérature qui s'appuie sur le matériel fondamental, sur le principe chronologique la littérature du XV- XVIII siècles, la littérature du XIX -XX siècles de l'ancienne littérature turque. Il est important que les élèves sachent que la littérature kazakhe a commencé par une aspiration des ancêtres , pour qu'ils comprennent le sens de la vie humaine. Et ça la base morale et philosophique de la littérature turque qui étaient des sources de la littérature kazakhe. Comment devenir l'homme? Comment doit être l'homme? L'idéal de la littérature de l'ancienne turque est l'homme spirituellement et moralement dans ses pensées et actes est commun.

Dans les classes 10 et 11, les élèves étudient la littérature kazakhe de la seconde moitié du XIXe siècle et la littérature contemporaine. Les programmes de

travail dans les classes terminales prévoient “la littérature” comme la matière obligatoire mais aussi selon le profil de l'établissement scolaire des cours supplémentaires optionnels déterminés par l'école, par exemple “Littérature étrangère”, “Littérature poétique”, “Littérature mondiale” etc. En 10 classe les élèves étudient le style propre de chaque écrivain, on fait beaucoup de travaux écrits, des exposés, des essais, des critiques littéraires. En classe 11 les élèves étudient les courants littéraires du XX siècle tels que le réalisme, le modernisme, et le postmodernisme etc. L'accent met sur le développement des compétences techniques de prise en parole.

On organise avec les apprenants des projets de recherches, des débats, les élèves rédigent des articles de critique littéraires. Il y aura deux examens de littérature à la fin de l'enseignement de base classe 9 et à la fin de l'enseignement secondaire classe 11.

Le projet ambitieux kazakhstanais “Nation intellectuelle - 2020” exige une nouvelle approche de l'enseignement de la littérature au Kazakhstan. Oui, au Kazakhstan il y a beaucoup de nationalités, de minorités, beaucoup de langues et beaucoup de littératures en plusieurs langues appartenant à différents peuples. Dans ma profonde conviction, la nation c'est la culture commune, la mentalité commune, les mêmes valeurs spirituelles, mises tout d'abord dans notre unique littérature kazakhstanaise. Mais toutes les littératures ont le trait déterminant des Belles Lettres , de l'humanisme, toutes les littératures aspirent à exprimer les valeurs humaines générales, elles servent à un seul état Kazakhstan, à un seul peuple, à une seule nation celle du Kazakhstan. C'est pourquoi la formation d'une nouvelle nation intellectuelle est possible à travers les innovations dans l'enseignement littéraire.

L'enseignement littéraire souffre des défauts communs qui sont propres à un enseignement littéraire mondial. Les technologies modernes, l'industrie de divertissement, la télévision, l'internet, le Mass-Media pose les problèmes au lecteur. Le lecteur qui lit devient peu. C'est pourquoi la tâche principale de l'enseignement littéraire devient la préparation du lecteur. Il est important d'éveiller l'intérêt du lecteur via les livres électroniques, les technologies ludiques et la publicité de lecture. Il faut faire tout le possible que la lecture soit à la mode. Malheureusement le lecteur moderne est orienté sur la littérature de masse. La popularité des genres de la littérature de masse c'est le résultat déplorable du bien-être de la société, de la polarisation culturelle qui augmente toujours lors de la réforme, de la révolution, des changements sociaux. C'est pourquoi le deuxième problème de l'enseignement de la littérature , c'est lire.

La proclamation de l'Indépendance, le changement du régime social, l'idéologie sociale pose devant la littérature des autres objectifs. Premièrement, il faut changer le contenu de l'enseignement littéraire. Jusqu'à la déclaration de l'indépendance du Kazakhstan il existait dans les écoles du Kazakhstan une liste unique obligatoire pour tous, d'œuvres à lire. Cette liste idéologique excluait des œuvres de la littérature mondiale. Bien sûr, que les anciens critères idéologiques selon lesquels la lecture des œuvres littéraires a été sélectionnée aujourd'hui sont inacceptables. Cela ne signifie pas bien sûr, que les tâches éducatives de la littérature

seront rejetées. Non, par contre l'éducation du patriotisme, la sociabilité internationale, la fidélité à l'idéologie nationale est la tâche actuelle de l'enseignement littéraire. On étudiait l'histoire de la littérature ethnique. L'étude monographique des littératures nationales amène à la compréhension déformée de la littérature mondiale, à une appréciation incorrecte des qualités artistiques et à la fois esthétiques des œuvres. C'est pourquoi l'enseignement de la littérature ne se représente pas sans la connaissance des chefs d'œuvres de la littérature mondiale. C'est pourquoi une tâche importante de l'enseignement littéraire est la sélection des œuvres étudiées selon les critères artistiques.

Historiquement la littérature kazakhe a concentré la philosophie, la pédagogie, la morale, le droit , le folklore, traditions, tous les genres d'art et la littérature. Il est incroyable de ne pas parler de la littérature kazakhe et de son rôle dans l'éducation du patriotisme chez les jeunes.

La connaissance des œuvres de l'art du langage des peuples du Kazakhstan multinationale contribue à explorer le monde, à élargir la formation d'une nouvelle vision du monde humaine, civique, et favorise leur prise en conscience de leur appartenance à la culture nationale et à la fois mondiale. Et bien sûr, cet ensemble contribue à leur compréhension de l'universalité, des valeurs spirituelles, morales et esthétiques.

Maintenant je voudrais aussi donner une petite caractéristique de l'enseignement de la littérature dans les supérieurs. L'enseignement de la littérature dans les universités kazakhstanaises est présenté par trois niveaux.

Le premier niveau est destiné pour tous les étudiants qui font l'économie, la technique, les sciences humaines comme une matière obligatoire. La méthode d'enseignement est la lecture domicile et la discussion des œuvres obligatoires. Ce sont les chef-d'œuvre de la littérature mondiale. C'est le cours pratique de la littérature mondiale. Le principal est de faire la connaissance textuelle avec les chef-d'œuvre de la littérature mondiale.

Le deuxième niveau c'est l'enseignement de la littérature mondiale pour les étudiants des facultés des lettres comme une discipline professionnelle générale. C'est le cours intégrée de la littérature mondiale dans le contexte ethnoculturel. La méthode d'enseignement est la littérature comparative qui s'enseigne par époques: la littérature antique, la littérature du moyen âge, la Renaissance, le baroque, le romantisme, le réalisme du XIX-XX siècles, le modernisme et le postmodernisme.

Le troisième niveau est concerné aux étudiants philologues. Les cours spécifiques approfondis de l'ethnolittérature. La méthode d'enseignement est basée sur l'histoire de la littérature nationale et celle de la poétique. Les technologies de l'enseignement est variée par exemple le travail en groupe, les débats, les activités ludiques, la table ronde, les discussions etc.

À l'heure de la mondialisation la relation entre l'universel et le particulier quel est, dans l'enseignement de la littérature la relation qui s'établit, ici et maintenant, entre le national et le mondial ? .

Il y a une vérité immuable que pour la destruction du peuple on n'a pas besoin de sa destruction physique, il suffit seulement de lui enlever la mémoire; la pensée, le mot

et l'âme du peuple sera mort. Il ne faut pas créer la littérature qui n'est pas liée avec la langue, la culture et littérature nationale. La théorie de globalisation du melting pot, de l'universalité, le refus de la culture, des traditions nationales, de sa propre culture et langue pour l'union de l'humanité c'est le chemin à la perte de l'identité nationale. La littérature nationale ne peut qu'exister en cultivant ses traditions et ses racines. Mais il ne faut pas oublier une autre chose importante. Je voudrais bien citer les mots d'un grand écrivain russe M. Dostoyevsky : "Devenir un vrai russe, devenir entièrement russe peut être et ça veut dire ne devenir que le frère de tous les gens , "l'homme de tous". Les deux parties de cette formule sont importantes : devenir "l'homme de tous" mais restant le fils de son peuple.

Bibliographie

1. <http://www.amb-kazakhstan.fr/>
2. fr.wikipedia.org/wiki/Kazakhstan
3. "Nation intellectuelle - 2020"
4. Emmanuel Fraisse. Enseignement et littérature dans le monde. Revue internationale d'éducation – SÈVRES. N° 61 – décembre 2012.p.35-45.

Резюме: Данная статья посвящена проблемам преподавания литературы в Казахстане.

Ключевые слова: образовательная программа, преподавание литературы, национальная литература, мировая литература, глобализация

Summary: This article is devoted to the problems of teaching literature in Kazakhstan.

Key-words: educational programme, teaching of literature, the national literature, the world literature, globalization

УДК 81'25

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ПЕРЕВОДЧЕСКОГО ЗАКАЗА КАК ВАЖНЫЙ ЭТАП ПЕРЕВОДЧЕСКОГО ПРОЦЕССА

Абдрахимова Гульнара Базиловна

к.ф.н., доцент КазНПУ им. Абая, Алматы, Казахстан

Данная статья посвящена интерпретации переводческого заказа, которая является одним из важных этапов процесса перевода. От правильности решения данной проблемы зависит и качество конечного «продукта», т.е. текст перевода. Правильная интерпретация переводческого заказа позволяет определить конечную цель перевода, достижение которой предполагает проведение предпереводческого анализа исходного текста, на основе которого могут быть выработаны соответствующие переводческие стратегии, необходимые для решения переводческих проблем и преодоления переводческих трудностей.

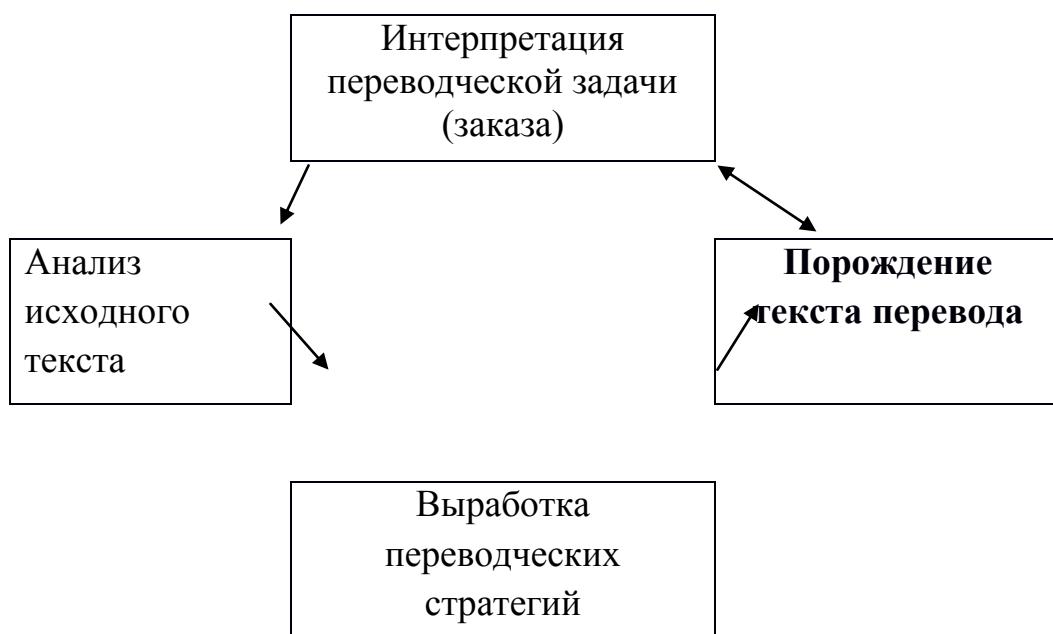
Ключевые слова: переводческая компетенция, предпереводческий анализ, адекватность, эквивалентность, переводческие трансформации, переводческий заказ, переводческие трудности и переводческие проблемы.

Функциональный подход в рассмотрении переводческих проблем был впервые обозначен немецким переводоведом К. Райс в начале 80-х годов XX-го

века. С 1978 года К.Райс и Х. И. Фермеер отмечают детерминированность методов перевода функцией переводимого языка, что вылилось впоследствии в самостоятельную теорию, названную «скопос-теорией». Важную роль при определении «скопос» играет переводческий заказ.

Как показала многолетняя практика преподавания как теоретических, так и практических дисциплин по переводу в бакалавриате и магистратуре наиболее употребительной для конкретных практических целей при формировании переводческой компетенции будущих переводчиков является круговая модель переводческого процесса, предлагаемая германским переводоведом К.Норд, многократно описанная мною в ранее опубликованных работах по проблемам перевода[1,120].

Круговая модель переводческого процесса по Кристиане Норд:

Отличительным признаком данной модели является то, что особое внимание уделяется правильности интерпретации переводческого заказа, от которой зависит в дальнейшем качество «продукта», получаемого в результате перевода. В нашей практике, к сожалению, не всегда уделяется особое внимание данному фактору, в результате чего студенты переводят тексты по своему усмотрению, а не в соответствии с переводческим заказом, где «подразумеваемый» заказчик может предложить заказ с измененной функцией переводимого текста. При этом следует упомянуть о наиболее релевантных функциях общения, на основе которых К.Норд выделяет четыре основных функций текстов в коммуникации: референциальную, экспрессивную, функцию обращения и фатическую функцию. Под референциальной функцией понимаются функции языковых знаков /тексты также относятся к языковым знакам/ выражать отношение высказывания к неязыковым предметам. В качестве примеров таких текстов рассматриваются: тексты-сообщения, тексты рецептов, учебники и учебные пособия, различные инструкции и т.д. Под экспрессивной функцией понимаются функции, которые имеют дело с

выражением чувств, точек зрения, представлений отправителя(политические комментарии, трудовые свидетельства, художественная литература и др.).Под функцией обращения подразумеваются те функции текстов, которые оказывают определенное воздействие на адресата и тем самым побуждают его к определенной реакции(рекламные тексты, приказы, запреты, тексты законов, иллюстративные материалы и др.). К фатической функции относятся все функции, с которыми имеет дело адресат при установлении, поддержании и окончании коммуникативного акта.Определив на основе доминирующей функции тип текста, а также его цель, с которой тот или иной текст должен быть переведен на другой язык, можно переходить к анализу текста. Перевод исходного текста требует очень внимательного предпереводческого анализа, который представляет собой второй этап вышеуказанной круговой модели К.Норд. Хотя предпереводческий анализ исходного текста включен в образовательную программу по специальности «Переводческое дело», наблюдается некоторый скептицизм в его преподавании, вследствии чего основная цель анализа – адекватное понимание исходного текста- не всегда достигается. Нередко встречаются случаи оспаривания студентами своих ошибок в переводе, которые допущены ими из-за невнимательного отношения к анализу как внетекстовых, так и внутритекстовых факторов.

К внеtekстовым факторам относятся: отправитель текста, интенция отправителя, адресат, канал передачи информации, место написания или место, где будет прочитан текст, время написания текста или время получения его адресатом, функция текста.

К внутритекстовым факторам относятся: тема или тематика текста, содержание текста, пресуппозиция, композиция, невербальные элементы, выбор лексики, синтаксис текста, супрасегментные средства, прагматический эффект [2, 393-396].

Необходимость проведения предпереводческого анализа исходного текста признается в настоящее время всеми учеными и преподавателями практиками, т.к. процесс восприятия и адекватного понимания исходного текста является необходимым условием успешности процесса перевода при выработке переводческих стратегий. Почему К.Норд выделяет выработку переводческих стратегий в отдельный этап переводческого процесса? Правильный выбор стратегий перевода позволяет переводчику принять правильные решения при создании текста перевода. В задачи преподавателя практики перевода входит обязательное ознакомление студентов с различными способами и приемами перевода, используемых при решении многочисленных переводческих проблем: поиск эквивалентов и соответствий, а при их отсутствии - определение нужных для конкретных целей видов переводческих трансформаций, в отдельных случаях даже использование различных видов прагматической адаптации, предлагаемые В.Н.Комиссаровым [3, 137-143]. В связи с этим следует подчеркнуть, что неоспоримым условием успешной работы преподавателя, который ведет практические дисциплины по переводу, является знание им теоретических основ переводоведения. Одной из таких

проблем в теории перевода, значимой для выработки стратегий перевода, К. Норд определяет разграничение понятий «переводческие проблемы» и «переводческие трудности»[4, 117-121]. Многие практики используют эти понятия как синонимы. Но К.Норд рассматривает в качестве «переводческих проблем» объективно выявленные задачи, которые должен решать переводчик в конкретном процессе перевода. Эти проблемы могут возникать независимо от профессиональной компетенции и технических условий работы переводчика (в том числе для так называемого «идеального» переводчика).

Как таковые автор рассматривает:

- а) проблемы, являющиеся специфичными только для отдельного текста, они не подвергаются обобщению;
- б) прагматические переводческие проблемы, которые спровоцированы спецификой «переводческого заказа»;
- в) проблемы, зависящие от своеобразия культур, взаимодействующих в переводческом процессе;
- г) переводческие проблемы, зависящие от структурных особенностей, задействованных в переводческом процессе языков.

Как было отмечено выше, наряду с переводческими проблемами, которые возникают независимо от профессиональной компетенции переводчика, К. Норд называет «трудности» в переводе, которые напрямую зависят от его профессиональной компетенции. При этом она считает, что «идеальный» переводчик не испытывает таких трудностей, когда как «реальный» переводчик сталкивается с этими трудностями постоянно. Эти трудности автор группирует следующим образом:

1) Трудности, связанные с пониманием исходного текста и созданием текста перевода. Для преодоления этих трудностей особую важность представляет собой предпереводческий анализ исходного текста, а именно внимательный анализ таких внутритекстовых факторов, как: сложность содержания, наличие множества пресуппозиций (зачастую этот фактор при анализе оставляют без внимания), не взаимосвязанное по смыслу построение (архитектоника) текста, использование слов, не определенных с точки зрения семантики, а также использование сложных синтаксических структур.

2) Трудности, связанные с профессиональной компетенцией самого переводчика. Степень трудности исходного текста напрямую зависит от степени компетентности переводчика, а именно от его языковой(в родном и иностранном языках), предметной(отдельные отрасли знаний) и собственно переводческой компетенций.

3) Трудности, связанные со спецификой «переводческого заказа (задачи)». Переводческая задача определяет необходимость решения той или иной переводческой проблемы. Степень трудности решения переводческой задачи зависит от объема и сложности проблем при переводе. Переводческая задача может рассматриваться трудной в зависимости от множества проблем, которые нужно решать одновременно или в их взаимосвязи друг с другом. К примеру, проблема эквивалентности при переводе художественных текстов.

Чем выше степень профессиональной компетенции переводчика, тем менее трудна степень переводческой задачи. При этом следует помнить, что степень трудности переводческой задачи зависит от правильности выбора исходного текста и дидактически правильного формулирования переводческого заказа.

4) Трудности, связанные с техническими условиями работы переводчика. Наличие адекватных требованиям вспомогательных средств (словари, база данных, параллельные тексты, документация, специальная литература и т.д.) и технических приборов (компьютер, диктофон), а также данных относительно времени обработки и требований к тексту перевода определяют степень трудности перевода.

Такое дифференцированное рассмотрение переводческих проблем и переводческих трудностей позволяет сделать следующие выводы:

1. Формирование переводческой компетенции у будущих специалистов должно базироваться на достаточно высоком уровне сформированной языковой компетенции как в родном, так и в иностранном языке. Однако на практике очень часто сталкиваемся с такими явлениями, когда переводчик испытывает трудности именно при переводе на свой родной язык. В особенности наблюдается недостаточная сформированность текстовой компетенции будущих переводчиков, а в некоторых случаях и вовсе ее отсутствие.

2. Возрастание степени трудности заданий должно управляться преподавателем соразмерно требованиям, которые предъявляются в течение обучаемого периода, а не быть завышенными на экзамене, что может привести к снижению мотивации студентов.

3. Необходим концептуальный подход к решению одинаковых или схожих переводческих проблем в целом по всему тексту. Такой подход позволит избежать излишней траты времени на поиск отдельных решений по каждому отдельному случаю.

Литература:

1. Абдрахимова Г.Б. Проблемы формирования текстовой компетенции переводчика//Межкультурная коммуникация и перевод: Материалы республиканской науч.- практ. конференции, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, 2007.
2. Абдрахимова Г.Б.Роль предпереводческого анализа для достижения адекватности перевода// Мир языка: Материалы второй международной науч.-теор. конференции, посвященной 80-летию профессора М.М.Копыленко. Ч.1. КазУМОиМЯ им. Абылай хана, 2001.
3. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение// Изд-во «ЭТС»: Москва, 2004.
4. Christiane Nord. Funktionsgerechtigkeit und Loyalität. Theorie, Methode und Didaktik des funktionalen Übersetzens. Frank & Timme: Berlin 2011.

Abstract: This article focuses on the interpretation of the translation order, which is one of the important stages of the translation process. The correct solution to this problem depends on the quality of the final "product", translation of the text. Correct interpretation of the translation order can afford to determine the ultimate purpose of the translation, the achievement of which involves

pre-translation analysis of the source text, on the basis of which can be developed appropriate translation strategies needed to address translation problems and overcome the difficulties of translation.

Key words: Translation competence; pre-translation analysis; adequacy; equivalence; translation transformations, translation order, the difficulties of translation and translation problems

Анданпа: Бұл мақала аударма үрдісінің маңызды мәселелерінің бірі болып табылатын аударма тапсырысын талдауға арналады. Аударма мәтінінің сапалы болуы тапсырыстың дұрыс қабылдануына, аударманың мақсатына, орындау мерзімінің жеткілікті болуына байланысты. Аудармадағы туындастырылған мәселелер мен қындықтарды жеңуде қажетті аударма стратегияларын анықтау үшін аударылатын мәтіннің алдын ала талдануы қажет.

Тірек сөздер: аудармашы құзырылығы, аударылатын мәтіннің алдын ала талдануы, барабарлық, сәйкестік, аударма трансформациялары, аударма тапсырысы, аударма мәселелері мен қындықтары.

УДК 811.581.25:811.512.122

КӨРКЕМ АУДАРМАДАҒЫ ҰЛТТЫҚ БОЯУДЫ ШЫҒАРЫП АУДАРУ ТӘСІЛІ

Нәсіпқазы Е.- магистр аға оқытушысы
Абай атындағы ҚазҰПУ шығыс тілдері кафедрасы
Абдурақын Н. -Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
шығыстану факультеті қытайтану кафедрасының
аға оқытушысы

Анданпа. Қазіргі таңда аудармашы әуелі мәтінің қай ұлттікі екендігін өте жетік білу керек, мұнда аудармашы аударып отырған ұлт пен аударылып отырған ұлттың тарихын, мәдениетін, этнографиясын, салт-дәстүрін, арман-тілегін, ұлт мұратын толық менгеру, мысалға қытай қазақ тілдері бойынша аударма жасайтын аудармашы болса ол қытайдан өткен қытай, қазақтан өткен қазақ болуы шарт, сонда ғана ол өзі аударатын дүние жөнінде еркін құлаш сермей алады. Көркем аудармадағы көркемдеу амалдарын көрсетіп аударудың, аударманы сәтті шығарудың тағы бір жолы, ол өзі аударып отырған шығарманы жазған жазушының отбасылық жағдайы, ескен ортасы, алған тәрбиесі, діни ұстанымы, өмірге көзқарасы, шығармашыллықа оны алып келген қоғамдық жағыдайлар, дәл осы қолыңыздығы шығарманы жазуға сабеп болған қоғамдық тарихи жағыдайларға жақсылап үңілу сіздің тамаша аударма жасауыңызға көп көмегін тигізері хак.

Тірек сөз: ұлттың тарихы, мәдениет, дүниетаным, идеома, қазақ, қытай.

Аудармашы әуелі мәтінің қай ұлттікі екендігін өте жетік білу керек, мұнда аудармашы аударып отырған ұлт пен аударылып отырған ұлттың тарихын, мәдениетін, этнографиясын, салт-дәстүрін, арман-тілегін, ұлт мұратын толық менгеру, мысалға қытай қазақ тілдері бойынша аударма жасайтын аудармашы болса ол қытайдан өткен қытай, қазақтан өткен қазақ болуы шарт, сонда ғана ол өзі аударатын дүние жөнінде еркін құлаш сермей алады. Мысалы: 人不能两次踏进同一条河流。[5,1206] Бұл сөйлемді тікелей аударсақ:

адам бір өзеннің ағысын екі рет кешіп өте алмайды- деп аударылады, алайда бұлай аударсақ қазақ халқы түсінбейді, демек қазақ халқы мен қытай халқының дүние танымына мән беруге, ұлттық бояуына үңілуге тура келеді, қытайлар ежелден су жағалап, Чаңжияң, Хуаңызыңды алып өзендердің жағасында өмір сүргендіктен олардың дүне танымы сумен тікелей байланысты, сондықтан да жоғардағы мәтел, адам бір судың ағысын екі кеше алмайды деп бейнеленеді, ал қазақтар үшін бұл сөйлем өте ауыр сондықтан да қазақ халқы сонау байырғы замндардан тартып мал бағып, тау жағалап, төрт мезгілге қарай көшіп-қонып жүргені шындық, біз бұл сөйлемнің қазақшаға мағынасын қуасақ, уақттың өте тез зулап өтіп жататынын меңзеп түрғанын білеміз, сондықтан да осы мағынаны айқын аңғартатын қазаки дүне таныммен ұштастырып баламасын тапсақ, аудармасы: «өмір екі келмейді, өгіз аттай желмейді»-деп аударылады.

Тағы бір мысалға үңілсек: 薄情[5,816]Бұл сөйлемді тікелей аударсақ: ағаш жапырағы түбіне түседі-деп аударылады, бұл аударманы қазақ халқы түсінбейді, демек қазақ халқы мен қытай халқының дүние танымы мен ұлттық бояуына үңілсек, жоғардағы мағына қытайға дәл келеді, отырықшы бұл халыққа сәйкеседі, ал біздерге бұл аударманың сәл түсініксіздеу болары шындық, ал бұл сөйлемнің қазақшаға мағынасын қусақ, барлық нәрсенің өз тегіне қайтып оралатынын меңзеп түрғанын білеміз, сондықтан да осы мағынаны айқын аңғартатын қазаки дүне таныммен ұштастырып баламасын тапсақ, аудармасы: «ат айналып қазығын табады, ер айналып елін табар» -деп аударылады.

Біз жоғардағы екі мысалдан да ұлт туралы түсінігіміздің молдығына сүйенеміз, және сөздік қорымыз арқылы сөз қосып мағынасын қуа отырып, баламалап аударма жасаймыз.

共产主义那年俄国部分戴帽子作家不得发表文学[3,1826]Мына сөйлемді аударсақ: коммунизм желі соққан сонау бір жылдары қытай зиялыштары бастарына қызыл бас киім киіп, жазушылар қызыл әдебиетті амалсыз жырлады. Егер біз қытай тарихын білмесек бұл жылдарды мұлде білмейміз, коммунизм желі, қызыл малакай, қызыл әдебиет деген терминді мұлде түсінбеуміз хақ.

四面楚歌[5,1236] деген осы бір идиомды біз қытай тарихын білмей тұрып мұлде аудара алмаймыз, бұл идомның шығу тарихынна үңілсек: кезінде 6 бектік қатар өмір сүрген алғашқы қытай мыңжылдығын көз алдымызға келтіреміз, ондағы Шу елінің атағы алыстарды шарлап түрған сол жылдардатарапан, бұл тіркесті «қайда барсанда Шу елінің әні»- дегенмұндағы Шу елінен басқа 5 бектік үшін түйікқа тірелген жолды көрсетеді. Жағымсыз мағынада қолданылады. Біз толық түсінген де ғана қазақша баламасын іздейміз «қайда барсан Қорқыттың көрі»- деген қазақ тарихындағы Оғыз заманындығы Қорқыт ата аңызын арқау ете отырып аударма жасауға тура келеді.

«Қоржынның екі басы тең», «Екі сегіз он алты» деген тұрақты тіркестердің қытайша аудармасын іздесек қытайшада қоржын деген атау-термин жок, ал қалай аударамыз, бұндайда біз тағы да ұлттық бояуға қол

созамыз, қытай халқының сан-цифр мәдениетіне үңілсек, олар үшін екі мен сегіздің көбейтіндісі таразы баспайды, керісінше үш пен жетінің көбейтіндісі олардың дүние танымына, ұлттық бояуына сіңгені шындық, сондықтан да біз қытайшаға «үш жеті жирма бір»-деп аударамыз.~~管~~^卷三十一[1,1606]。

Қарататудың басынан көш келеді,
Көшкен сайын бір тайлақ бос келеді.

Арман қуып ауылдан аттанарда,
Анам маған адам боп өс деп еді. [4,1506]

деген өлең жолдарын қытайшаға тәржімаласақ, екі ұлттың сөз жасам заңдылықтарына, грамматикалық құрлымдарына үңіле отырып, аударма жасаймыз, қазақ тілі жалғамалы тіл, ал қытай тілі түбір тұлғалы тіл сондықтан да біз осы ерекшелікті көзге ұстай отырып, сөйлемдегі тұrlаулы мүшелер бастауыш баянауышы, және толықтауышты тауып, жалпы сөйлемнің не айтып тұрганын, тұп нұсқаның негізгі өзегін аударсақ жеткілікті, біз жоғардағы аудармаларда сөз қосып және сөз қысқартып аудару тәсіні байқап отырмыз, мұнда сөз қысқартып аудару тәсілін қолданып, айтпақ ойды екніші ұлты тілінің заңдылығымен, түсінікті етіп өрнектесек болғаны, сонымен бірге қазақ қара өлендеріндегі алғашқы екі жолдың жәйған ұйқас үшін өрілетін де білуіміз керек сондықтан да біз қытайшаға:

~~追憶舊居的刻~~

~~握着每枝烟杆着《忠成~~ | деп аударамыз, қарамаққа қатты қорқынышты болған бұл сөйлем аударғанда үлкен қындық тудырмағанын көріп отырсыздар.

Көркем аудармадағы көркемдеу амалдарын көрсетіп аударудың, аударманы сәтті шығарудың тағы бір жолы, ол өзі аударып отырған шығарманы жазған жазушының отбасылық жағдайы, өскен ортасы, алған тәрбиесі, діни ұстанымы, өмірге көзқарасы, шығармашыллықа оны алып келген қоғамдық жағыдайлар, дәл осы қолыңыздағы шығарманы жазуға сабеп болған қоғамдық тарихи жағыдайға жақсылап үңілу сіздің тамаша аударма жасауыңызға көп көмегін тигізері ~~xaq~~. Мысалға: ~~傍晚~~Шам қояр шақтағы, ала көленкеде~~我靠着逐渐暗淡的最后的阳光的指~~, 走过十八年前的故居。өзімнің он сегіз жылдың алдында тұрган ескі үйімді адасып жүріп әзер таптым.这条街, 这个建筑物开始在我的眼前隐藏起来, 而且走过了十八年前的故居。тәнірегіме балалық сезіммен еркелей көз жүгірттім десе де, бұл көше бүгін мұлде басқа кейіпке енген, мені танымай тусыртын берे тосырқай қарайды.但是它们改变了的面貌于我还是十分亲切。我认识它们, 就像认识我自己。还是那样宽的街, 宽的房屋。Бірақ мен баяғы көшемді танып тұрмын, сол бұрынғы кең көшемен дәу үйді жазбай таныдым. Бұндағы~~傍晚~~ сөзінің қазақшада: кешке таман, апақ-сапақ, қараңғы, ақшам, ымырт, кешкүрим, күн ұясына батқан шақ, шам қояр шақ, бейуақ т.б., деген синонимдері кездеседі біз мұнда жалпы сөйлемге ондағы~~暗淡~~ сөзіне қарай отырып, шарм қояр шақтағы ала көленкеде деп алдық, 指| өзін біз «адасып жүріп әзер» деп аудардық себei ондағы~~最后的阳光~~ деген анықтауышына қарадық. Мұндағы ең бір шығармаға шырай кіргізген тұс

ол故居 сөзі бұл сөздің туған жер, балалық шағы өткен жер деген мағыналарды мензеуіне негізделе қазақшада: «жалаң аяқ, жалаң бас шауып жүрген балдаурен шағым жадыма оралды» деп жалпы котеккеде қарай отырып қытай сөзінің мағынасын аштық. [3,256б]

Келесі бір мысалдың қөрсек: 我得獎啦! Менің салыным суга кетіп, 我惹來的禍害! келген ізіммен кері қайттым, 以走四步аяқ тастам жер жүргенім сол, 我忽然头一撞! қандай құдіретті күш екенін білмеймін. Селт етіп артыма қарап, 再闖建築物 зімнің балалық шағым шашылған бал күндеріммен амалсыз қоштастым. 依是腊的手段! Тек жаңағы үйдің терезесінен шыққан жарық сәулесі ғана мұнартады. 我像见一个盛满蜜的碗下落地摔碎了般我痛进我心里! Аттай тулап алған армандарға арқаланып келген менің тауым шағылып, ауыр жүк артқан арық аттай ілбіп келем. [3,258б]

Бұл аудармадан біз жазушының ішікі жан әлемін анық аңғарамыз, психологиялық бағытта жазатын, шешеші трбиелеген нәзік жанды жазушыны білу қыынға соқпайды, әр сөйлем сөздегі аударманы салыстыра қарасаңыз көркемдеу амалдарын қалай қазақ тілінде шығара аударғанымыз көрінеді, қытайшадағы 4-5 адым сан мөлшер сөзін біз «таяқ тастам» деп алдық, енді бірде қолымдағы бір шыны суым жерге түсіп тас-талқан болды деген қытайша теңеуді, қазақшаға «Аттай тулап алған армандарға арқаланып келген менің тауым шағылып» алсақ, ішкі жан дүнием езіліп жылап келеді деген қытайша кейптеуді қазақшаға «арқама ауыр жүк артқан арық аттай ілбіп келем» деп жанды аудармаға айналдырыдық. Бұндай шығармаларды аудармас бұрын жазушы өмір-тарихына көз салмай болмайды, сөзіміз дәлелді болу үшін жазушымен тасып көріңіз:

Ба Жин(Ли Фэйгань) 1904 жылы 25 қарашада Чэндудағы ақ сүйек отбасында дүниеге келген. Бала жас кезінен ескіліктің қалдығынан ажырамаған ортада өсті. Оған берілген тәрбие де ескіден келе жатқан салттарды дәріптеуді үйрететін. Кейін ол анасымен бірге түпсіз терең көгілдір аспанға құлышылық етіп, шырақ жаққанын есіне алады. «Бар жан- тәніммен құдайға табынып, жер бетіндегі әрбір жанға бақыт тілейтін едім», деп жазады ол. Ба Жин ата-анасынан ерте айрылады. Болашақ жазушының тәрбиесін атасы қолына алады. Әулетті отбасылардың салты бойынша, сауат ашу сабактарын Ба Жин жалдамалы оқытушыдан алады. 1920 жылы ол Сычуань провинциялық шет тілдер мектебіне оқуға түсіп, ағылшын тілін менгере бастады. 1927 жыл Францияға оқуға барған.

Қорыта айтқанда: көркем аудармада ұлтық бояуды шығарып аударуда аударманың 6 түрлі сатысын ұстай отырып, 6 түрлі аудару тәсілін еске сактап, екі ұлтты көз алдыңа елестетіп, сөз маржандарын су түбінен сүзе білу керек, жазушының жан дүниесі мен шығарманың тарихи артқы көрінісін жеттік ұғынуда маңызды, сөйлемдегі орны ауысқан сөздерді ажырата білу, синонимдерді таңдай алу, күрделі құрмалас сөйлемдерде сөйлемнің негізгі үш мүшесі бастауш, баяндауыш, толықтауышты танып білу, сол арқылы аударманың желісін табу шарт, осылай адаспай түп нұсқаға адал болып

автордың айтпағын екінші ұлттың сөз жасам және ойлау заңдылығымен анық түсінікті бейнелеп беру.

Пайдаланған әдебиттер:

1. Ж.Сәмитұлы, «Аударма теориясы және практикасы» Алматы, ҚазҰУ баспасы 2005ж .2106
2. Ануар Тарақов«Аударма әлемі» Алматы, ҚазҰУ баспасы 2010ж.2686
3. Абдурақын Н, «Жаңа заман қытай әдебиеті» Алматы, ҚазҰУ баспасы2013ж .2806
4. Абдурақын Н, «Қытай мифтерінде аудармасы» Алматы, ҚазҰУ баспасы2012ж.2176
5. Абдурақын Н, «Қытай-қазақ фразеологиялық сөздігі» Алматы, ҚазҰУ баспасы2012ж.1786

Resume. The purpose of the article is to give the reader some information about the traditions of different nationalities, knowledge of ethnography goals of the nation, and to show the Kazakh and Chinese people's world and the consciousness of national colors

Key words: National, history, culture and knowledge of the world, idioms, Kazakh, Chinese nations.

Резюме. Целью данной статьи является ознакомить читателя с этнографической культурой и традицией разных национальностей, сопоставляя мировоззрения казахского и китайского народов.

Ключевые слова. Национальная история, культура и знание мира, идиомы, казахский и китайский народ.

КОГНИТИВТІК ЛИНГВИСТИКА КОГНИТИВНАЯ ЛИНГВИСТИКА COGNITIVE LINGUISTICS

УДК 821. 512.122.091

History and culture: French borrowings, French culture in the English vocabulary (Food)

Baratova Arailym., Zh. Kurmambaeva

Kazakh national pedagogical university named after Abai

This thesis was written with the intention of exploring the English lexis in the semantic fields food, meals and cooking in order to find out to what extent the vocabulary of these fields has been effected by French. The historical events that occurred at the beginning of 11th century were undoubtedly the most significant ones for English-French language contact.

Key words: the history of the French borrowings, French words and culture, English vocabulary

It is natural for people to view their own first language as having intrinsic advantages over languages that are foreign to them. Languages become important because of events that shape the balance of power among nations. These political, economic, technological, and military events may or may not reflect favorably, in a moral sense, on the peoples and states that are the participants; and certainly different parties to the events will have different interpretations of what is admirable or not. It

is clear, however, that the language of a powerful nation will acquire importance as a direct reflection of political, economic, technological, and military strength; so also will the arts and sciences expressed in that language have advantages, including the opportunities for propagation. The spread of arts and sciences through the medium of a particular language in turn reinforces the prestige of that language.

The French borrowings are closely connected with different aspects of life, from forms of address (sir, madam, mister, mistress also servant, master) to dishes and names of several meals (dinner, supper). J. Wallis (1653) noticed first that the names of meals are often French, vice-versa the names of the animals from these meat they are cooked are English. For example: native English bear, swine, deer, ox, sheep, cow, calf, French borrowings bacon, mutton, pork, beef, brown, pork, veal, venision. Berndt points out the language contact between English and French began muchearlier than with the Norman Conquest. There were speakers of these two languages influencing each other during the Benedictine reform in the 10th century. Then in the days of the reign of King Ethelred and Emma, who was sister of Richard II., duke of Normandy (early 11th century) and in 1042-1066 when their son Edward the Confessor sat on the English throne. We may find that some borrowings from French were adopted during the Late Old English period but the main flood of French loans to English came during the Middle English times. Serjeanston makes an interesting observation: the first French influence on Englishhappened due to people of the same origin as those who brought Scandinavian words to England. As the Norwegians and Danes were making their way through to England, the Vikings started to settle in the northern area of the Frank's kingdom and later named it Normandy.

They adopted the language and started to speak it with their own characteristics, this way creating a dialect (Norman French) that was in 11th century brought to England. The result of this French influence was Anglo-Norman, from which many words were transferred to English and later some more words were also adopted both from Northern-French and Central-French and from even more southern French language – Provençal, though these were not so common (Serjeanston 104-105). Each of the three languages – English, Latin and French – played its role in the post 1066 era. French was the language of the military-political leaders, which had the greatest influence in administration, army, law and courtly literature. It was also language of larger religious communities and monastic orders, although the language of the liturgy was Latin.

Domains such as historiography, documents and scholarly texts were also written in Latin. It may seem negligible that only about 2 % of the population spoke French but those people were in high social positions and the rest that spoke English were ordinary farmers, craftsmen,peasants and traders. There was no need for the leaders to be bilingual because they were surrounded by only French speakers. Only the local lords and tradesmen had to communicate in both languages. When King John lost Normandy to Philip II of France in 1204 some changes occured. English was supported as a language of aristocracy and French replaced Latin in the role of language of government records. In 1362 Edward III set English as a language for

proceedings in courts but Latin and French were not completely eliminated at that time. It was in 1733 when Latin and French were prohibited in legal records. Sometimes the French influence is called Norman only but there were two phases: the first was the influence of Normans, a Germanic tribe speaking a dialect of French and the second was Central French influence, which began with connection of English and French courts.

The original semantic division: food, meals and cooking was extended from three to nine semantic groups, because of the high total number of items in the corpus. The most numerous group is **cooking**, perhaps because of its general concept, consisting of 58 loanwords, which is 25 % of the total number. The second largest group is **food** containing 46 loanwords and representing 20 % of the whole corpus. There are 35 items in the third group - **fruit and vegetables** – and that is 15 %. Group named **meat** consists of 31 loanwords, which represents 14 %. 20 loanwords, or 9 %, belong to the group referred to as **dining**. **Herbs andspices** are represented by 18 loanwords, which is 8 %. In the group **nuts and seeds** there are 7 loanwords, as well as in the group referred to as **drinks** and in the last group - **meals** –there are 6 loanwords, which is approximately 3 %.

Cooking

The semantic group **cooking** contains the highest number of items in the corpus. The percentage representation for group can be compared to the group **food**. This is probably because both these semantic groups generally have a broader range of vocabulary that can be assigned to them. Looking at the field **cooking** we can see that many of the 59 loans that belong to this group are verbs describing cooking techniques (*blanch, boil, braise, broil, caramelize, clarify, cure, dice, flambé, flavour, fry, grate, grill, mince, parboil, render, roast, sauté, stew, etc.*) and vocabulary connected with the cooking process (*dice, fillet, garnish, grease, preserve, pare, prepare, season, skim, spice, sugar, trus, etc.*) or various types of substances used for cooking (*batter, béchamel, gravy, juice, leaven, marinade, meringue, purée, etc.*). Most of the loans from this group are of Middle English origin, but we can find a few from the Modern English and Early Modern English periods as well (*béchamel, purée, truss, braise, cuisine, cutlet, flambé, garnish, grill, marinade, meringue, etc.*). The reasons for these words being borrowed are, of course, connected with historical events that led to a French influence in many spheres of life including cooking, or British cuisine in general. Since the French-speaking classes were in higher positions in English society the vocabulary associated with cuisine could not have been left without impact. The French expression *haute cuisine*, which means “high standard of cooking”, speaks for itself. French cuisine was probably one of the symbols of prestige, which people from higher classes liked to display.

Food

The semantic field **food** contains 46 loans. The majority of items in this group have their origin in the Middle English period, but unlike in the group **cooking**, most of the words are nouns. Within the words transferred later (from EmDE and ModE) we can find *baguette, bouillabaisse, caramel, croissant, crepe, eclair, mousse, etc.* The

character of the vocabulary again reflects the extent, to which the French speakers in England influenced this part of lexis. Several words of the group from **food**, which contains 49 items, are names of dishes (*bouillabaisse, brawn, casserole, chowder, consommé, fricassée, gratin, gruel, potage, salad, soufflé, stew*, etc.) and we can also find a number of desserts (*biscuit, brioche, canapé, caramel, chocolate, confection, crème brûlée, crème caramel, crepe, croissant, eclair, jelly, mousse, tart*, etc.). The occurrence of names of dishes and desserts prove that even the number of French speakers in the Middle English period was much smaller than the number of people speaking English, the influence of French was very strong thanks to the high social status of its users. I think that as well as being dressed according to the French trends, eating French food was proof of a certain standard that people wanted to embody or perhaps distinguish themselves from the lower classes.

Fruit and vegetables

There were 35 items found for the semantic field **fruit and vegetables**. Both words

(*fruit, vegetable*) are actually of French origin and therefore part of the corpus as well. This group consists of mostly nouns, which were, with a few exceptions, adopted during the Middle English era. It seems that the reason fruit and vegetables were borrowed corresponds with trends for items from semantic fields of **food** and **cooking** mentioned above. French cuisine was steadily replacing the English cuisine and the transfer of names of fruit and vegetables was most likely a part of that process. In my assumption, though, apart from that there is the fact that there were probably no words in English lexis for unknown types of fruit and vegetables transported from abroad so the words were transferred with the goods that came to England through France. From the items that could be classified as exotic fruit or vegetables we can name for example *aubergine, date, fig, lime, olive, pomegranate*, etc.

Meat

The semantic field **meat** contains 31 items, all of them nouns and nearly all of them of Middle English origin (the exception is only *pâté*, which was adopted during Modern English times). The medieval menu is known to be much more varied than today's, and also had a much higher reliance on meat. People at the time consumed types of meat that many today consider inappropriate to eat e.g. birds like *partridge, pheasant, ostrich, pigeon, quail*. There are actually more types of meat that used to appear on English tables and are not so common anymore, especially fish and sea food: *bream, haddock, mackerel, oyster, porpoise, sturgeon and turtle*. Even the names of types of meat that are common today originate in the Middle English period: *beef, mutton, pork, veal* and *poultry*. As previously mentioned, food was a certain symbol of prestige and table tops covered with various types of meat played undoubtedly large part.

Dining

Dining is a group that contains 20 items, which are represented by all three word

classes found within the corpus: nouns, adjectives and verbs. The loans in this semantic field are connected to social events concerning food, table setting and service. This group contains a number of loans that were transferred after the Middle English period. It can likely be attributed to the fact that the transfer of loans corresponded with table manners brought over by the French. As examples from the corpus we can name *buffet*, *café*, *canteen*, *picnic* and *restaurant*, whereas *banquet* comes from the earlier period and is sometimes associated with ill-mannered eating habits. Loans such as *à la carte*, *appetite*, *cruet*, *cutlery*, *plate*, *platter*, *saucer* and *serve* are connected to table setting and serving and display of etiquette, that was part of dining.

Herbs and spices

A considerable part of the corpus consists of items belonging to the semantic field

herbs and spices. There are 18 loanwords in this group, all of which are nouns and apart from *vinaigrette*, which is not dated, all 18 of them were adopted during Middle English times. It would be very peculiar if there were no names of herbs and spices adopted alongside French cuisine. The seasoning and garnishing of food is one of the key preparations that make each national cuisine unique. The original English cuisine - before the influence of French and other foreign cuisines – is known to have been notoriously bland. The most commonly used herbs and spices in original English cuisine were salt, pepper and garlic, which are words that are of Germanic origin. An Old English forms of the words *salt*, *pepper* and *garlic* were *sealt*, *piper* and *garleac*. In the corpus we can also notice that some of the items in the semantic field **herbs and spices** were transferred via French, but originate in other languages. I can only suggest that these could be *cardamom*, *cinnamon*, *saffron*, etc.

Nuts and seeds

Only 7 items were classified as nuts and seeds. All loans in this group are nouns, 5 of which were transferred during the Middle English era and 2 were adopted to English later. There are no compounds containing the word *nut* in this group (*walnut*, *hazelnut*, *Brazil nut*, *peanut*, *groundnut*, *chestnut*, *coconut*, etc.) as the word *nut* itself is of Germanic origin. The loanword *filbert* is a special case as it is a synonym for *hazelnut* and is more commonly used in American English.

Meals

The last and smallest of the semantic fields included in the corpus is group meals.

There are 6 items in this field, all of which are nouns, 4 originated in the Middle English period and 2 in the Modern English period. The terms that indicate different types of meals are *dinner* and *supper*. To complete the list of names of meals we need to mention *breakfast* and *lunch*. The origin of these two words is not so clear. Breakfast is compounded from *break* and *fast* and is probably of Germanic origin, while *lunch* was modified from *luncheon*, which is of Spanish origin. The two terms included in the corpus originating in the Modern English era are *hors d'oeuvre* and *menu* and are connected with restaurant dining, which is a French loan adopted during the same chronological period. *Repast* belongs to this group, because it is a

synonym of the word *meal* (which is of Germanic origin) and *soup* is a certain type of *horsd'oeuvre*. The changes that English cuisine underwent were so extensive that we can perhaps consider it a partial replacement by French cuisine, but we must bear in mind that other foreign cuisines played their part in modifying the English cuisine and therefore also the language used to describe it.

In conclusion I can say the following: the French in the field of food English vocabulary through the culture of French people and gave a lot of information about history and tradition of the French people. Though French words food were adopted the nom of English language.

List of literature:

- 1.Baugh, Albert C. and Thomas Cable. *History of the English Language*.London: Routledge, 1993. Print.
2. Hickey, Raymond. *Contact with French: The Two Periods*. Studying the History of English. Feb. 2012. Web. 24 Mar. 2012
3. Serjeanston, Mary S. *A History of Foreign Words in English*.London: Kegan Paul, Trench, Trubner and Co., LTD, 1935. Print.

Андратпа: Мақалада тاماққа қатынсы Француз кірме сөздерінің ағылшын лексикасына әсері және ағылшын сөздігінің Француздар әсерінен өзгеріске ұшырауы. Откен 11 ғасырдың басындағы тарихи оқиғалардың Ағылшын Франуз тілі арасындағы қарым қатынасының маңыздылығы жайлы айтылады.

Тірек сөздер: француз кірме сөздерінің тарихы, француз сөзі, мәдениеті, ағылшын сөздігі.

Аннотация: Этот тезис был написан с целью изучения английского лексику в семантических полей питания, еды и приготовления пищи, чтобы найти, в какой степени лексика этих областях была осуществлена по-французски. Исторические события, которые произошли в начале 11-го века, несомненно, были наиболее значимыми для английского, французского контакт языка.

Ключевые слова: история французских заимствований, французский слова и культура, английский словарь

ЛИНГВИСТИКА ЖӘНЕ МӘТІН ЛИНГВИСТИКАСЫ ЛИНГВИСТИКА И ЛИНГВИСТИКА ТЕКСТА LINGUISTICS AND TEXT LINGUISTICS

УДК 821.512.122.091

Қазақ және ұйғыр поэзиясындағы үйқасу тәсілдері және құрылымдық ерекшеліктері

Баратова Шайрят Бағдатқызы - Абай атындағы Қазақ Ұлттық
Педагогикалық университеті, Көптілді білім беру институты
шығыс тілдері кафедрасының аға оқытушысы, ф.ғ.к.

Қазіргі қазақ және ұйғыр силлабикалық поэзиясындағы үйқасу тәсілдері және құрылымдық ерекшеліктері зерделеу мақсатында жеті ұйғыр және жеті қазақ ақындарының жинақтары негізге алынды. Бұл орайда әсірелесе қазақ және ұйғыр поэзиясының дамуында өзіндік орны бар, әдебиеттанушы ғалымдар мен сыншылар тарарапынан жоғары бағага ие болып, өлеңсүйер көпшіліктің ықыласына бөленип, танымал болған ақындардың шығармалары талдауға негіз болды. Атап айтқанда, М. Мақатаев “Ақкудың қанатына жазылған жыр”, Ф. Онғарсынова “Мен саған ғашық емес ем”, М. Шаханов “Жаңа қазақтар”, Қ. Мырзалиев “Көкпар”, С. Мәуленов “Ақшамның қызыл қанаты”, М. Әлімбаев “Көніл күні”, Т. Молдағалиев “Сары ала құз келгенде”, И. Бәхтия “Алтап вә көләңгүч”, “Өмүр шундақ өтиду”, С. Мәмәтқұлов “Меңрим”, Д. Ясенов “Йәр пұғани”, М. Абдурахманов “Қәдәмләр”, “Қәлб нахшилири”, “Тұгұнләр”, “Жиллар садаси”, М. Һәмраев “Ақ чоққилар”, Р. Напизова “Қәләм вә балам”, “Һаят шундақ”, А. Қутлуковлар “Садақәт сәтирири”.

Кілт сөздер: ақын, поэзия, силлабика, форма, үйқас, статистикалық әдіс, өлшем.

Поэзияда өлең тармақтарының үйқасуы бірнеше тәсілдердің көмегімен

іске асады. Тармақ соңындағы сөздердің құрамындағы дыбыстардың сәйкес келуінен толымды және толымсыз үйқастар түзілсе, олардың буындық құрамы бір, екі, үш буынды т.б. болып жіктеледі. Академик З. Қабдолов өлең жазатын адамға оларның түрін білу шарт еместігін, ең бастысы мынаны білу қажеттігін айтады: “әрбір үйқас өлең шумағының өн бойына тек өзіне ғана тән өзгеше сыңғыр әуез, сұлу саз, сырлы күй дарытуға тиіс” [1, 286 б.].

Бар жәндігін / сүйемін / қыбырлаған,	a	$5+4+3=12$
Бәрі маған / „Отан!” деп / сыйырлаған.	a	$4+4+3=11$
Жаным менің, /		4
Кеудемді / жарып шық та,	б	$4+3=11$
Бозторғайы / бол оның / шырылдаған!	a	$4+3+4=11$

Келтірілген тармақтардағы қыбырлаған - сыйырлаған - шырылдаған сияқты сөздерде бір-екі дыбыстық айырмашылық қана бар. Яғни сөздердегі дыбыстардың басым көпшілігі үқсас. Өлеңдегі үйқасқан сөздердің дыбыстық құрамы өзара үқсас болмауы да мүмкін. Поэзиядағы бұл ерекшелік толымды және толымсыз үйқастарға негіз болады. Дыбыстардың бір-біріне үқсас немесе жақын келуі қазақ поэзиясында “толымды үйқас”, үйғыр поэзиясында “тоқ қапийә” деп аталады. З.Ахметов үйқастың бұл түріне мұндай анықтама береді: “Толымды үйқас – өзара үйлесетін сөздердегі сәйкес дауысты және дауыссыз дыбыстың түгелдей үндестігі жағынан дәлме-дәл не өте жақын келетін толық үнді үйқас” [2, 201 б.].

Әр халықтың поэзиясында толымсыз үйқасқа қарағанда толымды үйқастың қолданылу өрісі кең. Талдауға негіз болған өлең жинақтарында да толымды үйқас өте көп кездеседі. Мұндай үйқас өлең тармақтарында күшті әуенделік туғызады. Мұны, әрине үйқасқа тән ерекшелік ретінде қарастыруға болады. Осыған байланысты А.Усенова: “Үйқас неғұрлым толымды, дыбыстық сапалары үндес жақын болса, ырғақ айқын, ретті, түзу, өлең әуезді, сұлу болмақ”, – дейді [3, 88 б.].

Дыбыстары сәйкес келе бермейтін толымсыз үйқастың мұндай ерекшелігі болмайды. Өлеңдерде толымды үйқасқа қарағанда толымсыз үйқастың сирек кездесу себебін академик Қ.Жұмалиев былайша түсіндіреді: “Неге десеніз, айтайын деген ойды беру үшін бір сөз міндетті түрде керек болады. Бұндай жерлерде ақын оның үйқасының толық болуынан гәрі мағынасы дәл болуына зер салады да, толымсыз үйқасты қолдана салады. Онан өлеңнің көркемдігіне де зиян келе қоймайды” [4, 179 б.].

Өлеңнің сәтті шығуы толымды үйқасқа да байланысты еместігін естен шығармауымыз керек. Мазмұнға сәйкес қолданылған толымсыз үйқас та өлең тармақтарына көркемдік үстейді. Өлеңнің алғашқы шумақтарындағы үйқастар толымды болса кейінгі шумақтарында да толымды үйқастар ғана қолданылады деген пікір қалыптаспауы керек. Толымды үйқас толымсыз үйқаспен қатар бір шумақ құрамында келе береді. Төмендегі өлең үзіндісінің үйқастарына назар аударып көрейік:

- Ай ъэм силkip / нурлук бешин / түн көксидә, а 4+4+4=12
 Аста кезәр / ыевәс қилип / жамалиңға. б 4+4+4=12
 “Ақ алтунлуқ” / карванларму / нур ичиðә, а 4+4+4=12
 Еқип барап / камал қошуп / камалиңға. б 4+4+4=12

Бұл шумақ құрамындағы көксидә-ичиðә деген сөздер толымсыз үйқас түзсе, жамалиңға-камалиңға сөздері толымды үйқас құраған. Өлеңде әр екі үйқастың өзіндік орны бар.

Толымды және толымсыз үйқастардан бөлек, өзіндік ерекшеліктері бар үйқастың бұл түрі де талдауға негіз болған жинақтарда кездеседі. Ол әсіресе, Қ.Мырзалиев шығармаларында көп қолданылған.

Құрылышына қарай үйқастар жай және күрделі болып бөлінеді. Жай үйқастарға бір сөзден тұратын үйқасты сөздер тән болса, күрделі үйқастар екі немесе одан артық сөздерден құралады. Ауыз әдебиет үлгілерінде күрделі үйқастар өте сирек кездеседі. Сол себепті мұндай үйқастар кейінгі дәуірлерде ғана жиі қолданыла бастаған деп ойлаймыз. Яғни күрделі үйқастар халық ауыз әдебиеті үлгілерінде қалыптасқанымен, оның жетіліп, дамуы қазіргі поэзияда жүріп жатқан процесс деуге болады. Күрделі үйқас зерттеу негізіне алынған үйғыр ақындарына қарағанда қазақ ақындарының шығармаларында жиі қолданылады. Үйғыр ақындары негізінен жай үйқастарға иек атқан. Қазақ ақындарының шығармаларындағы күрделі үйқастар шығарманың әсерін күшейтеді.

Төмендегі өлең үйқастарына назар аударайық:

- Байқаймын / ақырындал / күз келеді, а 3+4+4=11
 Бітеді қайран / жаздың / ізгі өлеңі. а 3+4+5=12
 Кеткен жаз / келмеймін - деп / қабақ түйді, б 3+4+4=11
 Келген күз / айтар екен / бізге нені. а 3+4+4=11

Т.Молдағалиевтың өлеңдерінде күрделі үйқастар жиі кездеседі. Мұндай үйқас түзген әр сөздің өзіндік мәні бар. Яғни, бірінші құрамды күз- ізгі - бізге сияқты сөздер құраса, екінші үйқас келеді-өлеңі-нені деген сөздерден тұрады. Қазақ ақындарының ішінде әсіресе, Т.Молдағалиев, Ф.Оңғарсынова, М.Мақатаев шығармаларында жиі кездеседі. Илияс Жансүгіров поэзиясын зерттеген Ғалым М.Дүйсенов бұл үйқастар ақын шығармаларында көп кездесетінін айтады [5, 287 б.]. Күрделі үйқастар талдауға алынған жинақтарда ғана емес, жалпы қазақ поэзиясында өнімді қолданылған деуге болады.

Ғалым Б.Кенжебаев ежелгі дәуірде жазылған өлеңнің “жаға қылдым”, “саба қылдым”, “тага қылдым” деген үйқастарын қос үйқас ретінде қарастырмайды. Ғалым оны былайша түсіндіреді: “Себебі, бұл сөздер осылай қосарланып келіп, толық бір мағына беріп, бір үйқас болып тұр. Әрқайсысы жеке -жеке үйқас болмайды, толық бір үфым бермейді” [6, 87 б.]. Ғалымның бұл пікіріне біз де толық қосыламыз.

Зерттеуші Б.Кенжебаев Абайға дейінгі өлең ұйқастарының өлшемі туралы былай дейді: “Қазактың өлең, жыр ұйқасының өлшемі төрт түрлі: 1 буынды, 2 буынды, 3 буынды, 4 буынды болды” [6, 86 б.]. Аталған ұйқастар бүгінгі қазақ поэзиясында да қолданылады. Қазақ ақындарының шығармаларында ол төрт буынды сөздермен шектелсе, ұйғыр поэзиясында бес буынды ұйқас сөздер де кездеседі. Бұл – ұйғыр поэзиясы үшін ертеден келе жатқан дәстүр.

3.Ахметовтің “Ұйқас, буын саны жағынан алғанда, әдетте, өлеңнің соңғы бунағының буындық құрамынан аспайды”, – деген пікірін біз де қуаттаймыз [7, 164 б.]. $11=4+4+3$ өлшемімен жазылған өлең тармақтарының ұйқасы төрт немесе бес буыннан құрылуды мүмкін емес. Байқауымызша, мұндай өлеңдердің көпшілігі үш буынды ұйқастан құралған.

Кеше ғана / көктем жаңа / басталған,	а 4+4+3=11
Аспан бүгін / астан-кестен, / тас-талқан.	а 4+4+3=11
Жердің беті / көрінбейді / жас қардан,	а 4+4+3=11
Мазалап тұр, / маза кетіп / аспаннан.	а 4+4+3=11

Сондай-ақ, мұндай өлеңдерде бір, екі буынды ұйқастар да кездеседі. Төрт буыннан құралса, мұндай тармақ, сөзсіз, $11=3+4+4$ немесе $11=4+3+4$ түріндегі бунақтар ырғағына түседі.

Қалмаса да / соңымнан / тасыр қайғың,	а 4+3+4=11
Қыындыққа / ешқашан / бас ұрмаймын.	а 4+3+4=11
Қызықпаймын / түкке де, /	
Бірақ осы	б 4+3+4=11
Жұз жасағым / келеді, /	
Жасырмаймын!	а 4+3+4=11

Бұл шумақта *тасыр қайғың-бас ұрмаймын-жасырмаймын* деген сөздер өзара ұйқасқан. Енді төмендегі өлең ұйқастарының буын санына назар аударайық:

“Қиши чапсан / өтсө” дәп, / күтисән баһар, а 3+3+5=11
Кеп-кетәр / баһарни / тохтатқан ким бар? а 3+3+5=11
Құнниң тез / өтүшин / арман қилмайду, б 3+3+5=11
Яшашниң / қәдригә / йәткән инсанлар... а 3+3+5=11

Өлең ұйқастарының буын саны әртүрлі. Яғни, бірінші тармақта – екі, екіншіде – бір, төртінші тармақта болса үш буынды сөздер ұйқас түзген. Мұндай аралас ұйқаста келген шумақты толық бір буынды ұйқаспен жазылған өлеңдер қатарына жатқызуға болады. Себебі тармақтарда ең аз буынды ұйқас негізгі қызмет атқарады. “Бар” сөзімен -лар және -ар деген қосымшалар ұйқасып, алдыңғы буындар ұйқастан тыс қалған. Демек, ұйқас бір буынды сөздер негізінде құралған. Бұл туралы З. Ахметов еңбегінде де сөз болады:

“Өлеңнің үйқасы екі буынды: шы-рақ – бұ-лақ – (қы) сы-рақ. Басқаша айтқанда бір-бірімен үйлескен сөздердің қысқарақ сөзі неше буынды болса, үйқас та сонша буынды болады. Егер өзара үйлескен сөздердің ішінде бір буынды сөз кездессе, үйқас та бір буынды, ал ең қысқа екі буынды болса, үйқас та екі буынды болуы ықтимал” [7, 164 б.].

Сондай-ақ өлендерде үйқастардың ұқсас буынды сөздерден құралатыны белгілі. Үйқастар бір буынды, екі буынды, үш буынды, төрт буынды және бес буынды үйқас болып жіктеледі. Олардың әрқайсысына қысқаша тоқталып өтейік:

Бір буынды үйқас. Бұл үйқастар негізінен түбір сөздерден құралады. Ол қазақ поэзиясына қарағанда үйғыр ақындарының шығармаларында жиі кездеседі.

Киз құлди, / чишлири / аппақ дур,	а	3+3+3=9
Ләвлериң / шатлиқ бекияс.	б	4+5=9
Күяшму / чараптап / төкти нур,	а	3+3+3=9
Гұл ечиң / чечәкләр / қилди наз.	б	3+3+3=9

9 буынды өлшемнің 3+3+3 ырғақтық бунағында жазылған бұл өлеңнің бірінші, үшінші тармақтарындағы соңғы бунағы екі және бір буынды сөздерден құралған. Бұл ақынның 6+5, 4+4+3, 4+5 өлшемдегі өлендерінде де көп кездеседі. Яғни, бұл өлшемдегі өлендердің соңғы бунағы 5 (4+1), 3 (2+1) түрінде келіп, бір буыны ғана үйқасады. Мысалы, *ат-зат*, *бол-йол* (Қәлбиңизни көчирип – 6+3+5), *қуши-хуши*, *боши-қоши* (Қәлбимдә күй – 9=4+5), *пәс-бәс* (Унтуғум келәр гаң – 11=6+5), *йоқ-оқ*, *дәз-қәз* (Оттуз оғулға – 11=4+4+3) т.с.с. Мұндай үйқастар да тармақтарға көркемдік, серпін үстейді.

Қазақ ақындарының шығармаларында көбінесе бір буынды сөздермен бірге олардың алдындағы сөздер де өзара үйқас құрайды. Бұл да – қазақ поэзиясының үздіксіз дамуының, жетілуінің нәтижесі.

Сөз етсем жорық / жылдарын,	а	5+3=8
Сергелдең небір / ойға кеп.	б	5+3=8
Сұрайды сәби / ұлдарым:	а	5+3=8
“Достарың қазір / қайдада?” – деп.	б	5+3=8

Келтірілген өлендегі кеп-деп деген сөздер өзара үйқасуымен қатар олардың алдындағы “ойға-қайдада” сияқты сөздер де үйқас құраған. Қазақ және үйғыр поэзиясында бір буынды үйқастар аз қолданылғанымен, олар екі, үш буынды сөздермен үйқасып келіп, бір буынды үйқас тудырады.

Қазақ поэзиясында бір буыннан басқа екі буынды үйқастар да күрделі үйқасты туғыза алады. Талдауға алынған жинақтарда екі буынды үйқас қазақ поэзиясына қарағанда, үйғыр ақындарының шығармаларында көбірек кездеседі. Үйғыр ақындары көбінесе 6+5 және 3+3+5 түріндегі өлшемдерді қолданған. Соңғы бунақ іштей жіктеле алады (3+2, 2+3). Сол себепті ақындарда екі және

үш буынды ұйқастар кең түрде қолданылады.

Зайә өткәндәк / құнлирим сәнсиз, а 5+5=10
Миң түмән ойлар / қийнайду ńаман. б 5+5=10
Әсләп, сегинип / өтти түн сансиз, а 5+5=10
Арман қушлирим / учар сән таман. б 5+5=10

Екі буынды сөздердің былайша ұйқасуы талдауға алынған қазақ ақындарының өлеңдерінде өте аз кездеседі. Қазақ ақындарының шығармашылығында соңғы бунақ бөлігі бес буыннан құралатын өлеңдердің ұйқастық құрамы өзгеше. Мысалы, Т.Молдағалиевтың төмендегі шумағындағы сөздердің ұйқасуына назар аударып көрейік:

Гүл әкеп маған / ұсынып түрдүң, а 5+5=10
Көп бақыт көрдім / көзіңе қарап. б 5+5=10
Сыйыңа жаным / қысылып күлдім, а 5+5=10
Біткендей бейне / өзіме қанат. б 5+5=10

Байқап отырғанымыздай, екі буынды ұйқастар да бір буынды ұйқастарға ұқсас. Қазақ ақындарының шығармаларында бес буынды бунақпен (3+2) аяқталған сөздердің басым көвшілігі толығымен ұйқасқан. Поэзияда бір, екі буынды сөздер қайталама ұйқас ретінде де қолданылады.

Түркі тілдес халықтар поэзиясында 4+4+3, 5(2+3)+3+5(2+3), 5(3+2)+5(2+3) сияқты бунақтарда жазылған өлеңдер де жиі қолданылады. Соңғы бунағы үш буыннан құралған мұндай тармақтарда көбінесе үш буынды сөздер ұйқасады. Мұндай ұйқас екі халықтың әдебиетінде жиі кездеседі. Бір, екі буынды ұйқастарға қарағанда үш буынды ұйқастардың өзіндік ерекшеліктері бар әрі олар жеке қолданыла алады.

Тірі жүрсек / біз көреміз / талайды, а 4+4+3=11
Жаңа жылды, / жаңа құнді, / жаңа айды. а 4+4+4=12
Ұзағырақ / өмір болса, / жарайды, а 4+4+3=11
Түн де келер, / таң да атар / арайлы. а 4+4+3=11
Қәдрин сорар / өткән ńәр бир / дәқиқә, а 4+4+3=11
Жиллар биздин / қанчә узап / кәткәнчә. б 4+4+3=11
Еңтияж йоқ / йезиш үчүн / қәсиәдә, а 4+4+3=11
Дәқиқини / сөзләй чамим / йәткічә. б 4+4+3=11

Бірінші мысалдың екінші тармағында дауысты дыбыстардың қысқаруын есепке алмағанда, аaaa түріндегі ұйқастарды толық үш буыннан құралған деуге болады. Сондай-ақ абаб түріндегі екінші мысалда да ұйқастардың буын саны – үшеу. Байқап отырғанымыздай, дыбыстық құрамы ұқсас үш буынды сөздер түрлі ұйқастарда ұтымды қолданылған.

Мұндай ұйқастар қазақ ақындарының ішінде С.Мәуленов, М.Әлімбаев, М.Шаханов, К.Мырзалиев сияқты ақындардың шығармаларында жиі

қолданылса, ұйғыр поэзиясы бойынша бұл үйқас талдауға алынған жинақтардың барлығында да көп кездесетінін байқаймыз.

Төрт буынды үйқас ұйғыр поэзиясымен салыстырғанда, қазақ поэзиясында жиі қолданылған. Әсіресе Ф.Оңғарсынова, М.Мақатаев, Т.Молдагалиев сияқты ақындар шығармашылығында көп кездеседі. Қазақ поэзиясында үш және төрт буынды үйқастардың көп кездесуін З.Ахметов тілдің дыбыстық құрылышына, сингармонизм заңына байланыстырады [7].

Не табам / шынында үйге / қамалғанда?! а 3+5+4=12

Не табам / өзіме-өзім / қаналғанда?! а 3+4+4=11

Бір мезет / дұрыс шығар / сергіген де, б 3+4+4=11

Бір мезет / дұрыс шығар / дем алған да! а 3+4+4=11

Өлеңнің бірінші және екінші тармақтарындағы “қамалғанда-қаналғанда” деген үйқастары бір сөзден құралса, оларға үйқас ретінде төртінші жолда “дем алған да” деген үш сөз қолданылған. Әрине, бұл үйқас құрамына нұқсан келтіріп тұрған жок.

Бес буынды үйқастар ұйғыр поэзиясында басқа буынды үйқастарға қарағанда аз кездессе, қазақ ақындарының шығармаларында өте аз, бірен-саран тармақтарда ғана кездеседі.

Мәжүзигә / чүшән+миғәндәк, а 4+5=9

Гаң өзәңгә / ишән+миғәндәк. а 4+5=9

Жим ақисән / тағу-ташларни – б 4+5=9

Күчүң йәтмәй / теш+әлмиғәндәк. а 4+5=9

М. Һәмраевтың бұл өлеңінде бес буынды сөздер үйқасқан. Екі шумақтағы үйқастардың құрылымына назар аударатын болсақ, екі буынды түбір сөзге үш, тіпті төрт буынды қосымша жалғанған. Сөздің түбірі оның негізі екені белгілі. Байқап отырғанымыздай, негіздегі буын санынан оған жалғанған қосымшалардың буын саны әлдеқайда көбірек. Мұндай үйқастарға түрлі қосымшалар жалғау арқылы қарашиғандәкмекин-ярашиғандәкмекин деп жалғастыра беруге болады. Алайда поэзия үшін мұндай қолданыс көркем бола алмайды. Өлең әуендейлігін ауырлатумен қатар мазмұнына да, сыртқы құрылышына да елеулі нұқсан келтіретіні сөзсіз. Керісінше, оның ырғағын бұзады. Мұндай үйқастар талдауға алынған қазақ ақындарының жинақтарында кездеспегендігімен, барлық ұйғыр ақындарының жинақтарында қолданылғанын байқаймыз. Мысалы, гүлдүрлишидә-гүмүрлишиндә (Лутпулла Мутәллип монологи), тәлпүнишингә-әркилишингә, сөзлигәнләргә-көзлигәнләргә, (Әркилә оғлум – М. Һәмраев); қарыншиларидә-йәлкәнлиригә, ялқунлирини-долқунлирини (Йоқланлар, яшлар, чоңларни келип... – М. Абдурахманов); сәмимийэтни-инсанийэтни (Сәмимийэт), парчилимиғин-қамчилимиғин (Номус), қисметлиrimiz-њекметlirimiz (Кимлигим соримаң – Р. Һапизова); чәксизлигидә-егизлигидә, данишмәнликкә-өчмәнликкә (Адәмләр); пүркәнжисигә-искәнжисигә (Әсир өткәнсири); оғланлирини-палванлирини-гүлханлирини, ңекметлирини-ңиммәтлирини-қиммәтлигини (Еқидәм – Д. Ясенов); көзләвегатти-сөзләвегатти (Қисас), муңәббитимни-садакитимни

(Һижран – А.Қутлуков), қарашмиғандәк-ярашмиғандәк (Сорайду, дәйду, жұтдашлар сени...), кишәнлигәндәк-ишәнмиғәндәк (Илтижа – С.Мәмәтқұлов). Т.С.С.

Қазақ ақындарының қолданысындағы бес буынды үйқастар көбінесе екі сөз негізінде құрылған. Мысалы:

Әннің де жаман, / жақсысы / әншіден бәрі, а $5+3+5=13$

Тенселіп кетті / үніннен / тершіген кәрі. а $5+3+5=13$

Ел сеніп кетті / Мақпалдың / әсем даусына, б $5+3+5=13$

Ауырып жатса бергендей / көршіге дәрі. а $5+3+5=13$

Бұл өлеңнің бірінші, екінші, төртінші тармақтарында екі сөзден құралған үйқастардың әрқайсысының өзіндік мәні бар. Сондықтан бұл үйқастар екі және үш буынды үйқас ретінде қарастырылады. Қазақ ақындарының жинақтарында кейбір өлең тармақтарының сонында бір бүтін бес буынды сөз кездескенімен, олар екі немесе үш сөзбен үйқасады.

Қазақ деген / халыққа / берер қарыз / көп еди, а $4+3+4+3=14$

Шындығымды / шырқаған / біреу аңыз / деп еди. а $4+3+4+3=14$

Өшпей, сөнбей / келеді от / көкірегімде / әлі де, б $4+4+5+3=16$

Бүкіл әнім / өлең боп / кеткен / тәрізденеді а $4+3+2+5=14$

Сондай-ақ қарагандыдан-шамын ұстаган, кемпірқосақтай-темір ошақтай (С.Мәуленов «Қайрат ап...»), Ой қалды-сайларды-Тұманбайларды (Т. Молдағалиев «Тойымыз бітті...») деген үйқастардың қолданылуы да осы сипатта. Алайда бүгінгі күн қазақ поэзиясында бес буынды сөздер де үйқас ретінде қолданылып келеді.

Қорыта келгенде, силлабикалық поэзия жан-жақты өркендеп жатқандықтан, оның ішкі құрылымдары да өзгерістерге ұшырып жатыр. Бұл үйқас жүйесінде де анық көрінеді. Поэзиядағы бұл ерекшеліктер өлеңнің стиліне де әсер етеді, әуенделілігін өзгерtedі. Соған байланысты қазіргі қазақ және үйғыр поэзиясында үйқас жүйесі жан-жақты жетіліп, өркендеп келеді. Дәстүрлі үйқастар қазіргі қазақ және үйғыр поэзиясында да сабактастық тауып келеді. Ежелгі дәүірге тән үйқастар қазіргі кезде де жалғасын тауып, сақталумен қатар жазба әдебиет үлгісіне сәйкес жетіліп, өндөліп, түрліше құбылып келеді, құрамы күрделіп, жан-жақты байыды. Мысалы, поэзияда үйқастар дыбыстық құрамының ұқсастығына (толымды, толымсыз), түзілісіне (күрделі, жай), орналасу тәртібіне (қара өлең, шалыс, егіз, кезекті), буын санына (бір буынды, екі буынды, үш буынды ...) қарай одан әрі жіктеле түсті.

ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қабдолов З. Сөз өнері. – Алматы: Санат, 2002. – 360 б.
2. Ахметов З. Шыңбаев Т. Әдебиеттану терминдерінің сөздігі. – Алматы: Ана тілі, 1996. – 240 б.
3. Усенова А. Шәкәрім өлеңдерінің құрылышы. фил. ғыл. канд. ... дис. – Алматы, 1999. – 138 б.
4. Жұмалиев Қ. Әдебиет теориясы. – Алматы: Мектеп, 1969. – 243 б.

5. Дүйсенов М. Әдебиеттегі мазмұн мен форманың бірлігі. – Алматы, 1962. – 210 б.
6. Кенжебаев Б. Әдебиет белестері. – Алматы: Жазушы, 1986. – 400 б.
7. Ахметов З. Поэзия шыны – даналық. – Астана: Фолиант, 2002. – 408 б.

Резюме: «В статье рассматривается проблемы звуковых повторов силлабической системы стихосложения и их эволюционных особенностей. Функция звуковых повторов казахского и уйгурского силлабического стиха идентична и выполняют одинаковую ритмическую и ассоциативную роль».

Ключевые слова: поэт, поэзия, силлабика, форма, рифма, статистический метод, метр.

Summary: In this article examines problems of sound repetitions problems of sound repetitions of syllabic system of composition of verses and their particularities of evolution. It concludes that sound repetition of Kazakh and Uyghur syllabic verses are similar, and they play identical rhythmic and associative role.

Keywords: poet, poetry, syllabic verses, forms, rhythm, statistic method, metre.

УДК 811.581

ҚЫТАЙ ИЕРОГЛИФТЕРІНІҢ ЖАЗЫЛУ ҚҰРЫЛЫМЫ ТУРАЛЫ

Нәсіпқазы Е.-Абай атындағы ҚазҰПУ
шығыс тілдері кафедрасының аға оқытушысы

Андратпа. Жалпы қытай иероглифтері жазылу құрылымына қарай дара иероглиф және біріккен иероглиф болып бөлінеді. Кейбір иероглифтер өз алдына дербес мағана беруден сырт, олардың ішіндегі көп бөлігі біріккен иероглифтердің жан бөлектері болып келеді. Дара иероглифтер жан бөлек болғанда өзінің төл мағанасын білдіруден сырт және сол иероглифке байланысты мағананы білдіреді. Жан бөлік -- сызық немесе дара иероглифтен құралады.

Тірек сөздер: біріккен иероглиф, жан бөлік, дара иероглиф, құрылымдық қағида, дұрыс жазу, қоғамдық орын.

Қытай иероглифтері жазылу құрылымына қарай дара иероглиф және біріккен иероглиф болып бөлінеді. Кейбір иероглифтер өз алдына дербес мағана беруден сырт, олардың ішіндегі көп бөлігі біріккен иероглифтердің жан бөлектері болып келеді. Дара иероглифтер жан бөлек болғанда өзінің төл мағанасын білдіреді. Жан бөлік -- сызық немесе дара иероглифтен құралады. Кейбір иероглифтер әрі дара иероглиф әрі жан бөлік болады. Мысалы 日, 马, 车, 月, иероглифтер қолданғанда, сәйкесу орнына қарай формасы өзгеріп дара иероглиф орнына қолданылмайды.
言----, 火----, 水----, 足----路, 草----, 土----块。

Жан бөліктер біріккен иероглифтердің құраудың негізі. Сондықтан қытай ерөглифтерінің жан бөліктерін анық менгерсек иероглифтердің ойдағынан

тануымызға және жазуымызға көмегін тигізеді. Дара иероглифтердің біріккен иероглифтердің жан бөлігі болғанда сол иероглифтің оң немесе сол жағында үстіңгі немесе астыңғы жағына қосылады. Дара иероглиф қосалқы бөлік болғанда оның формасы кейде жартылай, кейде түбекейлі өзгереді. Қытай иероглифтің осындай ерекшелігі егжей- тегжейлі таныстырылады. Бұл Қосалқы бөлік бола алатын дара иероглифтің өз мағынасы, жан бөлік болғанда білдіретін мағынасы, біріккен иероглифтегі рөлі, оның форма өзгерісі, сондай ақ, аталуы қатарлы мазмұндар жан жақтылы таныстырылды. Әрбір қосалқы бөліктің қолдану жағдайына қарай жеке мысалдар берілді. Қытай иероглифиңің қосалқы бөліктегі жөнінде жан жақтылы, айқын түсінікке ие болуға болатын әрі иероглифтің құрылымдық қағидасын түсінумен бірге оңай есте сақтауға, дұрыс жазуға, сол арқылы тез менгеруге пайдалы материал деп айтуға болады. Бұл бастауыш, орта мектеп оқушы оқытушылары, жоғары мектеп студенттері және қытай тілін өздігінен үйренушілердің пайдалануына болады. Бұл мақалада қытай иероглифиңің жан бөліктегі жөнінде жан жақтылы әрі айқын түсінуге өзіндік көмегі болатын қолайлы материал деп айтуға болады . Адаммен байланысты қосалқы бөліктегі <人>ren Екі сызықтан құралған, бейнелі жазу. Өз алдына дербес мағына беретін басты бөлік , төл мағынасы- адам дегенді білдіреді . Ауыспалы мағынасы басқалар , мінездің құлық дегенді білдіреді 人 қосалқы бөлік болған иероглифтер адамның денесі, аты- жөні іс әрекеті және қоғамдық орны қатарлыларымен қатысты болады. 人 Жан бөлік болғанда, оның бірікпе иероглифтегі орны негізінен екі түрлі болады.

人 (ren) Иероглифі үстіңгі жан бөлік болып келгенде, формасында өзгеріс болмайды.人字头 (renzitou) деп аталады .

众 (zhong) Адамдардың көптігін білдіреді .

命 (ming) Жан, өмір, тағдыр, әмір, бұйрық.

会 (hui) Бас қосу, жинау, топ, ұйым.

伞 (san) Қол шатыр, құндік

人 (ren) Иероглифтің сол жақ қосалқы бөлігі болып келгенде, формасы өзгереді, өзі дербес мағана бере алмайды. 单立人 (danliren) деп аталады.

Мысалы 仙 (xian) Әулие, пері, пайғамбар.

体 (ti) Дене, тұлға, жеке мұлік, дос.

保 (bao) Қорғау, құзету, кепіл болу

借 (jie) Қарызға алу, сылтау, арқа сүиесу

俭 (jian) ұнемдеу, ірку, құттықтау, тежеу.тағы басқа иероглифтердің бөлігі болып келеді.目 (mu) ерекшелік бес сызықтан құралған, бейнелі жазу. өзі дербес мағана бере алатын басты бөлік. төл мағанасы - көз. Ауыспалы мағанасы көру, қарастыру, тармақ, мазмұн, дегенді білдіреді. 目 жан бөлік болған иероглифтің басым көп сандысы көз немесе көз әрекеттерімен байланысты болып келеді.

目 иероглифтің астыңғы жан бөлігі болған кезде, формасы 目(mu) ға

өзгереді. 目字底 (muzidi) жан бөлігі деп аталады. м; 看 (kan) қарau, қору. 盲 (mang) соқыр. 省 (xing) бақылау, тексеру. 目(mu) иероглифтің сол жақ жан бөлігі болып келгенде 目字旁 (muzipang) деп аталады .м; 眇 (ding, cheng) тігіліп қарau, 瞎 (miao) сығалау, көздеу, 眼 (yanjing) көз деген мағананы білдіреді. Көзбен байланысты жан бөліктермен қатар және басқа көптеген жан бөліктерді қамтиды. қатынас құралдары және қару жараптармен байланысты, қайуанат және өсімдік, тәбиғат түспен байланысты жан бөліктер кеңінен қолданылып отырады. Қытай иероглифтерін менгеруге жан бөліктердің көмегі зор болады. Адам

дене мүшесіне байланысты бірнеше иероглифтерді айта кетуге болады.

耳 (er) Бұл иероглиф алты сзықтан құралған, бейнелі жазу. Өз алдына дербес мағына беретін басты бөлік . төл мағынасы-- құлақ. 耳(er) Жан бөлік болған ероглиф құлақ есту түйсігі немесе дыбыспен қатысты болады. 耳 Иероглиф жан бөлік болған кезде екі түрлі мағынада болып келеді. 耳(er) Төменгі жан бөлігі болып келгенде формасында өзгеріс болмайды. 耳字底 (erzidi) деп аталады. Мысалы 耳 (song) Төл мағынасы құлақ ауырлау .聋 (long) Саңырау, құлаққа жақпау. 耳(er) Иероглифтің сол жақ жан бөлігі болып келгенде, формасы 耳 fa өзгеріп, 耳字旁 (erzipang) деп айтуға болады. мысалы 眇 (dingtigile) қарau, 瞎 (dan) төл мағанасы салпаң құлақ, 口 (kou) Иероглиф үш сзықтан құралған, бейнелі жазу өз алдына дербес мағына бере алатын басты бөлік. Мағынасы _ ауыз. 口 (kou) Жан бөлік болған иероглифтер ауыз және ауызben байланысты мазмұндарды қамтып келеді. 口 (kou) Жан бөлік болғанда орны негізінен екі түрлі болады формасында өзгеріс болмайды. 口 (kou) ерглифтің астынғы жан бөлігі болғанда, 口字底 (kouzidi) деп оқылады. мысалы 咨 (zi) ақыл сұрау. 告 (gao) айту. 口 иероглифтің сол жақ жан бөлік болып келгенде, формасы тік төрт бұрышқа өзгереді. Бұл формадағы иероглифтің ауыз қуысындағы мүшелерді және ауыз әрекеті мен байланысты мағаналарды білдіріп келеді де 口字旁 (kouzi pang) деп аталады. 食 (xia) шошыну, 吃 (chi) жеу, 咬 (yao) тістеу, 喝 (he) ішу, 唱 (chang) ән айту. Соны мен қатар қатынас құралдарына байланысты ерглифтердіде айта кетуге болады. 车 (che) төрт сзықтан құралған, бейнелі жазу. өз алдына дербес мағына бере алады. Төл мағанасы—арба. 车 Жан бөлік болған әріптер арба, машина және олардың саймандарымен байланысты болады. 车 Жан бөлік болғанда екі түрлі мағынаны білдіреді. 车 Иероглифтің астынғы бөлігі болып келгенде формасында өзгеріс болмайды, 车字底 (chezidi) деп аталады. M; 军 (jun) қосын, армия, соғыс, қару-жарақ. 牵 (nian) қол арба, патша күймесі. 骊 (bei) төл мағанасы көп арба, ұрпақ, нәсіл. 车(che) иероглифтің сол жақ жан болігі болып келгенде, үшінші сзығы 橫, 提 fa өзгеріп

车字旁 (chezipang) деп аталады. өз алдына ерограф бола алмайды. м轮 lun) дөңгелек. 轨 (gui) арбаның izi, 轴 (zhou) арбаның оғы. 轿 (jiao) көтерме, құйме. 辆 (liang) арба, машинаға қолданатын мөлшер сөз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1: 汉字便捷学习法 新疆青少年出版社 2005年5月。

1. 汉字识写课本 北京语言大学出版社 2006年 10月。
2. 汉语强化教程北京语言大学出版社 2010 年
3. 汉语教程新疆人民出版社 2005年6月。
4. 现代汉语词典学山东人民出版社2012年3月。

Resume. The article deals with the usage of structural features of Chinese eroglyphs and the formation of individual and join eroglyphs

Key words: Join eroglyphs , individual eroglyph ,structural principle, spelling, public place

Резюме. В статье описываются структурные особенности иероглифов и пути образования единичных и объединенных иероглифов.

Ключевые слова: комплектный иероглиф,
структурный принцип , правописание, общественное место.

ӘОЖ 811.581.36

Қазіргі Қытай тіліндегі жалғаулықтардың түрлері мен қолданылуы

Каражан Мәлдір - Абай атындағы ҚазҰПУ

Шығыстану кафедрасы 2 курс магистранты

Жетекші- Айтқазы Сажида- PhD докторы

Бұл мақалада қазіргі қытай тіліндегі жалғаулықтардың түрлері мен қолданылуына сипаттама беріліп, жалғаулықтардың қолданылуына нақты мысалдар келтірілді.

Кілт сөздер: ыңғайластық байланыстағы жалғаулықтар, ұласпалы байланыстағы жалғаулықтар, қарсылықты байланыстағы жалғаулықтар

Қытай тілінің морфологиясы қытай тіліндегі сөздердің грамматикалық тұлғаларын яғни сөздердің диахрондық (тариhi дамуы), синхрондық (қазіргі кездегі) көрінісін зерттейді. Төменде біз қытай тіліндегі жалғаулықтардың мағынасы мен қолданылуын мақаламызға мақсат еттік. Қытай тілі түбір тұлғалы тіл болғандықтан, сөз жасағанда құрылымдық жақтан өзгеріс болмайды, сондықтан сөздердің орны аусса, сөздің мағынасы өзгереді. Сонымен бірге көмекші сөздерде маңызды қызымет атқарады. Қазақ тіліндегідей қытай тілінде жүрнақ – жалғау көп емес, сөздің 70% дан астамы қос буынды келеді. Сонымен бірге қытай тілінде бір иroglyph, бір буын болғандықтан, морфеманың басым бөлігі жалаң буынды болады. Ал енді қытай тіліндегі жалғаулықтар да ерекше маңызға ие болады. Жалғаулықтар сөздерді, сөз тіркестерін және жай

сөйлемдермен курделі сөйлемдерді граматикалық орнына сай логикалық жақтан байланыстырып өзінің қызыметін атқарады.

Жалғаулық- сөзбен сөзді, сөз тіркесі мен сөз тіркесін, сөйлем мен сөйлемді логикалық жақтан байланыстып тұратын көмекші сөздерді атайды. Жалғаулық сөйлемде ешқандай сұраққа жауап бермейді. Сонымен бірге сөйлемде ешқандай мүше бола алмайды. Байланыстыруышылық, жалғаулық роль атқарады.

Мысалы: 城市和农村 (Қала мен Ауыл) 讨论并研究 (талқылау мен зерттеу) 读书或写字; (Кітап оқу немесе жазу жазу)

他们不但说了而且做了。(Олар айтып қана қоймастан жасады)

Қытай тіліндегі жалғаулықтар сөйлемде атқаратын қызыметіне қарай үш түрге бөлінеді.

1. Сөзбен сөзді, сөз тіркесімен сөз тіркесін байланыстыратын, бірақ сөйлемдерді байланыстыра алмайтын жалғаулықтар: 和 跟 同 与 及 或 等 和(hé) - ... мен, ... бен, ... пен, және жалғаулығы.

和жалғаулығы сөздерді немесе сөз тіркестіретін өзара біріктіреді. Мысалы: 车上装的是机器和材料 (Машинаға тиелген приборлар мен материалдар) 他的胳膊和大腿都受伤了。(Оның мойны мен аяғы жараланды)

2. Сөйлемді байланыстыра алатын жалғаулықтар: 不但(bù dàn), 不管(bù guǎn), 即使(jí

shì), 居然(jūrán), 假如(jiārú), 尽管(jǐnguǎn), 虽然(suīrán), 无论(wúlùn), 要是(yàoshi), 应为(yīnwèi), 由于(yóuyú), 宁可(nìngkě), 与其(yǔqí), 只有(zhǐyǒu), 不过(bù guò), 然而(rán’ ér), 可是(kěshì), 但是(dànshì), 从而(cóng ér), 所以(suǒyǐ), 因此(yīn cǐ), 因而(yīn ér), 然后等(ránhòu děng)。[1]

不但(bùdàn) - ...ғана қоймай ... ғана қалмастанғана емес.

他不但爱学习, 而且还养成了良好的学习习惯。(Ол жақсы үйреніп қалмастан жәнеде жақсы үйренудің дағдысын қалыптастырыды)

政府不但给老人发了补助金, 而且还送来了生活必须品。(Үкімет халыққа көмек қаражат беріп қалмастан жәнеде тұрмыстық керек – жарақтарын әкеліп берді.)

3. Әрі сөзбен сөзді, сөз тіркесі мен сөз тіркесін әрі сөйлем мен сөйлемді байланыстыра алатын жалғаулықтар: 并, 并且, 而, 而且, 或者, 还是等。

而(ér) - қарсылықты жалғаулық ретінде қолданылады.

我在车站等你送我, 而你却没来。(Автобекетте мені шығарып салады деп күткен едім, алайда сен келмедің.)

体育场的这边进行着激烈的比赛, 而另一边孩子们在嬉戏打闹。(Стадионның жанында қызу жарыс жүріп жатыр, ал ана бұрышында балалар асыр салып жүр.) 或者(Huò zhě) – Не , немесе, яғни.

明天是星期天我们终于可以休息了,或者在家看书或者去河边钓鱼。(Ертең жексенбі, біз ақырын дем алатын болдық, не үйде кітап оқумыз, не өзенге балық аулауға барамыз.)
Қытай тіліндегі жалғаулықтар негізгі құрылымдық ерекшелігіне қарай бірнеше түрге бөлінеді. [1]

并列关系 ыңғайластық байланыс, 连贯关系 Ұласпалы байланыс, 梯进关系 Сатылы байланыс, 选择关系 Талғаулықты байланыс, 目的关系 Максатты байланыс, 连锁关系 Тіркеспелі байланыс, 条件关系 Шартты байланыс, 假设关系 Болжалдық байланыс, 因果关系 Себеп-салдарлық байланыс, 转折关系 Қарсылықты байланыс, 并列关系 Ыңғайластық байланыс

并列关系 ыңғайластық байланыстағы жалғаулықтар

- 也, 又, 还, 同时, 同样
- 也A, 也B ; 又A, 又B ; 一方面A, 一方面B ; 又是A, 又是B ;
- 不是A, 而是B; 是A, 不是B;

Көбінесе сөз тіркестері және сөйлемдер арасында ыңғайластық мағынаны білдіріп тұрады. Мысалы: 东西好, 价钱也便宜。 (Бағасы да арзан жақсы зат.) 你也别对我发火, 我也不生你的气。 (Сен де маған ашу шақырма, мен де саған ренжімеймін.) 欢迎朋友们一边跳舞 一边唱歌 (Достар бір жағынан би билеп, бір жағынан ән шырқап жатыр.) 不是我不愿意去 而且他不让我去。(Мен бармаймын демеймін, алайда ол мені жібермейді.) [2]

连贯关系 Ұласпалы байланыстағы жалғаулықтар

- 就, 便, 才, 于是, 然后, 后来, 接着, 跟着
- 首先A, 然后B ; 起先A, 后来B ;

Ұласпалы байланыстағы жалғаулықтар сөйлемдер бір-бірімен жалғасып келгенде сөйлемдерді өзара байланыстырып тұрады. Мысалы: 她一听到这消息就立即离开了。 (Ол бұл хабарды естісімен дереу кетті.) 首先我们要打好基础, 然后巩固成绩, 最后取得优异的成绩。 (Біз алдымен негіз қалап алып содан кейін нәтижемізді бекемдеп, ен сонында жақсы нәтижеге қол жеткіздік.)

转折关系 Қарсылықты байланыстағы жалғаулықтар

- 虽然(虽, 尽管)A, 但是(但, 可是, 却, 而)B ;
- 但是(但), 然而, 可是(可), 却;
- 只是, 不过, 倒。

Мысалы: 虽然他有病 但他坚持来上课。(Ол ауырып тұрсада табандылықпен сабакқа келді.) 尽管失败, 可他们没有灰心。(Олар женілседе қамыққан жок.) 雨已经停了, 可是乌云并未散开。(Жаңбыр әлдеқашан тоқтады, алайда бұлттар әлі сейілмеді.) 大家都来了, 哈那提却不来。(Көпшіліктің барлығы келді, алайда Қанат келмеді.)

因果关系 Себеп-салдарлық байланыс жалғаулықтар

1. 因为(由于)A, 所以B, 因此, 因而;
- 2.之所以B, 是因为A;
- 3.既然(既)A, 那么(就)B;

Мысалы: 因为昨天下了大雪, 所以我们没去城里。(Кеше қалың қар жауғандықтан, біз қалаға бармадық.) 上次考试之所以不及格, 是因为我没好好复习。(Емтихан нәтижем көнілдегідей болмады, өйткені сабакты жақсы пысықтамаған еді.) 我们既然是国家工作人员, 我们就应该全心全意为人民服务。(Біз мемлекеттік қызыметкерлерміз, сондықтан біз бүкіл ынта – пейілімізben халық үшін қызымет етеміз.)

假设关系 Болжалдық байланыстағы жалғаулықтар

1. 如果(假如 若, 还是, 要)A, 就(那么, 那便) B;
2. 即使(就是, 就算, 哪怕) A, 也(还) B 再A, 也B。

Көбінесе сөйлем мәнінде етістіктердің болымды немесе болымсызға айналуына себепші болатын жалғаулықтар болжалдық байланыстағы жалғаулықтар болып табылады. Мысалы: 如果爸妈愿意, 我就陪你去哈萨克斯坦看看。(Егерде әке – шешем иланып жатса, мен сенімен бірге Қазақстанға барып көремін.) 假如不努力学习, 就完不成学习任。(Егерде тырысып үйренбесең оқуынды тәмәмдай алмайсың.)

条件关系 Шартты байланыстағы жалғаулықтар

1. 要是A, 就B;
2. 只要A, 才B, 除非A, 才B;
3. 无论(不管, 不论, 任凭) A, 都(总, 总是, 也) B

Шартты байланыстағы жалғаулық сөйлемнің орындалуының шартын қояды. Әрі сөйлемге шартты жалғаулық ретінде жалғанады. Мысалы: 只要多练, 没有学不会的。不论是群众还是干部, 都要学习。[3]

(Көп машиқтанбасаң, үйреніп кете алмайсың.) (Мейлі көпшілік болсын, мейлі кадр болсын барлығы да үйренуі тиіс.)

目的关系 Мақсатты байланыстағы жалғаулықтар

1. 为了, 为着, 为;
2. 以便, 一, 用以, 为的是, 以免, 免得, 省得。

Мысалы: 为了美好生活, 保持环境。(Жақсы тұрмыс үшін ортаны қорғау керек.) 你先把情况调查清楚, 以便开会研究处理。(Сен әуелі жағдайды анықтап алғансон жиналыш ашып реттейсің.) 最好提醒他一下, 免得他忘了。(Жақсысы қайталап ескерте сал, болмаса ол ұмытып кетеді.)

Корытынды

Мақаланы қысқаша корытындылай келгенде қазіргі Қытай тіліндегі жалғаулықтардың түрлерін және олардың қолданылуын мысалдармен көлтірдік. Қытай тіліндегі мысалдар қазақшаға аударылып түсініктер берілді. Жалпы қытай

тіліндегі жалғаулықтардың грамматикалық негізгі ерекшелігін қортындыласақ жалғаулықтар таза жалғаулық қасиетке ие, жалғаулұлық қызыметін атқарады. Сөз тіркесімен сөз тіркесін, сөйлемдерді бір – бірімен жалғау қызыметін атқарады. Екі немесе одан да көп грамматикалық бірліктер жалғанған кезде, ол біршама үлкен грамматикалық бірлікке айналады. Жалғаулықтар сөйлемнің жеке дара құрам бірлігі ретінде қаралмайды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ли Бау Шунь. Қазіргі заман қытай тілі грамматикасы-Қытай: ШҰАР «Урімжі» 1991ж. 64-776.
2. Лу Фу .Қытай тілі грамматикасын оқыту қолданбасы-Қытай: Пекин тілдер университеті. 2002ж. 87-886.
3. Қытайша-қазақша сөздік / Құраст, Найман. С. – Үрімжі: Шынжаң халық баспасы, 1987ж. 25 б.
4. Тіл білімі туралы / Құраст, Назари. О., Қанапин О. – Үрімжі: Шынжаң халық баспасы, 1989ж. 56-5

Resume. This article introduces the description and use of modern Chinese conjunctions, as well as examples that illustrate how to use conjunctions.

Key words: Parallel relationship, coherence relations, turning point in relations
总结

本文章介绍了现代汉语连词的描述和使用，还有说明了怎样使用连词的例子。

关键词：并列关系 连贯关系 转折关系

УДК 811.581.11

СПЕЦИФИЧЕСКАЯ ЛЕКСИКА ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОГО СТИЛЯ КИТАЙСКОГО ЯЗЫКА

Пак Раиса Леонидовна
студентка 4 курса КазНПУ имени Абая
Научный руководитель – к.и.н, профессор КазНПУ им.Абая
Тохметов А.Т.

В данной статье рассмотрены и проанализированы лексические особенности публицистического стиля китайского языка, нововведения в язык современных китайских СМИ. В статье предпринята попытка объединения специфики публицистического стиля исследованной до настоящего времени с современной.

Ключевые слова: китайский язык, стилистика, публицистический стиль, лексикология китайского языка

Публицистический стиль — один из функциональных стилей речи, который используется в газетных статьях, репортажах, интервью, очерках, публичных выступлениях и т.д.

Актуальность данного исследования обусловлена необходимостью изучения лексики современного публицистического стиля, так как в связи со

значительными нововведениями в современном китайском языке, значительно изменился состав лексики, образовались новые лексические пласти.

Публицистический [стиль](#) служит для воздействия на людей через СМИ (а именно газеты, журналы, телевидение, афиши, буклеты). Он характеризуется наличием общественно-политической лексики, призывностью, эмоциональностью.

Этот стиль употребляется в сфере политico-идеологических, общественных и культурных отношений. Информация предназначена не для узкого круга специалистов, а наоборот, для широких слоёв общества, причём воздействие направлено не только на разум, но и на чувства адресата.

Функции публицистического стиля:

- Информационная — стремление в кратчайший срок сообщить людям о свежих новостях
- Воздействующая — стремление повлиять на мнение людей по поводу какой-либо общественно-политической или социальной проблемы

Задача речи:

- воздействовать на массовое сознание
- призывать к действию
- сообщать информацию

Для того чтобы произведения публицистического стиля могли должным образом повлиять на читателя и тем самым, выполнить функцию воздействия, они должны быть строго логичными и хорошо аргументированными. Вместе с тем публицистические произведения должны обладать качествами выразительной, образной речи. Именно поэтому язык публицистики неоднороден по своим стилистическим приметам. Он сочетает черты научной прозы с особенностями художественной литературы. Характерной особенностью языка публицистики является одновременное использование приемов выражения, присущих языку науки и языку художественной литературы, постоянное переплетение научной аргументации и образного описания.

Публицистический стиль обычно используется в письменной форме общения. Этим определяются присущие ему особенности отбора и употребления языковых средств.

Лексика публицистического имеет ярко выраженную эмоционально-экспрессивную окраску, включает разговорные, просторечные и жаргонные элементы. Лексика, характерная для публицистического стиля, может употребляться и в других стилях: в официально-деловом, научном. Но в публицистическом стиле она приобретает особую функцию — создать картину событий и передать адресату впечатления журналиста от этих событий.

Так как публицистика - область литературы, имеющая своим предметом актуальные общественно-политические вопросы, в произведениях такого рода широко используются слова собственно политического дискурса:

卫生部 wèishēngbù министерство здравоохранения

权限 quánxiàn полномочия; компетенция; юрисдикция

国际合作guójì hézuò международное сотрудничество

中枢 zhōngshū центральный правительственный аппарат, центральные органы власти;

会员国huìyuan guó государство-член (международной организации)

理事会lǐshìhuì совет, правление, комитет

Характерной особенностью общественно-политической лексики китайского языка является почти полное отсутствие интернациональных слов, вошедших в язык в форме фонетических заимствований, таких, например, как 苏维埃Советы.

В зависимости от потребностей, связанных с тематикой этих произведений, широко используется терминологическая лексика общезаводская и общевоенная, а также иногда и более специальная терминология, употребляемая в науке и технике или в промышленном и сельскохозяйственном производстве. Общественно-политическая и терминологическая лексика употребляется в прямом, предметно-логическом значении, для нее характерна однозначность. Анализ отобранных текстов показывает, что публицистические тексты содержат целый пласт лексики с фоновой информацией, среди них: *топонимы (географические названия)*:

阿拉伯半岛ālābó bǎndǎo Аравийский полуостров;

老挝lǎowō Лаос; 哈萨克斯坦hāsàkèsītān Казахстан;

纽约 niǔyuē Нью-Йорк; 直布罗陀海峡 zhíbùluótuo háixiá Гибралтарский пролив; 喀拉哈里沙漠kālāhālǐshāmò пустыня Калахари; 西藏 xīzàng Тибет

географические термины :

地理景观dì lǐ jǐng guān географический ландшафт; 高原 gāoyuán плато

环形岛huánxíngdǎo атолл; 灌溉guàngài, 水利 shuǐlì ирригация

洪水 hóngshuǐ, 汛 xùn паводок

названия учреждений, организаций, компаний, театров, музеев и т.п.:

联合国liánhéguó ООН; 亚洲太平洋经济合作组织yàzhōu tài píng yáng jīngjì hézuò zǔzhī Азиатско-Тихоокеанское экономическое сотрудничество; 卢浮宫lúfúgōng Лувр; 世界经济论坛 shìjiè jīngjì lùntán Всемирный экономический форум, ВЭФ

антропонимы:

弗拉基米尔弗拉基米罗维奇普京 Владимир Владимирович Путин;

奥巴马ào bāmǎ Обама; 亚历山大·谢尔盖耶维奇普希金 Александр Сергеевич Пушкин

Авторы публицистических текстов часто используют следующие слова и словосочетания 大会 dàhuì форум, 策略 cèlùè стратегия, 反对派 fǎnduìpài оппозиция.

В произведениях современной китайской публицистики наряду с лексикой и фразеологией, имеющей стилистическую окраску, окраску, связанную с принадлежностью, отнесенностью слов и словосочетаний к данному языковому стилю, широко используются также эмоционально окрашенные слова и фразеологизмы, или иными словами, лексика и фразеология, имеющая эмоционально-оценочное значение.

Например: 辉煌 huīhuáng блестящий, ослепительный, 英勇 yīngyǒng героический;

出色 chūsè выдающийся; 前所未有 qiánsuōwèiyōu небывалый, беспрецедентный;

巢穴 cháo xué логово; 花招 huāzhāo трюк; 用心险恶 yòngxīnxiǎnè злонамеренный;

臭不可闻 chòubùkěwén смрадный, зловонный, мерзкий, отвратительный;

狰狞面目 zhēngníng miàn mù звериный облик;

大肆吹嘘 dà sì chuī xū широко рекламировать;

等着瞧吧 děngzheqiáo поживем увидим! (часто скептически)

Также для китайской публицистики характерно использование стилистически окрашенной лексики

Приведем несколько примеров: 华丽 huálì великолепный, пышный

杰出 jiéchū выдающийся, из ряда вон выходящий,

祖国 отчизна; 诞生 рождение; 逝世 кончина; 战友 соратник; 主人翁 хозяин (например, хозяин своей страны); 不朽 бессмертный; 夫人 супруга, госпожа.

Слова 称心 быть по душе и 赏识 благоволение обычно употребляются в высокопарной речи, свойственной старому китайскому изысканному стилю. Однако в публицистике они употребляются не в прямом значении, а в переносном как средство создания иронии, звучат как язвительная насмешка.

То же самое можно сказать о слове 赏赐 милостиво даровать, пожаловать кому-либо.

Употребление стилистически окрашенной лексики в целях создания иронии создает, собственно говоря, у этих лексем контекстуальное негативное значение. Понимание данного стилистического приема сопряжено с известными трудностями. Нужно знать, что в данном случае использовано именно слово высокого стилистического тона, что не всегда фиксируется словарями. Тем не менее, установив принадлежность тех или иных слов к

высокому стилистическому тону, нетрудно понять по контексту, что они используются в переносном значении как средство иронии и насмешки.

В современной китайской публицистике иногда можно наблюдать случаи употребления изобразительно-выразительных средств, представляющих собой разновидности категории 比喻 (иносказание, основанное на сравнении), таких, как 明喻 и 隐喻 образное сравнение (явное и скрытое), 借喻 метафора, а также эпитет.

Рассмотрим несколько примеров:

1. 伤透筋骨的问题 - наболевший, мучительный вопрос (вопрос, который ранит мозг), где 伤透筋骨 - художественное определение, или, иначе говоря, эпитет.

2. 近年来, 非洲许多原料生产国组织 犹如雨后春笋, 纷纷成立 (报) В последние годы в Африке одна за другой, подобно весенним росткам бамбука после дождя, создаются организации государств - производителей сырья. 犹如雨后春笋-образное сравнение, называемое по-китайски 明喻

.掩盖血手 прикрывать кровавые руки, то есть скрывать злодеяние. В этом примере словосочетание 血手 кровавые руки употребляется в метафорическом значении.打起联合国的招牌 повесить вывеску ООН, то есть действовать под флагом ООН. Здесь слово 招牌 вывеска тоже использовано в переносном значении.

В современной публицистике часто встречается саркастическая метафора 兜售骗局. Она употребляется для осмеяния тех, кто распространяет заведомо ложные сведения. Дословное значение данной метафоры: продавать обман. (兜售 - продавать товар так, как это делают мелкие уличные торговцы).

Встречается и другая, близкая по значению метафора 兜售自己的观点 навязывать свою точку зрения, проповедовать свои взгляды.

Наконец, следует сказать, что в публицистических произведениях широко употребляется идиоматика, отображенная в устойчивых словосочетаниях, называемых 成语 готовые выражения.

Например: 焦头烂额 иметь жалкий вид в результате полного краха предпринятых усилий (дословно: опаленная голова, обожженный лоб); 不打自招 невольно проговориться, проболтаться, не желая того выболтать свои неблаговидные намерения (дословно: не бьют, а сам признает вину); 一丘之貉 родственные души, одного поля ягода (дословно: с одного холма барсуки).

Таким образом можно сделать вывод, что по своему составу китайская публицистика - богатая своей лексикой, изобразительно-выразительными средствами часть письменной литературы. В ней возможно такое использование средств языка, когда в небольшое высказывание, отрезок текста

включаются, на первый взгляд, несовместимые, присущие различным стилям слова и выражения.

Список использованной литературы:

1. Горелов В.И. Стилистика современного китайского языка. Учебное пособие для студентов пед.ин-тов по специальности № 2103. «Иностр.яз.» М.: Просвещение, 1979. - 124 с.
2. Прядохин М.Г. Учебное пособие по китайскому языку для III курса (общественно-политическая тематика). М.; изд. Моск. ун-та, 1980. 326 с.
3. Никитина Т. Грамматика китайского публицистического текста. СПб. КАРО 2007г. уч. пособие- 226 с.
4. Войцехович И.В., Кондрашевский А.Ф. Общественно-политический перевод. М.: «Муравей», учебное пособие, 2002. — 528 с.
5. Молчанова Е.И. Сборник общественно-политических текстов на китайском языке (со словарем и комментариями) учебное пособие М.: изд. Моск. ун-та, 1976. 326 с.

Анната: Мақалада қытай тіліндегі публицистика стильдің лексикологиялық ерекшеліктері қарастырылған.

Тірек сөздер: қытай тілі, стилистика, қытай тіліндегі лексикологиясы

Abstract: The following article is to show lexical peculiarities of Chinese publicistic style, article analyzes changes in language of modern Chinese media. In this article are published attempts of combining old and modern lexical peculiarities of Chinese publicistic style

Key words: Chinese stylistics, lexicology, publicistic style

**ЛИНГВОМӘДЕНИЕТТАНУ
ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЯ
CULTURAL LINGUISTICS**

УДК 811.581.11:811.512.122:811.111

哈萨克斯坦阿拜国立师范大学

博士沙吉达·艾提哈孜

Айтқазы Сажида Абай атындағы Қазақ Үлттық
педагогикалық университетіндегі PhD докторы
颜色词在汉语、英语和哈萨克语中的文化语义对比

色词不仅反映着颜色的物理属性，也折射着社会属性和时代特征。颜色词是各种色彩观念的语言符号。人们对颜色的感受不可避免地受本民族文化传统的影响，并随着文化的演变而变化。颜色词具有强烈的民族文化特征，每个民族都有自己的颜色观。颜色词在言语生活中具有各种附加的象征意义，与社会文化心理相联系，并不是纯粹的色彩词汇。在不同的民族文化中，同一种颜词可以有相同的象征意义，同时也可表达不同的文化心理，引起不同的联想，具有不同的文化内涵。

任何一种语言的词汇系统，都会受到民族传统，社会状况，宗教信仰，地理环境，风俗习惯等诸多文化因素的影响和制约。汉语、英语和哈萨克语自然也离不开前述文化因素的种种影响和制约。人们的实际生活与颜色息息相关。人类的生活离不开颜色，人类的语言自然也离不开颜色词。颜色词是语言词汇系统的重要组成部分，人类语言里有许许多多表示颜色的词语，汉语、英语和哈萨克语也都有上百个表达颜色的词语，并且分成基本的七彩虹：

红、橙、黄、绿、青、蓝、紫。但不同民族，不同文化，不同社会集团或社会阶层对各种颜色却有着不同的感知，从而使颜色的联想，象征意义更为丰富多彩。前述文化因素的种种影响和各民族所处的自然环境，生活方式，风俗习惯等差别，也会使他们在重视哪些色彩的区分上有不同之处，所以不同的语言往往有不同的基本颜色词。汉

族人对色彩分类可以说“红、黄、蓝”、“红、黄、蓝、白、黑”、“赤、橙、黄、绿、青、蓝、紫”、“青、红、皂、白”等等。在汉语中，基本色有：红、橙、黄、绿、青、蓝、紫七种；而英语中的基本颜色词是：black, white, red, green, blue, 和brown；哈萨克语中的基本颜色词是：ақ（白），қара（黑），қызыл（红），сары（黄），көк（蓝），жасыл（绿），коңыр（暗褐色的，咖啡色的，棕色的）；有一些民族只区分深色和浅色，有的只分黑、白、红三中颜色。

人们对颜色产生的感觉，联想，会引起人们的感情变化，使颜色这一符号具有感情价值，并传递出丰富的文化涵义。不同的风俗和语言表达习惯也使得颜色在汉语，英语和哈萨克语语义上存在不少差异，本文试图着重比较汉语，英语和哈萨克语中的颜色词可能具有的多种象征意义，有相同的，也有不同的。

要了解中文里颜色的象征意义，首先要了解一点中国的阴阳五行说，因为这五种色彩在五行说里各有固定的指代和意义。阴阳说形成于夏朝，它认为阴阳两种相反相对的气是天地万物泉源。阴阳相合，万物生长，在方位则是东、西、南、北四方，在气候则为春、夏、秋、冬四季。五行学说也是中国古代人民创造的一种哲学思想。

由于人类文化存在着共性，以及文化相互渗透趋同的影响，尽管这三种语言有不同的文化背景，但是往往赋予某中颜色以相同的象征意义。例如：白色—纯洁、简单、清白、希望、真；红色—热烈奔放，象征喜庆和奋进；绿色被看作是生命之色，它象征着生命、青春、平衡、和平和生命力。蓝色恬谈宁静，令人想到孤独、沉思、独立和平静，它是真理和和谐的颜色。

黑色—

悲痛、绝望、死亡、罪恶、虚伪、非法活动。黑与白是一对相反词。自古以来，黑与白便是黑暗与光明的象征。在圣经中，黑暗象征邪恶与妖魔，光明则是上帝，真理和美德的象征。white和black，在英语中无论有意无意white常带有明显的褒义，而black则是带有贬义，如：“white lie”（善意的谎言），而“black lie”则是指恶毒的谎言（诽谤）。西方文化黑色常代表“坏的”和“反面的”意义，而白色代表“好的”和“正面的”意义。死神通常被描绘成披着黑袍，手持镰刀的骷髅。在《圣经》里，黑马代表饥谨。

英语里黑色（black）意味着“恐怖和神秘、不辛、不吉利”，如：“black letter day”；“black magic”（巫术，妖术）；“black ox”；“black heard”（黑心肠，心毒）；表示不辛、不吉利。这一点与中国人和哈萨克族的联想意义相近。哈萨克语：“қара басу”（倒霉的）；“қара жүрек”（黑心肠）；

中国人在喜庆的日子里特别忌讳黑色，黑色是不吉利的颜色。另外“black market”（黑市）；“black list”（黑名单）；“black money”（黑钱，非法获得的钱）等词语都表明“black”（黑）

与坏的、邪恶的、秘密的、非法的特征相联系。这跟汉语和哈萨克语是同样的意思。英语里“black sheep”（黑绵羊）

‘给家族或集团败坏声誉的分子’指某人干的事情让人无法接受，违背传统；“black magic”黑魔法（为了作恶而施行的魔法）；

黑色还能用来表示恶劣的心情，倒霉的处境，暗淡的前景等。例如：“black future”

(暗淡的前途); “black period” 或 “black days” (不辛的日子); 汉语和哈萨克语中“黑”, “қара”往往也是与邪恶, 罪恶联系在一起, 如:
黑心、黑手、黑幕等。哈萨克语: “қара жүрек”(黑心), “қара ниет”(黑心肠), “қара бет”(不要脸的), “қара басу”(倒霉的)等等。

同时, 黑色也象征着庄重, 威严和尊贵, 黑色礼服是西方最崇尚的传统服装, 在庄重的正式场合身穿黑装以显示庄严和肃穆。随着中外交流的扩大, 西方的一些礼俗不断地影响中国, 中国人也渐渐习惯在正式场合穿黑色礼服。与汉语不同的是哈萨克语中“黑”(қара)有尊贵, 公道的象征。如: “қара шанырак”(大房, 长辈房), “қара қылды қақ жару”(主持公道, 仗义拆言); 黑色在英语里也有表示褒义的, 例如: “in the black”

是商业用语, 意思是公司有盈余。这个成语来自公司记载盈亏数字的帐簿上所用的墨水颜色。盈余数字使用黑色墨水记载, 而亏损数字则用红色墨水等张。因此有人说他的生意出现了赤字(in the red), 那就是说他的生意亏损了。

在西方黑色是哀悼, 葬礼的颜色。黑色有一种很强的心理效果, 意味着悲哀和不幸, 在英美黑色也是丧事的标志, 人们参加葬礼时一般穿黑色礼服, 表示庄重和对死者的哀悼。“black job”(葬礼); “in black”

(穿黑衣、穿孝服); 这一点与哈萨克族的联想意义相近。哈萨克语: “қара жамылу”(哀悼, 服丧);

在中国黑色往往也与死亡有关, 汉族人悼念死者时习惯佩带黑纱, 灵堂布置也以黑色为主, 在中国白色同时也是丧失的标志, 汉族人习惯穿白色的孝服。

正因为黑与白是一对相反色, 所以汉语, 英语和哈萨克语中都有一些词组用黑色和白色来表示“截然相反”的意思, 如, 英语: “in black and white”(汉语: “黑白分明”不是好就是坏); 哈萨克语中: “ақ-қарасы анық”, “ақ-қарасын ашу”, “ақты-қарасынашты”; 汉语: “混淆黑白”, “黑白不分”, “以白为黑”, “颠倒是非”, “不分白皂”哈萨克语中: “ақ-қараны алмастыру”, “ақ теріні қара тері қылды”。

白色—

纯洁、简单、清白、希望、真实。白色是真理和美德的象征。白色代表“好的”和“正面的”意义。白色的鸽子常被世人誉为和平的象征。这一点在汉语, 英语和哈萨克语有相同的象征意义。如: 英语里, “white lie”

(‘白色的谎言’是为了避免伤害他人而撒的谎), “white magic”(‘白魔法’是为了行善或治病救人而施行的魔法), “white hope”(有希望成功的, 指望成功的人); 哈萨克语中: “ақ жүрек”(忠诚的、赤诚的), “ақ ниет”(真心实意, 真心), “ақтың отын ақымақ сөндірмейді”(蠢才难灭真理之火), “ақ жолтай”(吉利的、吉祥); 汉语: “襟怀坦白”; “精惯白日”; “平白无辜”; “一清二白”;

颜色词传递着不同民族的人们关于生活的知识及其对生活的态度。哈萨克族自古以来以白色为尊。“白色”在英美文化中也是真理和美德的象征。英美文化中“白色”也可指人的清白。婚礼上新娘一般要着白色婚纱, 头戴白色面纱。白色是贞洁的象征。文学, 美术描绘的天使也着白衣。在《圣经》里,
白马代表耶稣基督教指挥下的正义之战。我们从以下的颜色词可以看出颜色词在不同

文化中表现出的相同的象征意义。英语：“white than white”(纯洁，清白);哈萨克语中：“сүттен ақ, судан тұнық”(纯洁，清白);汉语：“清白如水”;“白璧无瑕”;“白水监心”;与西方文化不同的是在中国白色同时也是丧失的标志，汉族人习惯穿白色的孝服。如：“红白喜事”红：指结婚，做寿之类的喜事。白：指高寿者病逝的丧事，又叫喜丧。泛指婚丧之事。

红色—

红是火与血的颜色，象征着热情、活力、意志力、力量。中国是个崇尚红色的国家。中国人喜欢红色，因为它象征着喜庆、欢乐、吉祥、积极和革命。比如结婚叫“红喜事”，生了孩子要请人“吃红蛋”，兴旺、热闹叫“红火”。红色还表示顺利、成功。比如：开门红、满堂红、走红运、上红榜、演红了、唱红了。送礼物时，红色表示恭喜或庆贺，橘黄色表示吉利，粉红色表示温情，蓝色表示希望。西方人对“red”一词没有这样的感情。在西方的很多国家它却象征着危险。

中国人以红色为贵，源于古代的日神崇拜。太阳从东方升起，它那火红的颜色和炎热的高温颇为古人以神秘莫测的感觉，由此，古人产生了对红色的崇尚。这一点与哈萨克族的联想意义相近。在中国达官贵人的住宅是“朱门”，他们穿的衣服是“朱衣”，显贵们坐的车子也称“朱轩”。红色象征着喜庆，成功，忠诚，温暖和兴旺等。戏曲中用红颜色脸谱象征忠义，耿介的品行。举行婚礼时新娘要穿红衣服。传统婚礼上的红喜字，红蜡烛、红头盖、新娘的大红袄，不但给婚礼带来喜庆的气氛，更让人联想到婚后的日子会越过越红火。

“红”

对汉民族来说，是喜庆象征。姑娘婚礼中穿红，比喻红火，喜庆吉祥。而在英美人眼里，“a girl in red”(穿红衣服的姑娘)容易联想到堕落的女人。英美的“白”是纯洁的象征，姑娘婚嫁穿白，比喻纯洁、无暇、像天使。而汉民族则在葬礼中穿白，比喻守孝，致哀。如：“红白喜事”这一成语中的，红：指结婚、做寿之类的喜事。白：指高寿者病逝的丧事，又叫喜丧。泛指婚丧之事。

由于文化背景的差异，红色在汉语里有一些英语里所没有的象征意义。红色在汉语中表示健康：红光满面、红扑扑的脸庞、面色红润。中国古代常用“红颜”，“红粉”指面容姣好的女子，如：“红粉青蛾”;“红颜薄命”;“红光满面”;“唇红齿白”;这一点与哈萨克族的联想意义相近。如：“қызыл шырайлы”(红光满面),“қырмызы қызыл жібек боз бала”(面容姣好的青年男女)“红男绿女”,“қырдың қызыл тұлкісіндей”(漂亮的女子),“қыздың көзі қызылда”(姑娘都爱美),“тұлкінің қызылдығы өзіне сор”(谚：狐狸的皮毛越好看越给自己带来灾祸)。英语中red(红)几乎没有与“女子”有关的引申义，因此上述词组译成英语时不能直译，而要注意其内涵义。

在政治方面，汉语，英语和哈萨克语中的红色都有革命的意思，在英语，说到red(红)人们就联想到激进分子，工人运动，社会主义和共产主义，左翼等等。在英美早在1848年，当巴黎的工人在红旗之下战斗时，红色就与革命联系在一起。在中国，尤

其是“革命”期间，“红”这种颜色象征革命。比如：“又红又专”(be red and expert)、红旗(red flag)、红心、红星、红宝书、红色专家。这一点与哈萨克语是相同的。当然，这个意义在三种文化中感情色彩是不一样的，在中国红色会引起人们骄傲自豪的情绪，中国人一般红色为荣。比如：开门红、满堂红、走红运、上红榜、演红了、唱红了。

在哈萨克族文化中红是太阳与火的颜色。红色也是哈萨克族文化中的尊贵颜色之一。这跟文化背景有着很大的关系。

“红”这种颜色词在汉语，英语和哈萨克语中都表示内心的某种思想感情，如：不好意思，难为情，嫉妒，愤怒。红色汉语中常指发怒，比如：跟朋友红了脸、脸红脖子粗、“面红耳赤”(害羞或羞愧); 英语：“a red face”(尴尬而脸红; 窒迫), “red as a turkey cock”(因发怒或尴尬)面孔通红(红得像雄火鸡), “as red as a beetroot”(因愤怒，难堪或觉得热而)脸红; 哈萨克语：“бетіне қызыл жүгіру”¹. 面色红润 2. 脸红(害羞); “нарттай қызару”(羞得脸红，通红的)意思一样，也是形容一个人很害羞的样子。汉语中红色表示嫉妒，比如：见钱眼红，“红眼病”表示嫉妒之义，并非普通眼疾, 哈萨克语中的“қызыл көз”(红眼睛)也有同样的引申意义。而英语里则绿色与妒忌相关。如：“green with envy”(妒忌的发绿); “the green-eyed monster”(绿眼妖魔); 在莎士比亚的《奥赛罗》里，伊阿哥对奥赛罗说：O! Beware my lord, of jealousy;

It is the green-eyed monster which doth mock

The meat it feeds on.

(哦，老爷，您要提防妒忌啊！

它是个绿眼睛的妖魔，

在吃人之前，先把人戏弄一番。)

黄色—

黄色是太阳与火的颜色，又是黄金和金属的颜色。“黄”在哈萨克语，汉语和英语中的联想意义和引申意义有很大差别。黄色是中华民族的代表色。如：

黄河、黄土地、黄米、黄龙、黄皮肤。汉语“黄色”，其联想意义具有“双重语义”特征。一方面，中国人以黄色为尊。《说文解字》云：

“黄，地之色也”。黄色是中央之色，帝王之色。黄河被誉为中华民族的母亲河，黄河流经的黄土地是中华民族文明的发祥地。黄色象征着至高无上的权力和地位，象征着帝王的威严，因此皇帝登基也称“黄袍加身”，从唐代到清代，黄色一直是历代帝王的垄断色，明清的故宫，太庙及其他皇家建筑，则一律取黄色屋顶。

另一方面，随着时代的变迁与社会习惯的改变，“黄”色在汉文化中的尊贵地位也如

“黄鹤一去不复返”，其语用意义有了很大的改变。现代中国，人们习惯用黄色象征低级趣味，腐朽庸俗的文学艺术作品，如：

黄色小说、黄色歌曲、黄色录像、黄色电影、黄色书刊、黄色音乐、黄书、扫黄等等

。但是，英语中那些严重色情倾向的，不是用黄色，而习惯用blue(蓝)来形容。如:色情笑话叫做“blue jokes”(蓝色笑话);小范围内观看的色情影片叫做“blue films”(蓝色影片)。

英美文化中“黄”

色象征妒忌、背叛、怯懦。在某些基督教的美术作品里，犹大披黄袍。英语里，黄色报纸，黄色新闻并非指与色情有关，而是指编造和夸大事实，制造轰动效果以吸引读者的报纸或新闻。如：“yellow journal / yellow press”不能从字面上理解为黄色报刊，而是指那些故意以耸人听闻的报道吸引读者的报纸，与色情没有关系。

英语中黄色(yellow)因为是黄金的颜色，所以有时用来象征金钱。如：“yellow boy”(黄孩)

指金币;另外“黄”色在汉语，哈萨克语和英语中有时来指消瘦，憔悴，因生病或惊吓脸色发生变化。如，汉语：“面黄肌瘦”;英语：“yellow about / around the gills”(面色发黄)指有病容;英语中“yellow streak”形容“胆小、懦弱”(面色性格)。哈萨克语：“сары аурү”(黄病、黄疸性肝炎);“сары жамбас болу”(卧床不起);“сары уаиымға салыну”(重重的忧虑);“黄”在哈萨克语和汉语中有相同的引申意义。如，哈萨克语：“сары ауыз балапан”(黄口小儿);汉语：“黄口小儿”;“黄发垂髫”等。此外，哈萨克语中有“сарыдала”(广阔的平原),“сары майдай сақтау”(保存很久),“сары майдан кылшық суырғандай”(认真仔细),“сары сүйек құда”(老亲家),“сарыдала”(广阔的平原),“сары жұрт”(游牧中的旧地、旧居)等引申意义。

总之，颜色词在人们的心理上具有光明与黑暗、吉和凶、喜与悲等象征意义，它从一个侧面透视着不同民族的文化心理。我们从语言和文化层面上颜色词象征意义的异同可以看出这三个民族的文化差异，同时这三种文化的差异也决定了颜色词这一词汇系统在不同的文化中表现出相同或不同的象征意义。不同民族的语言反映和记录了不同民族特定的文化风貌。

参考文献

- 1.《英美民间故事与民俗》/郝澎著.—海口:南海出版社,2004。
- 2.《简明英汉成语大词典》/李中和李亚舒著.(Concise English-Chinese Idioms Dictionary),—青岛:青岛出版社,2006。
- 3.汉语色彩词的文化审视/骆峰著.—上海:上海辞书出版社, 2003.12。
- 4.《英汉语言对比研究》/何善芬著.—上海:上海外语教育出版社, 2002, -353。
- 5.《英语词汇学高级教程》/汪榕培著.—上海:上海外语教育出版, 2005,236-237。
- 6.《哈汉辞典》/努尔别克阿布肯著.—北京:民族出版社, 2005。

7. 《成语大词典》 / 编委会编.—北京: 商务印书馆, 2006。
8. 《汉语惯用语词典》 —北京:外语教学与研究出版社,1988。
9. «Oxford Idioms Dictionary» («牛津英语习语词典»), —北京: 外语教学与研究出版社, 2005.
10. Ә. Қайдаров, З. Ахтанбердиева, Б. Өмірбеков “Тұр-тұстердің тілдегі көрінісі”. Алматы., “Ана тілі” 1992. - 83 б.

Андатпа: Тұр-тұс концептісіне байланысты символдар мен халықтың салт-дәстүрі, әдет-ғұрпы, наным-сенімі – рухани мәдениеттің негізі. Тіл тек ойды білдірудің немесе оның тікелей көрінісі ғана емес, ең әуелі сол ойды әр ұлттың өзіндік танымына ғана тән, мындаған жылдар бойына дарытқан этнопсихологиялық, дүниетанымдық негізде құрап беруші құрал. Бұл мақалада тұр-тұс концептінің қазақ, ағылшын, қытай мәдениетіндегі символикасы және лингвомәдени табиғаты айқындалды.

Тірек сөздер: тұр-тұс, концепт, символ, “бес алғашқы элемент” ілімі, ақ, қара, қызыл, сары, , көк, жасыл.

Abstract: Every ethnic group has its own view toward color. This article discusses the symbolic meanings of main colors in different cultures, illustrating that the usage of color wordes is, though arbitrary, full of rich cultural meanings in Khazak, English and Chinese languages.

Key words: color, concept, symbol, theory of the five elements, white, black, red, yellow, blue, green.

ӘОЖ 394.2(=512.1)

Тұркі тілдес және иран халықтарының «Наурыз» мерекесін тойлаудағы ерекшеліктер

Р.К. Садықова

Абай атындағы ҚазҰПУ доценті, ф.ғ.к.

Бұл мақалада ежелгі заманнан бері тойланып келе жатқан ұлы мейрамдардың бірі – Наурыз мейрамы және тұркі, иран тілдес халықтары сүйсініп мерекелейтін ұлттық мереке жайында айтылады. Қазіргі таңда мерекенің маңызды жағы – 2009 жылдың 30 қыркүйегінде Наурыз мейрамын адамзаттың материалдық емес мәдени мұра тізіміне кіруі. Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясының шешімі бойынша «Халықаралық Наурыз күні» болып аталып келеді. Сондықтан мерекені дүние жүзі халықтары ерекше деңгейде атап өтеді.

Сондай-ақ мақалада «Наурыз» сөзінің мағынасы, тарихы және атақты ғалымдардың аталмыш ұлы мереке жайында мәліметтер беруі айтылады. Әр халық өздерінің ұлттық дәстүрі негізінде тойлап, ерекше қуанышқа кенеледі. Өйткені Наурыз мейрамының бізге берері өте мол.

Түйін сөздер: Наурыз, ғалым, мейрам, ерекшелік, табиғат

Наурыз мейрамы – ежелгі заманнан бері тойланып келе жатқан ұлы мейрамдардың бірі болып, тұркі халықтары сүйсініп мерекелейтін ұлттық мереке. Күн мен түннің теңелуі, жыл басы болып табылады. «Наурыз» сөзінің аясына тоқталатын болсақ, نو [nou] жаңа, روز [ruz] күн деген мағынаны

білдіреді екен. 2010 жылдан бастап Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясының шешімі бойынша «Халықаралық Наурыз күні» болып аталып келеді. Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясының тұсініктемесінде Наурызды көктем мерекесі ретінде 3000 жылдан бері [Балқан түбегіндегі](#), [Кара теңіз](#) аймағында, [Кавказда](#), [Орта Азияда](#) және [Таяу Шығыста](#) 300 миллион адам тойлап келе жатқандығын мәлімдеді. Ал [UNESCO](#) болса, 2009 жылдың 30 қыркүйегінде Наурыз мейрамын [адамзаттың материалдық емес мәдени мұра тізіміне](#) кіргізді.

Наурыз жайлы дәстүрі түркі тілдес халықтарының көпшілігінің тұрмыстыршілігінде ескі замандардан орын алған. Шығыстың ойшылдары Әбу Райхан Бируни, Омар Һайям және т.б. еңбектерінде шығыс халықтарының Наурызды қалай тойлағандығы туралы мәліметтері мол.

Наурыз сөзі – зороастризм сенімінің ортасы болған парсы жұртының тілімен сәйкес келетінін атап өттік. Бұл сенімде жақсылық жарықтан, жамандық атаулы мереке наурыз айдың 22-жүлдызында тойлануының себебі, осы күні жамандықтың қайнар көзі — тұнгі түнектің жіңішкеріп, күндізгі жарықтың ұзаратындығы, зороастризмдегі жарықты ізгіліктің бастауы ретінде бағалайтын сенімімен үйлесім тапқан. Ал зороастризм сенімінде отқа ерекше құрмет көрсетілуінің себебі, от жарықтың бастау көзі саналады [1].

Белгілі әдебиеттанушы ғалым Мекемтас Мырзахметовтың пікірінше, Наурыз мерекесін көшпелі түркі жұрты зороастризм сенімінен бұрын тойлаған. Оған дәлел ретінде көне «Афрасиаб» жырын мысалға келтіреді. «Афрасиаб» жырында көшпелілер көктем шыға ұлыстың ұлы күнін тойлаған. Ал «наурыз» – Иран мәдениетінен Тұран мәдениетіне сіңіскең термин. Яғни, көшпелі түркі жұртының ұлыстың күнін тойлауы «наурыз» терминімен бекітілгенмен, мазмұн тұрғысынан алып қарағанда ұлыстың ұлы күнін тойлау ежелден түркі жұртында бар дәстүр деп біледі.

22 наурыз – Ұлыстың ұлы күні. Бұл күні күн мен тұн теңеледі. Табиғат та, Жер-Ана да, жан-жануар да түлейді, жаңарады. Адамзаттың бойында қан жүгіріп, тал-теректер бүршік жарады. Қазақтың сайын даласын Қызыр баба кезіп, адам баласына құт-береке, бақ-дәulet сыйлайды. Самарқанның көк тасы еріп, қасиетті қара жер, қара топырақ бусанады. Ұлы даланың төсінде қызғалдақтар құлпыра өсіп, бел-белестерге қызылды-жасылды кілем төсөледі. Ұлан-байтақ Қазақстанның халқы жеті түрлі дәмінен наурыз көже жасап, ұлттық салт-дәстүр, әдет-ғұрыптарды сақтап, ай бойы Ұлыстың Ұлы күнін тойлады. Бұкіл Шығыс халқына ортақ бұл мейрамда араздасқандар татуласып, дүйім халық, мұқым ел ауызбіршілікте болады. “Наурыз тойының” басты мақсаты – халыққа молшылық, тоқшылық тілеу. Сол үшін де Наурыз көже беретін үйлер қазан-қазан көже жасайды. Оны тойып

ішіп, артығын, құйып әкетуіңе де болады. Әрине, Наурыз көжениң белгілі бір ережесі жоқ. Ең бастысы: бидай, тары, қамыр, ет, тұз, сұт, сұы бар жеті дәмнен құралуы керек. Қалғаны әркімнің тұрмыс жағдайына байланысты. Сол үшін де халық Наурыз көжениң қамын ерте ойластыратын болған. Сөйтіп наурыз көжеге арнап соғымның жамбасын, жаясын, қазы-қартасын сақтайтын. Бұған қоса кәрі жілікті де сақтайтындар бар. Онысы қарттықтың белгісі сияқты. “Қартайғанша аман болайық!” деген тілектен болса керек.

Наурыз (Ноуруз) иран халқының көнеден келе жатқан және де асыға күтер төл мерекесі. Наурыз яғни, жаңа жылды мерекелеу Иранда кең етек алған және бұл мерекені бүкіл бір ай бойы тойлайды. Сондықтан Наурыз мерекесі алдында да және жалпы наурыз мерекесінде іске асырылар шаралар мен осы мерекеге қатысты рәсімдер де өте көп. Мысалы: Наурыз мерекесіне ғана тән, өзіндік наным сенімі бар «њафт син» деп аталатын жеті нәрседен тұратын наурыз дастарханы. Жеті нәрсе де «син» әрпінен басталады. Яғни: [сиб] алма, [серке] сірке сұы, [сәнджед] бұршақ, [сәбзе] көк шөп, [секке] тиын, [сәмәну] халваның бір түрі және [сомақ] жиде [2]. Аталған Наурыз дастарханына қойылатын жеті нәрсенің әр қайсының өзіндік беретін ерекше мағыналары және мәні бар. Атап айтсак: алма-жеміс мол болсын деген ниетпен, сірке сұы – зұлымдық, бәле жаланы аластату мақсатында, бұршақ-мейірімділік пен махабbat нышаны, секке – күй қуаттылықтың белгісі. Осы жерде иран халқы мен қазақ халқының Наурызға байланысты ұқсас жатқан жері ирандықтарда «њафт син» дастарханы бұл Наурыз мерекесінің маңызды бөлігі болса, ал қазақ халқында «Наурыз көже» ұлыстың ұлы күнінің басты тамағы болып есептелінеді. Қазақтарда Ұлыс күні жеті түрлі заттан-соғымнан қалған сұр ет, езілген құрт, бидай (тары, күріш), пияз және сәбіз қосылған қазан толы «Наурыз көже» пісіріледі. Сұр ет – қыс тағамымен қоштасуды, ал құрамына ақтың қосылуы – жаз тағамымен қауышуды (жаңа тіршіліктің басталуы мағинасында) білдіреді. Ирандықтар жеті нәрседен тұратын тағам түрін қойса, ал қазақ халқы жеті нәрседен тағам әзірлеуді. Бұдан «жеті» санынан екі халықта да ортақ қасиеттілігін көруге болады.

Сондай-ақ, иран халқы үшін «он үш» саны бақытсыз сан болып табылады. Бұл санға ирандықтар ерекше мән береді. Бұны «сиздәй бә дәр» (үйден тыскары он үш) делінетін наным-сенімді іске асыру шарасынан байқауға болады. Иран халқы фәрвәрдин айының он үшінші күні, яғни жаңа жылдың он үшінші күнінде бүкіл жанұясымен «он үш» біздің табалдырығымызды аттамасын деген ниетпен көкке, өзен, көл жағасына, яғни табиғатқа шығып кетеді. Осы күні тұрмыс құрмажан қыздар арнайы жаңа жыл дастарқанына әзірленген «сәбзені» (көк шөп) тұрмысқа шығу ниетінде байлап «сиздәй бә дәр сал ә дигәр бә хане йе шоуъәр» (он үшінші күнде келесі жылды қүйеуімнің үйінде) деген жолдарды

айтып ырымдайды. Ирандықтар Наурыз мерекесінен біраз күн бұрын осы «сәбзені» есіріп, оны «сиздэй бэ дәр» күніне дейін сақтап сосын оны суға ағызып жібереді. Бұндағы Ирандықтардың ойы осы «сәбзә» жаман қасиеттерді бойына жинады, енді сумен сол жамандықтар кетсін дейді. Қазақ халқы да «он үш» санына қатты көңіл бөлген. Оған дәлел «он үш жас – мүшел басы», яғни қауіпті сан деп санаған. Иран халқының тағы наурыз мерекесі кезінде, яғни жаңа жыл кезінде өткізілетін жаңа жылдық іс-шаралардың бірі – чоңар шанбә йе сури деп аталады. Чоңар шанбә йе сури ескі жылдың соңғы сәрсенбісінде тойланатын мейрам. Бұл мейрамды тойлау барысында ирандықтар үй ауласында, көше бойында қуарған ағаштан үйме жасап, оны жағып, оттың айналасында билеп, оттың үстінен секіреді. Иран халқы (көбінесе жастар) оттың үстінен секіргенде мынандай өлең жолдарын айтады: «зәрдие мән бэ то, сорые то бэ мән» (маған сенің қызыл алауың, саған менің бозғылттығым, бойымдағы сары түс) [2]. Бұл өлең жолдарын айтып оттан секіру – менің бойымдағы ауру кетіп, сенің бойындағы жалындаған от маған берілсін деген ниетте жасалынады. Мұндағы қызыл түс – денсаулық белгісі болса, ал сары түс ауру, дерптің белгісі. Осылайша ирандықтар отпен бойларындағы ауруды аластатқан. От өшкеннен кейін күлін міндетті түрде ағынды сумен ағызып жібереді. Яғни пәле-жала осымен кетсін деген ниетте. Осындай отқа табынуды қазақ халқынан да көруге болады. Бұрынғы кезде қазақ халқы Наурыз мерекесін тойлаған күні қараңғы түсे екі жерге үлкен-үлкен от жағатын болған. Адамдар жас ерекшеліктеріне қарай топ-топ болып, осы екі от ортасынан өтіп бара жатып, қолдарындағы бас жағына майлы шүберек ораған таяқтарын тұтатып «алас, алас, пәледен қалас» деп айтып, айнала төңіректі отпен тазалап шығатын болған. Эрине көбінесе бұндағы іс-шараны жасы үлкен кісілер істеген, ал жастар жағы болса жанып тұрған оттан секіретін болған. Алайда, қазақ мәдениетінде болған иранның оттан секіру элементін қазір көрмесекте, қазақ халқының әлі күнге дейін отпен үйді аластауын, баланы ұшықтауын көруге болады. Яғни, бұл сол элементтің бір ұшқыны.

Елуден астам Орталық Азия, Таяу Шығыс, түркі, парсы нәсілді ұлыстар Наурыз мерекесін тойлауды 21-і күні бастайды, жалғыз біз ғана бір күн кешігіп, 22 наурызда атап өтіп жүрміз. Негізінен Орта Азия халықтары, көне Персия ғалымдары күн мен түннің теңелетін уақытын, күнін, сағатына, минутына дейін тұра астрономиялық дәлдікпен есептеп шығарған. Күн мен түннің теңесуі тұра 21 наурызға сәйкес келеді екен.

Новruz мейрамы әзіrbайжандықтардың негізгі ұлттық мерекесі. Бағзы заманнан бері осы күнге дейін мереке күндері шаруалар егіншілік жұмыстарын тоқтатып, салт-дәстүр бойынша көңіл көтерген. Мейрамның алғашқы күні таң ата салысымен әзіrbайжандарға ояну міндет. Мүмкіндігінше жақын мандағы

өзен-бұлақтарға барып, бір-біріне су шашысып ойнаған. Су тазалықтың белгісі. Сондықтан жаңа жылда жаңа бақыт әкеледі деген наным-сенімдерге сенген.

Әзіrbайжандықтар ас мәзіріне көп көңіл бөледі. Дәстүр бойынша әрбір отбасы дастарқанға ирандықтар сияқты «с» әрпінен келетін жеті түрлі тағам түрлерін қойған. Ол «сумах», «скэд», «сирке» (сірке сұзы), «семени» (арнайы бидайдан жасалған ботқа), «сабзи» (түрлі аскек және т.б.). Бұдан бөлек дастарқанға айна қойылыпты. Мұның себебін түрліше пайымдаған боларсыз. Дегенмен ерте замандағы елдердің мифологиясында жер шары алған өгіздің мүйізінде орналасқаны айтылады. Бір жыл бойында әбден шаршап шалдыққан өгіз жер бетін бір мүйізінен екінші мүйізіне лақтырып, орнын ауыстырады еken. Дәл осы кезде дастарқанға қойылған айна қозғалып, жаңа жылдың келгенін білдіреді.

Наурыз мейрамы Түркияның түкпір-түкпірінде «Сұлтан Наурыз», «Наурыздың тоғысы», «Наурыздағы мұз бұзылысы» және тағы да басқа атаулармен өткізіледі. Жергілікті халықтың сенімі бойынша күн теңелетін түні белгісіз уақытта аяғындағы білезікті сыңғырлатып, ғажап сұлу қыз батыстан шығысқа қарай аспанды кесіп өтеді. Кейбір аңыздарда құс киімін киген жігіт деп те айтылады. Сұлтан Наурыз уақытын көрген адамдардың тілегі қабыл болады деген сенім қалыптасқан. Ежелгі түрік аңызына сүйенер болсақ, бұл күні түрік халқы қоршаудан аман-есен шыққан. Сондықтан да, Наурызды түрік халқы «Жыл басы» деп есептейді.

Мереке қарсаңында ұлттық тағамдар пісіріледі. Құллі жамағат таза киімдерін киіп, бір-бірлерінің үйіне барып, мерекемен құттықтайды. Бұл күні бейіт басына барып, дұға оқытылады. Қала көшелерінде мерекелік іс-шаралар өткізіледі. Мереке күндері қалың жұрт көңіл көтеруге міндettі. Араздасып қалған жағдайда дереу татуласып, бар өкпе-реніштерді ұмытуы тиіс.

«Наурыз» мейрамын қырғыз халқы ақ дастарқан жайып, құрамында ұн, май және құмшекері бар «сумелек» әзірлейді. Мереке қарсаңында адамдар үй іші мен сыртын тазалап, қарыздарынан құтылған. Егер араздасқан адамы болса, татуласқан. Ал мереке күні молшылық болсын деген ырыммен барлық ыдыс-аяққа толтырып сұт, айран және бұлақтың таза сұын құйған. Ағайын-туыс пен көрші-қолаң кездескен жерде жақсы тілектерін айтып, жамандық атаулыдан аулақ болуын тілеген. Тұрғындар үстеріне таза немесе жаңа киім киіп, бүкіл ауыл болып жиналған. Онда үлкен өгізді соғымдалап, етінен «нооруз кеже» әлде «чон кеже» («көп көже» деген мағынаны береді) әзірлеген. Көженің құрамына ет, май, күріш, түрлі дәнді дақылдар мен ұн, картоп пен басқа да қоспалар кірген. Мұндай көже жиылған қауымның барлығына бірдей жететіндей етіп әзірленген. Бүгінде мереке күндері халық арасында көженің орнына «палау» дайындау кеңінен тараған.

Түркіменстанда «Новруз» мейрамы ресми түрде 1992 жылдан бері аталаған келеді. Бұл елде дастарқан басына бидайдан жасалған тағам түрлері, халва және ұннан жасалған ас түрлері қойылған. Дегенмен түркімендер үшін ең басты тағам бидай сабағынан дайындалған «семене» болып есептеледі.

Наурыз мерекесін өзбек халқы бағзы заманнан тойлайды. Өзбек ойшылы Әбу Райхон Беруни «Ежелгі халықтардан қалған ескерткіштер» атты кітабында былай дейді: «Наурыз – жыл басы саналған фарвардин айы. Бұл айдың бірінші күні Наурыз болған», - деп Наурыз жайында толыққанды мәліметтер берген. - Өзбектер «Наурыз» мейрамына 15-20 күн алдын дайындала бастайды. Яғни арықтарды қоқыстан тазартып, ағаштардың түбін әктейді. Әр маҳалля (көше, ауыл) Наурыз мерекесін өз шайханасында тойлайды. Сондай-ақ көршілес шайханаларға да барып, көңіл көтерген. Мейрам қарсаңында арнайы, тек осы мереке кезінде ғана әзірленетін тағам түрлері «сумәләк» пен ханпалау. Ең бастысы өзбектер де қазақтар сияқты бұл күндері қайырымдылық шараларын кеңінен өткізуге қатты көңіл бөледі. Үйсіз-күйсіз жүрген адамдар мен жетім балаларға көмек көрсету үлкен сауап деп ұғынады.

Қазақстанның зерттеуші ғалым Сафар Аддулла «Магия Навруза» атты жинағында Иран халқының ұлы данышпандары доктор Али Шариати, Али Акбар Деххудо және тағы басқа ғалымдардың парсы тілінде жазылған мақалаларының аудармасын береді, сондай-ақ бұл құнды еңбекте Наурыз мерекесінің тарихы, ерекшеліктері, қазіргі кезде Наурыз мерекесінің Иранда, Орта Азия, Закавказье және шығыс елдерінде қалай тойланатыны жайында толыққанды мәліметтер береді [3]. Али Шариати «Наурыз» жайындағы өз мақаласында былай деп сипаттама береді: «Сказать что-то новое о Наврызе очень трудно, ведь он – древнейший и любимейший национальный праздник, который праздновался ежегодно на протяжении многих веков, и любовь к нему и значимость его передавались из поколения в поколение. Много прекрасных сказаний и легенд услышано о Наврузе, и может показаться, что все сведения уже исчерпаны, но это не так. Какой еще праздник вынес такие испытания временем и, несмотря ни на что, имеет бесконечную память и любовь народа? И если наука и литература, руководствуясь разумом, не приемлют повторения, то человеческие чувства, как и вся живая природа, нуждаются в обновлении и повторении прекрасных моментов жизни, связанных с Наврузом. И каждый человек на этой земле, и все человечество в целом благодаря чудесному повторению, становится сильнее духом, и чувства человеческие благодаря обновлению оживают. Навруз – это красивая поэма, в которой живая природа, человек, его чувства и вся Вселенная сливаются воедино и дают надежду на будущее» - так описывает в своей статье».

Жалпы айтқанда, «Наурыз» мейрамы барша түркі тілдес және иран халықтарына ортақ мереке болып, әр халық өздерінің әдет-ғұрыптары бойынша тойлайды.

Қолданылған әдебиеттер

- 1.Бачинин В.А. Религиоведение. Энциклопедический словарь. Изд-во: Михайлова В.А., 2005. -56 с.
2. Рұстемов Л.З., Самарә И. Парсы тілінің ізашары. – Тегеран, 1994. – 495 б.
3. Абдулло С. Магия Навруза.-Алматы, 2007.

Резюме: В этой статье говорится о самом древнем празднике, который празднуется тюрко и ирано язычными нациями - Наурыз. То, что 30 сентября 2009 года Наурыз вошел в список нематериальных культурных ценностей человечества, делает этот праздник особенно значимым в наши дни. По решению Головной Ассамблеи ООН праздник был переименован в «Международный день Наурыз». Поэтому народы мира отмечают этот праздник на высшем уровне.

Так же в статье имеется данные об истории великого праздника и о самом значении слова «Наурыз». В каждом государстве свои особенности празднования Наурыза. И в каждый дом приходит большая радость вместе с ним.

Resume: This article refers to the ancient festival, which is celebrated Iranian and Turkic lingual nations - Nowruz. This fact which Nowruz included in 30 september 2009 in the list of intangible cultural values of humanity, makes this holiday especially important these days. By decision of the United Nations holiday was renamed the "International Day of Nowruz". That's way peoples of the whole world celebrate this holiday at the highest level. Also the article, has the information about the history of a great holiday and the meaning of the word "Nowruz". And in every home come the highest pleasure with him.

УДК 81:001.12.16.01.11.

Lingua-Cultural aspects of Marked Words in English:

Furniture and Dwellings

Galiya R. Duysengalieva - 4 course student of
Kazakh National Pedagogical University
Institute of multilingual education

Scientific adviser: Tanat T. Ayapova -Doctor of Philological Sciences, Professor

This article is devoted to the research work on theme "Lingua-cultural aspects of marked words in English: Furniture and Dwellings". At the present stage of history of the English language much has been done for a deeper and more comprehensive study of the Linguistic World Picture by such researchers as Ludwig Wittgenstein [2] in his work "Logico-Philosophicus Tractatus", Humboldt W. [3] "Language and philosophy of culture", Apresyan Y. D. [4] "Integral description of the language and system lexicography". As we are interested in identifying the connection between Marked Words of Furniture and Dwellings in the English vocabulary and Linguistic World Picture. The research work is to be studied through the new Anthropocentric Study, which is connected with human beings.

Key words: culture, English vocabulary, linguistic world picture, conceptual system, conceptual picture of the world, marked words, words of furniture and dwellings, cognitive aspect.

The emergence of the term "world view" in linguistics is due to the turn of science to the problem of relection a human being in language, to consideration the language as a key phenomenon that forms man's personality.

The term "world view" is one of the fundamental concepts that expresses the relationship between man and the world. The images of the world are extremely diverse, as it is always a unique perspective of the world, its semantic construction in accordance with certain logic of outlook. They have historical, national, social determinism. Here are as many images of the world as there are the ways of worldview, because each person perceives the world and build its image considering his experience.

"Language world - a system of mental representations (concepts), embodied in the semantics of linguistic units - is a multi-dimensional education. Language world does not copy reality, but it creates a familiar image, that is a reflection of reality fixation" says Leontyev A. [1] in his work "Psychology of Communication". And, in my opinion, language picture of the world in different languages will vary as determined by the specificity of the conditions of life and work and to other people.

The actuality of the topic: the interest in Lingua-Cultural aspects of Marked Words according to the Anthropocentric paradigm is quite high. Hence, the importance of this research work is evident. In theoretical terms, this research work provides an attempt to justify the depth and complexity of Linguistic World View study.

The object of the topic: Linguistic World Picture and Marked Words of furniture and dwellings in English.

The subject of the topic: Marked Words are to be studied through Lingua-Cultural aspect. And the new paradigm Anthropocentric study, which is connected with human beings, of the 21st century is to be studied.

The aim of the research work is to identify the main features of the Linguistic World Picture study in the science of language through Lingua-Cultural aspects of

Marked Words, namely words of furniture and dwellings, in English. To achieve the aim the following objectives shall be solved:

- to systematize the research work through critical thinking;
- to collect enough material for the research work to be analyzed;
- to study the role of Linguistic World Picture in modern linguistic area;
- to study Marked Words of furniture in English;
- to study Marked Words of dwellings in English;
- to study the scientific researches which are connected with the paradigm mentioned above and to come to the conclusion;

The practical value of the research work: through learning Marked Words in the English language, we achieve a variety of values, both theoretical and practical. This thesis can be used by foreign language teachers in the lessons and lectures of history of the English language, by students in the preparation to the project works and by readers who are interested in the role of Linguistic World Picture and Marked Words in the development of English language, in Lexicology, for the analysis of English dictionaries.

The theoretical value of the research work: another importance of this work is of a more theoretical nature. Linguistic World Picture shows the place of Marked Words in the linguistic world; it reveals its ties and contacts with other related and unrelated tongues. The theoretical value of the research work is in studying them through cultural point of view according to the works of linguists, historians.

Structure of the research work: diploma consists of an introduction, one theoretical head, one practical head and conclusion. We divided theoretical material into two heads for comfort of the use of the material lighted up in them. First head touches Linguistic World Picture and its role in modern linguistic area. In the second head we pass close to the question constrained directly with Lingua-Cultural aspects of Marked Words in English. A conclusion is made in accordance with all work done by us.

The role of Linguistic World Picture in modern linguistic area

The linguistic world picture - it is a model of the world, created by language and existing in language. It is in the human mind in a form of concepts.

According to E. Kubryakova: "The world image is how people draw the world in their imagination, the phenomenon is more complex than a linguistic world image, i.e. the part of the conceptual world of man, which is attached to the language and has its refraction through language forms"[3: 34].

Y.D. Apresyan substantiated the idea that the linguistic world image is "native." It completes some objective knowledge of reality, often distorting them. A set of assumptions about the world, concluded in the meaning of different words and phrases of the given language, is formed in a certain system of beliefs or

prescriptions. Using the words which contain implicit meanings a man accepts the world view without knowing.

According to V.A. Maslova the expression "lingual world image" indicates other possible ways of describing the world, and the basis of all these methods is the very possibility of representing the world as an image [3: 35-36]

Lingua-Cultural aspects of words of Furniture in English:

Round table:

A number of persons gathered together for conference, discussion of some subject, etc., and often seated at a round table .The table, made round to avoid quarrels as to precedence, about which King Arthur and his knights sat.

In Arthurian legend, the table of Arthur, Britain's legendary king, which was first mentioned in Wace of Jersey's Roman de Brut(1155). This told of King Arthur's having a round table made so that none of his barons, when seated at it, could claim precedence over the others. The literary importance of the Round Table, especially in romances of the 13th century and afterward, lies in the fact that it served to provide the knights of Arthur's court with a name and a collective personality. The fellowship of the Round Table, in fact, became comparable to, and in many respects the prototype of, the many great orders of chivalry that were founded in Europe during the later Middle Ages. By the late 15th century, when Sir Thomas Malory wrote his Le Morte Darthur, the notion of chivalry was inseparable from that of a great military brother hood established in the household of some great prince.[5]

Mantelpiece:

"in Britain they call a mantel a chimneypiece" Mantel, also called Mantelpiece, hood or other similar projection, usually ornamented, that surrounds the opening of a [fireplace](#) and directs smoke up to the [chimney](#) flue. Chimneypiece, originally, a hood projecting from the wall over a grate, built to catch the smoke and direct it up to the [chimney](#) flue. It came to mean any decorative development of the same type or for the same purpose—e.g., a [mantel](#), or mantelpiece. Like the modern chimney itself, the chimneypiece was essentially a northern medieval development. Its early hood form is seen at the 12th-century Rochester Castle, England. Later, the spaces under the ends of the hood were made solid, so that the [fireplace](#) became a rectangular opening, and in some cases the [fireplace](#) was recessed into the wall. Late medieval fireplaces were of great size and richness—as, for example, the triple fireplace in the great hall of the 13th-century Palais des Comtes at [Poitiers, France](#).

During the [Renaissance](#), fireplace openings were decorated with columns, pilasters, and entablatures, and occasionally the front of the wall or hood above the over mantel was embellished. Northern Italian palaces have examples of great delicacy. In France the fireplaces at the châteaus of Blois, Chambord, and Fontainebleau are known for their artistry. The chimneypieces of the Baroque and

Rococo periods were usually smaller, with rich decoration, and were commonly characterized by elaborate over mantel treatments. Chimneypieces were less numerous in Germany because of the use of porcelain stoves there.[6]

Conclusion

The main features of the Linguistic World Picture study were identified in the science of language through Lingua-Cultural aspects of Marked Words, namely words of furniture and dwellings, in English. The objectives to achieve the aim, namely to systematize the research work through critical thinking, to collect enough material for the research work, to study the role of Linguistic World Picture in modern linguistic area, to study Marked Words of furniture in English, to study Marked Words of dwellings in English were solved.

A list of bibliography

1. Leont'ev A. Psychology of Communication / 5th ed. - Moscow: Academy, Sense, 2008 - p. 45-59.
2. Wittgenstein L. Tract Media Group, 2007 -p. 125-130.
3. Humboldt W. von. "Language and philosophy of culture" - Moscow: Progress Publishers, 1985 - p.34-39.
4. Apresyan Y. D.Selected Works in 2 volumes / Integral description of the language and system lexicography. - Moscow School "Languages of the Russian culture", 1995. - p.766-771.
5. Davidson, Richard (2000). Miller's Antiques Checklist: *Furniture*.
6. Encyclopedia Britannica. History of English dwellings, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/111620/chimneypiece>

Аннатація: Бұл мақала «Ағылшын тіліндегі таңбаланған сөздердің лингво-мәдени негізі(аспектісі): жиғаз бен үй түрлері» тақырыбындағы ғылыми-зерттеу жұмысына арналған. Ағылшын тілінің жаңа сатысында Әлемнің Тілдік Суретін терең, ері жан-жақты зерттеу мақсатында Л. Витгенштейн «Логико-философский Трактат», В.Гумбольдт "Язык и философия культуры", Ю.Д.Апресян "Интегральное описание языка и системы лексикографии" және т.б. ғалымдар көп еңбек етті. Біздің таңбаланған сөздер, оның ішінде жиғаз бен үй түрлері мен Әлемнің лингвистикалық суретінің байланысын анықтауда қызығушылық танытқандықтан, ғылыми-зерттеу жұмысы адамзат баласымен байланысты жаңа антропоцентрлік түрғыдан зерттеледі.

Tірек сөздер: мәдениет, ағылшын сөздігі, концептік жүйе, концептік әлем суреті, таңбаланған сөздер, жиғаз бен үй түрлері сөздері, тану негіздері.

Аннотация: Эта статья посвящена научно-исследовательской работе на тему «Лингво-культурологический аспект маркированной лексики в английском языке: мебель и виды домов». На современном этапе истории английского языка многое было сделано для более глубокого и всестороннего изучения языковой картины мира такими исследователями, как Л. Витгенштейн [2] в своей работе «Логико-философский Трактат», В.Гумбольдт [3] "Язык и философия культуры", Ю.Д.Апресян [4] "Интегральное описание языка и системы лексикографии". Также мы заинтересованы в выявлении связи между маркированной лексики: мебель и виды домов в английском языке, и лингвистической картины мира.

Научно-исследовательская работа изучается в рамках нового антропоцентрического исследования, связанное с менталитетом человека.

Ключевые слова: культура, лексика английского языка, языковая картина мира, концептуальная система, концептуальная картина мира, маркированная лексика, слова мебели и виды домов, когнитивный аспект.

УДК: 811.581.37

Лингвокультурологические аспекты концепции числа в китайском языке

Мусанова Молдир - магистрант 2-ого курса КазНПУ имени Абая

Кафедра филологических наук

Руководитель – Ph Доктор Айтқазы Сажида

Аннотация: Отношения между Китаем и западными странами переходят на новый уровень, все чаще напоминая полноценный деловой диалог. Однако большая культурная разница (иные традиции, ритуалы, верования) нередко приводят к непониманию поведения партнеров, а иногда и культурному шоку. Восток по-прежнему остается загадкой для европейской души. Так, например, недоумение у европейцев вызывает отношение китайцев к числам, которые окружают их в быту. Именно поэтому в данной статье мы обратились к символике чисел в Китае. Работ по данному аспекту до сих пор немного из-за трудностей получения языкового материала. Мы предприняли попытку не только описать значения чисел, но и объяснить причину своеобразного отношения китайцев к тому или иному числу.

Ключевые слова: цифры, китайский язык, культурное значение чисел.

У каждого народа на земле есть свое уникальное представление и отношение к понятию чисел. Цифры, в отличие от языка несут в себе конкретный смысл и тесно связаны с понятием меры. Кроме того, в народе цифры ассоциируются с философскими взглядами той или иной группы людей, с историческими событиями и даже с понятием добра и зла. Таким образом, числа стали частью культуры общества. Цифры не только являются атрибутом счета, но также и своеобразной мифической символикой. Люди с древних времен верят в магию чисел, число способно нести в себе сверхъестественную власть, некоторые числа способны привлечь удачу, а некоторые и несчастье и катастрофы. На протяжении времени можно проследить, как некоторые числа в сознании людей вызывают недоверие, некоторые числа запрещены, а некоторым числам даже поклонялись. Но у каждой культурной группы свое отношение и свои ассоциации с тем или иным числом.

Для восточных стран вообще и для Китая в частности особую роль в формировании обычая играют цифры — точнее, придаваемое им значение. И суеверия, связанные с числами, действительно является очень важным аспектом.

Китайцы считают, что цифры накладывают отпечаток на все сферы жизни людей, начиная с элементарных бытовых привычек и заканчивая идеологическими ценностями.

Значение китайских цифр это богатое многовековое культурное наследие и гармоничное взаимодействие трёх религиозных и философских направлений: конфуцианства, буддизма и даосизма. Так, например, нечётные числа связываются с мужским началом, с энергией «ян», несут в себе созидательную силу, силу света; а чётные числа связываются с «инь», женским началом, несут в себе разрушительную силу тьмы. Вся теория Янь и Инь основана на принципе противоположностей, взаимодополняющих друг друга, как небо и земля, мужчина и женщина, добро и зло и т.д. Числа, будь то четные или нечетные тоже дополняют друг друга.

А также имеет место и схожесть в произношении чисел и некоторых слов, с которыми, собственно, эти числа и связываются. Интересно, что в разных диалектах Китая произношение цифр отличается, что приводит и к различиям в суевериях.

Более подробно остановимся на некоторых примерах вкладывания смысла в те или иные числа с точки зрения как культурных и религиозных традиций, так и похожести звучания некоторых цифр и слов.

Древние китайцы, как и древние греки, считали, что 1 - это основа всех чисел. Именно из единицы рождаются четные и нечетные числа. Китайский философ Лао-Цзы писал: "Дао порождает собой единицу, единица порождает двойку, два порождает три, а три порождает все вещи на земле. Возьмем, к примеру, написание цифр при помощи иероглифов 1 – это "一", 2 – это "二", 3 – это "三". Единица соединяет в себе четное и нечетное, мужское с женским, а потому она является основой мира. 1 - это и дух, и свет, и слава, но в то же время это материя, тьма и позор. Единица символизировала целостность и неразделенность мира. Ей соответствовали такие категории китайской философии, как 太一 'Великое Единое', 太极 'Великий Предел'. Омоним этого числа - честь, выигрыш.

2 - (эр二) предполагает вызревание и гармонию взаимоотношений, и является продолжением фундаментальной бинарной оппозиции инь-ян. Китайское сознание вообще двоично и предполагает постоянное наличие двух противоположных форм всякого явления. Это можно увидеть и в самих формах китайского языка. Так вопрос о наличии чего-нибудь задается в форме «есть или нет?» (ю мэ ю 有没有), «сколько?» - «много-мало?» (до шао多少), «какой размер?» - «маленький-большой? » (да сяо大小), «далеко ли?» – «близко-далеко?» (юань цзинь远近). То есть таким образом китаец пытается определить

некую золотую середину, равновесие между двумя противоположностями. Эта внутренняя гармония, заложенная между противоположностями, выражается в двоичной символике.

3 - Даосы говорят: единица превращается в троицу, а троица приводит ко всем вещам. Троица — одно из почитаемых священных чисел, наряду с единицей символизирует начало и творческое развитие. В Китае знают и почитают много троиц. Три источника света — Звезды, Солнце, Луна. Три начала — небо, земля, человек. Три высших области: земля святая, земля реальная, земля бессмертная. Три в семье — мужчина, женщина, ребенок мужского пола. Три подчинения — государь и подданный, отец и ребенок, супруг и жена. Три заветных человеческих желания: благополучие, долголетие, много детей. 3 религии Китая: конфуцианство, даосизм, буддизм. Омоним числа три - рост.

4 - это для китайцев, пожалуй, самое противоречивое число. С одной стороны, оно символизирует четыре стороны света (**四大**), четыре сезона года (**四时**, **四期**), четыре символа (**四象**). С другой стороны, омофон числа четыре - смерть. Именно поэтому в Китае четверку стараются не использовать. Так часто делают в жилых домах и особенно в больницах, так как четвертый этаж ([сылou]) - это "этаж смерти". В лифтах часто нет кнопки четвертого этажа, а просто пишется: 1, 2, 3, 5A, 5B. Никто не хочет номер телефона с этой цифрой в середине или на конце. Любопытно, что нередко четверку заменяют буквой "F", начинающей название ноты "фа" - четвертой в гамме (до, ре, ми, фа). А [фа цай], в свою очередь, - омоним слова разбогатеть. По сходным причинам в здании, рассчитанном на иностранцев, отсутствуют этажи 13 ("чертова дюжина") и 14 (омоним - "верная смерть"), вместо них используются обозначения 12A и 12B. Однако самое страшное для китайцев сочетание - 42, означающее 死儿 'мертвый сын'. Обратное сочетание цифр, 24, имеет омоним легкая смерть. 174 - Все умирают вместе. Число "48", хотя и включает четверку, интерпретируется как большое богатство: сочетание переводится не как "смертельные деньги", а как "деньги, добытые тяжелым, изнурительным трудом".

5 - у китайцев является самым важным из чисел, представляющим естественный жизненный ритм, космический миропорядок. Это самое благоприятное число, оно имеет такое же значение, как семерка в европейской культуре. Ассоциативный ряд для числа 5 - это 五行 'пять стихий', 五气 'пять пневм', 五声 'пять звуков', четыре стороны света плюс центр и т. п. В интернет-коммуникации "5" - замена иероглифа 我 (местоимение "я"). Омоним числа - ничто.

6 - для жителей Поднебесной - это везение, везучий. Иногда 6 [liu] трактуют как 乐 [le] - радоваться. Число 66 в Китае не ассоциируется с "числом дьявола", а означает высшую инстанцию - небо. Омоним 66 - всегда везет. Омоним 6 - богатство.

7 - так как название числаозвучно со словом 起 [qì] - 'подниматься, получить, поднять(ся)', номера автомобилей и телефонов, оканчивающиеся на 17 и 517, означают 要起, 我要起 'продвижение по карьерной лестнице'. Омоним числа - наверняка.

8 - любимейшее число в Китае, символ совершенства, полноты в природе и государстве. Ассоциативный ряд таков: восемь направлений, восемь сезонов и восемь ветров, диктующих погоду. Это 8 годовых праздников, 8 богов: бог неба, бог земли, бог войны, бог тьмы, бог света, бог луны, бог солнца, бог четырех времен года. 8 духов, 8 драгоценностей: сердолик, коралл, черепаховая кость, перламутр, рубин, лунный камень, горный хрусталь. 8 классов, приближенных императору. 8 по-китайски звучит как [ba], однако на юге Китая читается как [fa] = [фацхай] = разбогатеть, именно поэтому китайцы любят номера, в которых одна из составляющих - восьмерка. Особенно престижно иметь несколько восьмерок в номерах машин и телефонов. Три восьмерки [ба-ба-ба] значат то же, что и [фа-фа-фа] - процветание. Не случайно Олимпийские игры 2008 г. в Пекине открывались 8 августа в 8 часов вечера. Интересно, что из-за веры китайцев в силу числа "восемь" выдача автомобильных номеров в Китае - это один из самых прибыльных видов бизнеса: с 1988 г.

Транспортном управлении Гонконга регулярно проводятся аукционы автомобильных номеров; продажа номера "8" за 650 тыс. долларов, которая состоялась на первом же аукционе, до сих пор остается рекордом Книги Гиннесса. Нравится китайцам и число "28": оно является омонимом легких денег. В интернет-коммуникации "88" из-заозвучия является заменой прощального заимствования [бай-бай].

9 - одно из самых сильных чисел в китайской традиции и современном китайском бизнесе. "Девять" по-китайски звучит как "цзю" (九) - аналогично понятию "долгий", "вечный" ("цзю" 久). Поэтому "9", а еще лучше "99" соотносится с чем-то очень устойчивым и успешным. "Небо долговечно", - говорят китайцы, поэтому многие китайские рисунки, символы, название и логотипы фирм содержат в различных вариациях число "9". Цифра "9" также соотносится с "девятью областями" мира – девятью квадратами, которые покрывают весь цивилизованный мир, за пределами которого живут лишь варвары. И в этом случае "9" намекает на культуру (точнее, на китайскую культуру), на ее всеобщность в противоположность "нравам и обычаям

варваров". В некоторых деревнях, когда китайцы преподносят в подарок деньги или платят за выкуп невесты, то дают сумму, кратную именно девяты.

Девятка также символ могущества, вечности императорской власти, так на территории императорского дворца Гугун в Пекине стоит знаменитая стена "девяти драконов". Одним из самых удачных названий фармацевтической фирмы считается "999", которая, производя вполне заурядную продукцию, сумела приобрести широкую известность именно благодаря "священным цифрам" в названии. Омоним числа - долголетие.

Теперь немного о некоторых числах второго десятка.

10 - служебное число в нумерологии Китая. Цикл 10 использовался при исчислении декад месяца (в Китае почти не употреблялась семеричная неделя, дни исчислялись по 10 в периоде 60 дней). Употребляется цикл 10 при исчислении лет в общем 60-летнем цикле, как цикл Небесных столбов. Знаки десятичного цикла употреблялись в геометрии. Десятка применяется в медицине, при определении энергетических каналов. Часто 10 рассматривается как две пятерки, например светлая солнечная (мужская) пятерка и темная лунная (женская) пятерка. Десять нравственных обязанностей. 10 — символ умерших, проходящих очищение в аду, еще не достигших просветления. Десять отделений у буддийского ада. В гадании десятка означала конец всему. В двенадцатеричном цикле десятка означала "Закрытую дверь" и отсутствие перспектив. При десятеричном отсчете это последнее число управляет Меркурием, и ему соответствует стихия воды. Оно называлось "Ручей", было текучим, мелким, изменчивым и постоянным, зависимым от погоды.

11 - считается хорошим сочетанием. Есть выражение: 一心一意的 - т. е. всей душой и всем сердцем. Букет из 11 цветов означает, что дарящий любит адресата всей душой и всем сердцем.

Омоним числа 12 - выигрыш, рост, легко.

К цифре 13 китайцы относятся без предубеждения (для них это не "чертова дюжина"). Однако, учитывая суеверия европейцев, китайцы стараются не использовать эту цифру в местах, рассчитанных на иностранцев. Интересно, что сочетание 十三点 (буквально '13 точек') обозначает ругательство.

Приведем омонимические истолкования двузначных или больших чисел. 58 имеет омоним нет денег.

По шанхайскому произношению 75 = 七五 = 吃污, что можно приблизительно перевести как ругательство есть экскременты.

150 - у "челноков" - вешать лапшу на уши.

168 - желаю много денег. Это популярное сочетание цифр в Китае. На юге читается как [и лу фа], т. е. богатство по всему пути.

Число 250 стараются не произносить. Этому есть следующее объяснение: согласно притче, "в далекой древности один из чиновников выделялся своей грамотностью и деловитостью.

Завистники не могли ему это простить и подослали наемного убийцу. Умирая, чиновник сказал своему императору: "Я научу тебя, как найти моих убийц. Ты объяви, что я был очень плохим чиновником и что убийца сделал доброе дело, избавив страну от меня. А затем объяви ему награду в 1000 лянов серебра". Император так и сделал, после чего за наградой пришло 4 разных человека, каждый из которых назвал себя убийцей. Император повелел каждому дать по четверти награды, по 250 лянов, и казнить всех четверых".

В некоторых провинциях Китая 250, 二百五, означает дурак.

518 - омофон я хочу разбогатеть; 5918 我就要发 'я скоро разбогатею'.

521 - омофон я тебя люблю.

575 по-шанхайски 我吃污 'я ем грязь'.

Устанавливая цены на товары и услуги, даря деньги, китайцы стараются использовать красивые сочетания цифр: 999, 99, 888 юаней. Интересно, что при торге с продавцами жители Поднебесной также апеллируют к омофонии цифр и сбивают цену, например со 144 до 130 юаней.

В заключение отметим, что символика чисел, приобретаемая за счет омонимии, играет большую роль в быту китайцев, определяет их поведение. Необычайно востребованы числа в настоящее время и в интернет-коммуникации: они используются как "числовые синонимы" частотных слов.

Литература

1. Восточное полушарие : форумы о Китае, Японии, Корее и других странах Азии. URL: <http://polusharie.com/> (дата обращения: 18.03.2012).
2. Цуй Х. Е. Семантика наименований чисел в русском и китайском языках: лингвокультурологический аспект :дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. - Краснодар, 2003.
3. Шевченко В. В. Символика и значения числовых компонентов в английских фразеологических единицах :автореф. ... канд. филол. наук. - М., 2001.

Abstract: Relations between China and Western countries are moving to a new level, increasingly resembling a full-fledged business dialogue. However, the big cultural difference (other traditions, rituals, beliefs) often lead to misunderstanding behavior of partners, and sometimes culture shock. East remains a mystery to the European soul. For example, the confusion among Europeans is the ratio of Chinese to the numbers that surround them in everyday life. That is why in this article we addressed the symbolism of numbers in China. Work on this aspect is still a bit due to the difficulty of obtaining linguistic material. We have attempted to describe not only the values of the numbers, but also explain the reason for a kind of Chinese relations to a particular number.

Key words: number, the Chinese language, the cultural significance of numbers.

Түйіндеме: Қытай мен батыс елдері арасындағы қарым-қатынастар жана деңгейге көшті. Алайда, үлкен мәдени айырмашылық (басқа әдет, салт, наным) әріптердің қарым-қатынасына түсінбеушілік туғызыу мүмкін. Шығыс мемлекеттер Еуропага жан-жұмбақ күйінде қалып отыр. Мысалы, европалықтар арасында ең қын мәселе қытайлықтардың күнделікті өмірде қолданылатын сандарға деген қатынасы болып табылады. Сондықтан, осы мақалада біз Қытайдағы сандар концепциясы тақырыбын қозғадық . Басқа тілдерде материал аз болғандықтан бұл тақырып бойынша жұмыстар әлі де өте аз. Біз сандар мәндерін сипаттап қана емес, сондай-ақ белгілі бір санына қытайлардың қарым-қатынастарын өзіндік себебін түсіндіруге тырыстық.

Кілт сөздер: сан, қытай тілі, сандар мәдени маңыздылығы.

УДК 3787 147: 811.130.1

Linguo-Cultural aspects of French Borrowings in the English vocabulary: household words

Волкова В.С., Курмамбаева Ж.Б.

КазНПУ им.Абая, Алматы , Казахстан

The task of article is to examine the effect of French borrowing words in the composition of household lexicon of the English language. Characteristics of the grammatical method of interpretation were analyzed, the usage in the interpretation of various methods of linguistic analysis. Based on the lingua-cultural aspect proved that language and culture are closely connected. Cultural aspect reflects the realities of human existence: language, mentality, way of thinking. As a result of analysis, the author shows lingua-cultural peculiarities French borrowing words in the composition of household lexicon of the English language.

Key words: lingua-cultural aspects, borrowings words, culture , history, linguistic picture of the world , cognitive aspects, marked words, lingua-cultural peculiarities ,semantic classification.

For a greater portion of the Middle English period French was the governing vernacular of England. It was the language of the ruling elite, many of which spoke little if any English, the language of the court, and the language in which polite literature was written. Hence, studies using the *Oxford English Dictionary* revealing that French was the primary source of loans outnumbering Latin, the second largest source, four to one should hardly surprise us. As Baugh points out “where two languages exist side by side for a long time and the relations of the people speaking them are as intimate as they were in England, a considerable transference of words” is “inevitable” [1, p.162].

Baugh, as well as many other linguists, believe that the upper classes carried over so many French words into English for the following reasons:

- to supply deficiencies in the English vocabulary;
- due to an imperfect command of the English vocabulary;
- yielding to a natural impulse to use a word long familiar to them.

Whatever the motive or reason, the English lexis benefited greatly. It is necessary to point out that the majority of native speakers today would not recognize these words as foreign, because they have become apart of the common core. To illustrate, consider, for example, a sample of lexemes added to the military register: *army, navy, peace, enemy, arms, battle, combat, skirmish, siege, defense, ambush, stratagem, retreat, soldier, garrison, guard, spy* and the ranks of officers such as *captain, lieutenant, and sergeant*. They hardly seem foreign and it would be impossible to even imagine trying to discuss military matters without these lexemes. Other registers that were flooded with French borrowings were *government and administration, law, ecclesiastical matter, fashion, food, social life, art learning and medicine*. In the Early Modern English period, French would continue to contribute to the English lexis; however, the quantity would be considerably less and motives would be different.

Andrew Boorde, “*in the first boke of the Introduction of knowledge*” (1550), says: “***The speche of Englande is a base speche to other noble speeches, as Italion Castylion and Frenche, howbeit the speche of Englande of late dayes is amended***”. [2, p.66]

Addison objected to the new military words which had come into use such as *manoruvre, bivouac, corps, terrain, and enfilade*. However, these loans have become well established. Other military terms adopted after or just prior to the Restoration include: *cartouche, brigade, platoon, melee, envoy, and aide-de-camp*. Loans belonging to specialized registers such as the military were borrowed out of necessity.

While French loans did contribute to many specialized registers as demonstrated above, social loans such as *repartee, liaison, naïve, class, decor, rapport, malapropos, metier, fauxpas, beau, verve, menage*; and cultural loans such as *role, crayon, soup, cabaret, cravat, memoirs, champagne, ballet, nom-de-plume, pool, denim, attic, mousseline and vinaigrette* constitute the majority of loans. By cultural I mean loans which would fit into the register arts, literature, dress, games and dancing, and food.

In the eighteenth century, food and cooking continued to attract French loans (e.g. *casserole, croquette, ragout, horsd'oeuvre, liqueur*); so do literature, music, and art (*critique, belleslettres, connoisseur, vaudeville, denouement, precis, brochure*).

The Early Second Period includes words taken by the English to describe their new religion (**bishop, mass, pope**), but also household words (**cap, plant**) and those relating to education (**school**).

French household words in the English Vocabulary:

Decor (late 19th century: from French *decor*, from the verb *decorer* “to decorate”.) – the furnishing and decoration of a room. It comes from *decorus* meaning something like proper, seemly, noble. Derived from Proto-Indo-European *de^k*.

For a long time decor has been heavily influenced by the social and political landscape. Searching through history, we find that while the social views of a certain period may no longer be relevant, the decor and design of that time often are. Modernism that started at the end of the 19th century was break from the realism the decor world before. It was, hence, fairly conservative, and the decor created in that movement was intended to be truthful and accurate.

Victory (*victorie*) – victory in a battle. A Pyrrhic victory is a victory with such a devastating cost that it is tantamount to defeat. Pyrrhic Victory is Greek King Pyrrhus of Epirus. He often quoted as: “*Another such victory and I come back to Epirus alone*”. A related expression is “winning a battle but losing the war”.

Fiasco (*fiascoes*) – a complete failure, literally a bottle. It comes via French phrase *faire fiasco* “turn out a failure”. It was used to mean “to play a game so that the one that loses will pay the fiasco”, in other words, he will buy the next bottle of wine.

Autumn. This word derived from the ancient Etruscan root *autu-*. After the Roman era the word continued to be Old French word *autompne* (*automne* in modern French). Before the 16th century, harvest was the term used to refer to the season. However, as more people moved to living in towns, the word harvest lost its reference to the time of year and came to refer only to the actual activity of reaping, and autumn, as well as fall, began to replace it as a reference to the season.

Summer and winter are both of Old English origin, it is interesting to note that British English autumn comes from French, ‘having replaced the native harvest in the fourteenth century’, whereas American English fall is native English. A possible explanation for this is that British English is more susceptible to French than American English, because of Britain’s geographical proximity to France.

In Western cultures, personification of autumn is often pretty, well-fed females adorned with fruits, vegetables and grain that ripen at this time. Many cultures feature autumnal festivals, often the most important on their calendars. Still extant echoes of these celebrations are found in the autumn Thanksgiving holiday. The predominant mood of autumnal celebrations is a gladness for the fruits of the earth.

Napkin is a face towel used at the table for wiping the mouth and fingers while eating. It is usually small. The word comes from Middle English, borrowing the French *nappe-* a cloth covering for a table – and adding *-kin*, the diminutive suffix.

Conventionally the napkin is often folded and placed to the left of the setting or a caterer's hall, it may be folded into more elaborate shapes and displayed on the empty plate.

Napkins were used in ancient Roman times. One of the earliest references to table napkins in English dates to 1384-85. Ancient Greeks used bread to wipe their hands.

An interesting and often quoted example of this disparity lies in names for many common animals and the meat for which they were killed. To describe the living animal the names are of English origin, as it was English peasants who had the job of rearing them: *cow, calf, sheep, pig/ swine, deer*. To describe the dead animal the names are of French origin, as the French aristocracy's experience was restricted to eating them: *beef, veal, mutton, pork/ bacon, venison*.

As you see, culture has been defined in a number of ways. Because culture measures our quality of life, our vitality and the health of our society. Through our culture we develop a sense of belonging, personal and cognitive growth and the ability to empathize and relate to each other.

Culture is a very important thing in linguistics. It is a concept, which is completely a part of people, their language, tradition and the way they think.

To my mind in order to start teaching a foreign language a language teacher must have a strong knowledge about culture of the country where the target language is spoken.

Culture and language are closely connected. We learn and teach through culture. Through culture and vocabulary of the French language, we understand the English language and its nature and value. The culture and vocabulary of the French language is of considerable interest to all students of English, since the English language of today reflects many centuries of development.

A list of literature

1. Alexander, Henry. *The Story of Our Language*. New York: Dolphin Books Edition, 1962 – p. 162
2. Barber, Charles. *Early Modern English*. London: Andre Deutsch Ltd., 1976 – p. 66
3. Kluckhohn, C., Kelly, W.H. The concept of culture. In R. Linton (Ed.). *The Science of Man in the World Culture*. New York. 1945, pp. 78-105.
4. Parson, T. *Essays in Sociological Theory* [Glencoe, Ill. : Free Press](#) 446
5. Расторгуева Т.А. *История английского языка*: учебник – 2-е изд., стер. –М.: ООО «Издательство Астрель»; ООО «Издательство АСТ», 2003- 348, [4] с. – На англ. яз.

6. Резник Р.В., Сорокина Т.А., Резник И.В. “*A history of the English language. История английского языка*”: учебное пособие. – М.: Флинта: Наука, 2001. – 496с.

Аннатаңа: Макала ағылшын тіліндегі тұрмыстық лексиканың құрамындағы француз кірме сөздердің әсерін зерттеуге көзделген. Түсіндіру, грамматикалық әдісі, лингвистикалық талдау түрлі әдістерін түсіндіру пайдалану сипаттамаларын талдады. Тілдік және мәдени аспектіде негізінде тіл және мәдениет тығыз байланысты екенін дәлелдеді. Тілі, дін, ойлау тәсілі: Мәдени аспект адамзаттың болмысын көрсетеді. Талдау нәтижесінде автор, лингвистикалық және мәдени тілі ретінде ағылшын тілінің тұрмыстық лексиканың құрамына француз кірме сөздердің бар екенін көрсетеді.

Мәдениет лингвистиканың өте маңызды аспекті болып табылады. Ол адамдардың тілі мен дәстүрін, олардың ой өрісін толық бейнелейді.

Тірек сөздер: лингвистикалық және мәдени аспектілері, кірме сөздер, мәдениет, тарих, әлемнің тілдік бейнесі, танымдық аспектілері, тілдік және мәдени ерекшеліктер, семантикалық жіктеу.

Аннотация: В статье ставится задача рассмотреть эффект французских заимствованных слов в составе бытовой лексики английского языка . Проанализированы характерные особенности грамматического способа толкования, использование в процессе толкования различных методов лингвистического анализа. Опираясь на лингво-культурный аспект доказывается то , что язык и культура тесно взаимосвязаны. Культурный аспект отражает все реалии жизни человеческого бытия : язык , ментальность , пути мышления. В результате анализа автор показывает лингво-культуровологические особенности французских заимствованных слов в составе бытовой лексики англи Культура очень важный аспект в лингвистике. Это концепция, которая полностью отражает язык, традиции народа и то , как они думают.

Ключевые слова: лингво-культурные аспекты, заимствованные слова , культура, история, языковая картина мира, когнитивные аспекты, маркированные слова, лингво-культурные особенности, семантическая классификация.

ДИСКУРС ЖӘНЕ ОНЫҚ ТИПОЛОГИЯСЫ

ДИСКУРС И ЕГО ТИПОЛОГИЯ

DISCOURSE AND ITS TYPOLOGY

ӘОЖ 81'255.2

Иран Ислам Республикасы ұстанған саясат

Садықова Р.К.

Абай атындағы ҚазҰПУ-дың доценті, ф.ғ.к.,

Кудярова Г.

Абай атындағы ҚазҰПУ-дың II курс магистранты

Бұл мақалада тарихы 1979 жылы бастау алатын Иран Ислам Республикасы сыртқы саясатының қалыптасуы Аятолла Хомейни есімімен тығыз байланысты болып, осы кезеңнен Ел билігін басқарған Иран Президенттерінің жүргізген саясаттары жайында нақты мәліметтер тәртіппен көрсетіліп, Иранға берілген санкцияларға қарамай, Иран Ислам Республикасы саясатының даму жолдары, Иранның жаңа Ел Басшысы Руханидің тек үлкен державалармен ғана емес, сондай-ақ аймақ елдерімен де қарым-қатынасты жақсартуға күш салып жатқандары айтылады.

Қазақстан-Иран арасындағы саяси-экономикалық байланыстардың жақсарып келе жатқаны, бұл жағдай екі елдің арасында сауда айналымының кеңеюіне көмегін беретіні жайындағы мәліметтер де мақалада беріледі.

Тірек сөздер: дипломатиялық байланыс, сыртқы саясат, экономикалық дағдарыс, держава, консерватор, санкция

Иран Ислам Республикасының мәдениеті – Орта Азия аумағына кең құлаш тараған және басқа мәдениеттерге кеңінен ықпал еткен мәдениеттің бірі. Халқының ұлттық құрамы: [парсылар](#), [әзіrbайжандар](#), [курдтер](#), [арабтар](#), [түрікмендер](#), [белуджилер](#), [армяндар](#), [еврейлер](#) және т.б. Ресми тілі — парсы тілі. Мемлекеттік діні — ислам дінінің шиит тармағы. Иран — діни мемлекет. Елдегі саяси және діни билік Аятолла Сейд Әли Хаменеидің қолында. Президент 4 жылға сайланады және Министр Кабинетін басқарады. Жоғарғы заң шығарушы орган-бір палаталы парламент — Ислам кеңесі жиналышы (меджлис) 4 жыл сайын сайланып отыратын 270 депутаттан тұрады. 1981 жылғы конституциясы бойынша, елде саяси және діни емес ұйымдарға тыйым салынған. Ұлттық мейрамы 11 ақпан — Революция күні (1979). Ұлттық ақша бірлігі — риал.

Тарихы 1979 ж. бастау алатын Иран Ислам Республикасы сыртқы саясатының қалыптасуы Аятолла Хомейни есімімен тікелей байланысты. Ислам режимі

шах үкіметі ұсынған сыртқы саясат принциптері мен бағыттарынан бас тартты. Елдің сыртқы саясатында жарияланған «Батыс та емес, Шығыс та емес, тек ислам» ұраны АҚШ-пен дипломатиялық байланыстарының үзілінуіне әкелсе, Кеңес Одағымен байланыстарын құлдыратты. Осылай Иран Ислам Республикасы халықаралық сахнада оқшаулану жағдайында қалды. Бұған сондай-ақ АҚШ-тың Иранға байланысты ұстанған саясаты да әсерін тигізді.

Шах билігі кезінде Иран Ислам Республикасының экономикасы Батыс елдерімен өте жақсы қарым-қатынаста болатын. Дегенмен, 1980 жылдың басында ИИР Батыс Еуропа елдерімен қарым-қатынаста айтарлықтай болмады, яғни саяси, экономикалық және мәдени байланыстар нашарлай бастады. Бұған қоса Иран-Ирак соғысы да өз әсерін бермей қойған жоқ. Бірақ ислам режимінің дамуындағы жаңа бір кезең 1989 жж. Аятолла Хомейни қайтыс болғаннан кейін басталады [1,1126.].

Иранда халық тарапынан сайланатын ең жоғарғы лауазым, атқарушы билікке, яғни үкіметке басшылық етеді. Президент сайлауы әрбіртөрт жыл сайын өткізіледі және бір тұлға қатарынан екі реттенартық сайлауға қатыса алмайды. Ислам мемлекеті құрылғаннан кейін қабылданған жаңа конституцияға сәйкес атқарушы биліктің басшылары ретінде Президент және Премьер-министрлауазымдарын қатар енгізді. Алайда 1989 жылы конституцияғажүргізілген түзетулер нәтижесінде Премьер-министр лауазымы жойылып, үкіметті басқару президентке жүктелді. Президент Иранның барлық адамдарының қатысуымен өтетін жалпыхалықтық сайлау нәтижесінде сайланады[2].

1993 ж. тамызда Рафсанджани екінші рет сайланып, Иранның халықаралық қауымдастықтағы орнын экономика арқылы күшетуге ұмтылды. Президент Рафсанджанидің реформаторлық саясатын 1997 ж. 23 мамырда Президенттік сайлауда жеңіске жеткен М. Хатами жалғастырады. Ол да Президент болып екі мерзіммен 2005ж. дейін елді басқарады.

Хатами мен оның жақтастары қоғамның өзгерістерге, әсіресе қоғамдық-мәдени салада өзгерістерге ұмтылысын түсініп, осыны өздерінің саясатында пайдаланады.

Осылай 1990ж. реформаторлар билігі кезінде Иран біртіндеп әлемдік қауымдастыққа экономикалық жолмен өзін ашқан болатын. 2005 ж. билікке жаңа консерватор М.А.Неждаттың келуімен Иранның дамуында жаңа бір кезең басталады. М.А.Неждат Иранның алтыншы Президенті болды, ең үлкен энергетикалық реформаларды жүзеге асырды, Иран ядролық бағдарламасын дамытты. Батысқа батыл түрде аңы сын айта білді[1,1126.].

Кейінгі жетінші Президент 15 маусымда 2013ж. Хасан Рухани жеңіске жетті. Қазіргі кезде жаңа Президент иран уран өндіру бағдарламасын қысқарту

арқылы Батыспен барынша байланысты жақсартуға бел байлап, экономикасын дамытуға барынша күш жұмсап жатыр.

Иран 2006 ж. бері БҰҰ-ның қатаң санкцияларынақарамастан уран байыту бағдарламасын тоқтатудан бас тартқан Иранға қарсы 2010 жылдан бастап қысым бұрынғыдан да күшейді. Осыған дейінгі санкциялардың әсері бағасы жоғары мұнайсатудан түскен кірістің арқасында білінбей келгенді. Иран Президенті Рухани: «Иран үкіметінің экономика, мәдениет және сыртқы саясат саласында жаңа әрекет басталды. Сондай ақ, Иранның экономикалық жағдайы соңғы жылдары бір қалыпты дамып келе жатыр, бұның бәрі тек президент немесе министрлердің іс-әрекеттерінің жемісі ғана емес, төрағалар мен үкімет қызметкерлерінің ұжымдық әрекеттерінің де нәтижесі болып табылады. Үкімет Иран халқының ризашылығына бөлену үшін барынша талпыныс жасайды» -деп атап өткен болатын.

Иранның Ел Басшысы Рухани тек үлken державалармен ғана емес, аймақ елдерімен де қарым-қатынасты жақсартуға күш салатынын айтЫП өтті. Олай болса уранбайыту мен Араб қектеміне байланысты қатынастары нашарлапкеткен бірқатар көршілерімен де қарым-қатынасты қайта қалпынАкелтіру мүмкіндігі тумақ. Бұл барлық мемлекеттерге тиімді екенінанық, тіпті санкцияларды алышп тастауға қол жеткізетін болса сауда-экономикалық байланыстардың да қарқынды дамуына жол ашпак.

Бұл жағдай Қазақстанға да тиімді болып, Қазақстан-Иран арасындағы саяси-экономикалық байланыстарды жаңа деңгейге көтеруге септігін тигізеді. Екі елдің арасында сауда айналымының кеңеюіне, жаңа келісімдердің жасалуына санкциялар мен державалардың қысымы үлken кедергі болып тұр еді. Егер санкциялар алышп державалардың қысымы әлсірейтін болса Иранның тек қана Қазақстанмен емес, әлемнің көптеген елдерімен арақатынасы жаңабелеске көтерілери сөзсіз.

Соңғы жылдары екі мемлекет мәдени байланыстарды күшейту мақсатында бірнеше маңызды құжаттарға қол қойды [3, 76 б.]. Апталық мәдени шаралар (фильм, музыка) қол өнерлер көрмелері, ғылым және мәдени, спорт, білім сайыстарына сарапшы болу, бірлескен конференциялардың өткізілуі, оқу-әдістемелік кітаптардың баспалардан басылуы, ғылыми-оқу байланыстар, студент пен оқытушылардың алмасуы, гранттардың бөлінуі, қазақ және парсы тілдерін университеттерде оқытылуы, ақпарат алмасу және әртүрлі саладағы маңызды жұмыстар осы екі елдің мәдени байланыстарын одан әрі дамыта түседі.

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1.Базарқұлова Б. Иран Ислам Республикасының сыртқы саясатының эвалюциясы // Қылым мен білім саласындағы мәдениеттер тоғысы атты халықаралық ғылыми конференция.-Алматы, 2011.
2. Шилібекова А.,Жұмашов Е. Иран елі. Астана , 2013 – 186 б.
3. عابدینی م.ح. سیمای فر هنگی قزاقستان. تهران: بین المللی الهدی، 1384 . 75- 76 ص.

Резюме: В этой статье рассказано об истории становления внешней политики Иранской Исламской республики, которая берет начало с 1979 года связанная с именем Хомейни Аятолла, показаны точные сведения ведомой политики Иранских президентов, Несмотря на выставленные Ирану санкции, пути развития политики Иранской Исламской республики, а также политика Лидера страны Рухани в улучшении отношений не только с большими державами, но и с прилегающими регионами.

В статье предоставлены сведения об улучшении Казахстанско-Иранской политico-экономической связи, что данная ситуация дает возможность увеличению объемов торговых оборотов между двумя странами.

Resume: In this article, we discuss the history formation of the Islamic Republic Iran, and its foreign policy, which takes the beginning from 1979, associated with the name of Ayatollah Khomeini, showing accurate information driven policy of the Iranian president, despite exposed Iran sanctions, the development policies of the Islamic Republic Iran, as well as the policy of the Leader Rouhani countries in improving relations not only with the big powers, but also with neighboring regions. The article provides information on the improvement of the Kazakh-Iranian political and economic context that this situation allows an increase in the volume of trade between the two countries.

УДК 821.512.122"09

Т. ІЗТІЛЕУҰЛЫНЫҢ «ШАҢНАМА» ДАСТАНЫНДАҒЫ ДАНАЛЫҚ ОЙЛАРДЫ ЖЕТКІЗУ ШЕБЕРЛІГІ

Батырхан Болатбек Шәденұлы,

Ph Докторы, Токтарбекова Лаура Ниязбекқызы,

Абай атындағы ҚазҰПУ магистранты

Мақалада Т.Ізтілеуұлының шығыстың ұлы шайыры Ә. Фирдаусидің «Шаңнама» дастанындағы адамгершілік, даналық ойларды қазақ оқырманына жеткізуі жайлы қысқаша ғылыми шолу жасалады. «Шаңнамадан» келтірілген өлең жолдары арқылы ақынның даналық ой-толғаулары көрсетілген.

Түйін сөздер: Фирдауси, Шаңнама, адамгершілік, әділдік, ерлік, рухани, жақсылық, даналық

Ислам өркениетінің аясына ұйысқан парсы әдебиеті орта ғасырларда қарқынды даму жолына түсті. Ежелден Зороастр дінін ұстанып келген парсылар Ислам дінін қабылдаған соң, мәдениет пен әдебиетте ірі сілкініс жасағаны тарихтан белгілі. Әуелі самандықтар биігі тұсында бастау алған

Рудаки, Дақики, Фирдауси секілді шайырлар шоғырын бертінгө сефевидтер, ғазнеуидтерден бастап, соңғысы қажарлар билігіне дейінгі аралықта көптеген шайырлар өмір сүріп, өздерінің қайталанбас асыл жаунарларын дүниеге алып келді.

Әдеби дамудың барысында хорасандық, ирактық және ұнділік стильдермен қалам тербеген шайырлар өз заманының жыршысы болып қана қоймaston, кейінгі ұрпаққа мәңгілік мұра қалдырып кетті. Рудакидің ғазалдары, Фирдаусидің «Шаңнамасы», Омар Хаямның рубайлары, Хафиздин ғазалдары, Сағдидың «Бостаны» мен «Гүлістаны», Аттардың «Тәзкирәтул-әулиясы», Санайдың «Сәйрул-ибады», Низамидың хамсасы мен Жәмидің «Баңаристаны» әлем әдебиетінің асыл қазынасы десек артық айтқандық емес. Орта ғасырларда құл ақындардың шығармаларын оқымаған ақын кемде кем болатын. Олар парсы әдебиетін дамытып қоймaston, көрші жатқан халықтардың әдебиетіне де қатты әсер ете білді. Ежелден Иран мен Тұран болып қатар жатқан екі елдің арасындағы әдеби байланыстардың жанданатын тұсы да осы кез. Сондай халықтар арасындағы мәдени қарым-қатынасқа «алтын көпір» қызметін атқарған шайыр Әбілқасым Фирдауси болатын. Оның қаламынан туындаған «Шаңнама» дастаны Иран мен Тұран, одан бергісі парсы мен қазақ әдебиетінің байланысына зор әсер етті.

«Шаңнама» – Иран шежіресі. Мұнда адамның пайда болуынан бастап, адамзат өркениетінің кемелденуіне дейін және жамандықпен үнемі құресу мен тарихи дәуірлер жайлар айтылса, ең соңғы ежелгі үкімет құлдырағанға дейінгі Иран мен ирандықтардың бірнеше мың жылдық ғұмырының тарихы да қамтылады. «Шаңнама» Иран халқы мен мемлекетінің бірнеше мың жылдық мұрасының қазынасы және ирандық ой-пікірдің энциклопедиясы болып саналады.

Иранның бірнеше мыңжылдық жарқын тарихында өз елінің мәртебесін көтерген ұлы тұлғалардың есімдері алтын әріптермен жазылып, төрткүл дүниеге танымал болды. Дүниеден өткен әйгілі тұлғалар артында қалдыраған мол мұралары арқылы ұрпақтан-ұрпаққа жетіп, есімдері еш ұмытылмай келеді. Солардың ішінде Әбілқасым Фирдаусидің алатын орны ерекше. Өмірі аңызға айналып кеткен ақын Фирдауси X ғасырда дара тұған әдебиет алыптарының бірі. Иран Хорасанындағы Тұс деп аталатын қалада 932 жылы дүниеге келген. Фирдауси – жұмақ деген мағынаны береді. Бұл ақынның тахаллусі (лақап аты). Фирдауси кедейленген ақсүйек-диханның отбасында дүниеге келген. Кейін келе ол дана, ғалым атанған, көп тілдерді менгерген [1].

Аңыз әңгімелерді, дастан, хикаяларды тарихи оқиғалармен үштастырып, оларды бір жүйеге келтіру ісі «Шаңнаманың» жазылуына себеп болды. Осындағы ауқымды іске алғаш болып Дақиқи атты ақын кіріседі. Бірақ та ол 977 жылы қайтыс болып, басталған жұмыс аяқтаусыз қалады. Бұл еңбекті ары қарай Әбу Мансури жалғастырып, бірақ ол да аяқтамайды. «Шаңнаманы»

толықтай жазып, оны керемет кейіпкерлермен, шытырман оқигалармен суреттеп, әлемдік әдебиеттің інжү-маржанына айналдыру Әбілқасым Фирдаусиге бұйырған сияқты. Фирдауси халық арасында ауызша таралған немесе жазбаша түрде сақталған бірқатар көне ирандық аңыздарды жинап, өлеңге айналдырыды. Фирдауси өмірлік еңбегін 35 жасынан бастап, 71 жасында аяқтаған. Басынан өткен қыншылықтар мен кедергілердің біразы сол заманда болған тарихи жағдайларға байланысты болды. 992 жылы «Шаңнаманың» бірінші аяқталуға аз қалғанда Саманилердің астанасы Бұхараны түркітілдес Қарахан әскерлері басып алады. Осы кезеңде Фирдаусидің атқарған еңбегі ескерусіз қалды. Бірақ та, ақын алған бетінен қайтпай, шығармасының келесі бөлімдері жазуға бар ынтасымен кіріседі. Араға 35 жыл салып Фирдауси әлемге атын шығарған шығармасын 1009 жылы аяқтады. Ол көлемі бойынша екі жолдан тұратын 60 мың бәйіттен тұратын, мазмұны жағынан Иран халқының 4000 жылдық тарихи мен мәдениетін қамтиды.

Фирдаусидің әлемге танымал болған «Шаңнама» дастанын жазуы туралы белгілі шығыстанушы ғалым, филология ғылымдарының докторы, профессор Ислам Жеменей: «Парсы тілінің таралуына үлкен еңбек сіңірген Фирдоуси. Оны Иранның ұлттық ақыны деп есептейді. Әуелгіде ақындар проза түрінде жазылған патшалар тарихын жырға аударсақ деп арман қылады. Соның арасынша Даңиқи деген кісі ең бірінші аудармасын жасайды. Бірақ жас кезінде қаза табады да, аударма аяқталмай қалады. Біраз уақыт өткеннен кейін, жас ақын Фирдоусидің сарайға жолы түсіп, кітапханадан «Шаңнаманы» көріп, қызығады. Қара сөзді поэзияға айналдырсам деп. Бұрынғы аударғандарды осыған қосып, кейбір тарауларды өзі қосып аударған екен» дейді [2].

Газнауiler билігі басталған шақта мемлекет жағдайы жақсаратынына үміттеген ирандықтар Махмұт Газнауге қолдау көрсетті. Өйткені ол біріккен мықты ирандық үкімет құрады деп үміттенді. Фирдауси «Шаңнама» шумақтарында осы тақырып жайында жазған. Ол Махмұттың билікке келуін сипаттап, осы орайдағы Иран халқының барлық үміттерін баяндаған.

Фирдауси «Шаңнамасында» аңыздық, палуандық және тарихи кезеңдер түрлі пішіндерде суреттелген. Шаңнаманың аңыздық кезеңі ең алғашқы патша Киамырстан басталып, Фаридунның пайда болуымен аяқталады. Сонымен қатар ұста Кауаның көтерілісінен бастап Рұстемның өліміне дейінгі әңгіме «Шаңнаманың» палуандар бөлімін қурайды. Ескендердің Иранды сондай-ақ сасанилер үкіметін жаулауы Фирдауси «Шаңнамасының» тарихи бөлімін қамтиды.

Жақсылық пен жамандықтың аяқталmas күресі, әділетке баса айту және әділестіздікке жол бермеу, адам өмірі мен әлемнің тұрақсыздығы Фирдаусидің адамгершілік бейнесі мен «Шаңнаманың» философиялық және адамгершілік табиғатын көрсетеді.

«Шаңнама» дастандарына терең ой салатын болсақ, зұлымдықты жену оның ажыратылmas бөлігі екенін көреміз. Әкімдер мен палуандардың тағдыры, олардың шыншылдығы немесе қисықтығы, жақсылығы мен жамандығына және

бақыты мен бақытсыздығына байланысты. Фирдауси шығармасында адамгершілік жүйе басым екендігін мына өлең жолдарынан байқауға болады:

Рұстем бата берді қолын жайып:

«Ей, балам, бақ-дәулетке өт, – деп, – байып»

Барабар бойыменен алтын беріп,

Кей-Қызырау көрсетті орын тақтан тайып [3, 14 б.]

«Шаңнаманың» деректері Тұстың ұлы шешеніне осы адамгершілік негізді сақтауға рұқсат бермеген жағдайда Фирдауси өзінің әсерлі екпінімен тыңдаушының ойын бекер нәрседен ауытқытып, ойландырарлық философиялық дүниеге жетелейді.

Иран мен Тұран батырларының айқасы – «Шаңнаманың» ең көркем бөлімдерінің бірі. Фирдауси сол батырлар жөнінде халық арасына жайылып кеткен, ертегі, дастандардың желісін шебер қыыстырып, өзінің ұлы поэмасына өзек ете білгені көрінеді.

Рұстем образы «Шаңнамадағы» белді, білікті образдарының бірі. Оның ерлігі – «Шаңнаманың» үштен бір бөлімін алады. Рұстем өлімімен шығарманың батырлар бөлімі тамамдалады. Фирдауси өзінің айтпақ жарқын идеялары мен көзқарастарының көбін осы батырлардың іс-әрекеттеріне жүктейді.

Ерлікті кейде фантастикалық дәрежеге көтерсе де, автор халық шығармасына тән шынайы қасиетten бір елі ажырамайды, оны өрістете түседі.

...Үйретіп өнер, білім, тәрбие қыл,

Өзіңнен өніп-өскен балаңдай біл...

...Ырзамын осыны етсен, батыр, саған,

Болғаның шын сүйер дос сонда маған... [4, 832 б.]

– деп Аспандиярдың өлер кезінде Рұстем батырға баласын аманат қылышын табыстауды...

...Рұстем Баһыманды тұтынып ұл,

Үйретті әртүрлі өнер жиырма жыл... [4, 835 б.]

Рұстемнің ол баланы жиырма жыл бағып-қағуы шынайы өмірде адамзат қолынан келетін адамгершілік қасиеттер.

Жақсылық пен жамандық, озбырлық пен махаббат, жауыздық мен адамгершілік күресі батырлар бөлімінде ерекше екшеліп, Фирдаусидің терең ойларын толықтыра түседі.

Осы тұста Рұстемге бауыры Шапаттың тарапынан жасалған қастандықты айта кеткен дұрыс:

Кетті деп көзін салса Шапат қайда,

Күліп тұр ат үстінде анадайда.

Білді де Рұстем санын соқты,

Болғанын бұл сұмдықтың сонан пайда [4, 309 б.].

Ақын Шапаттың Рұстемге жасаған қастығы арқылы адамға жауыздық қылышып, мақсатқа жету мүмкін еместігі былай жырлайды:

Бойымен сол жығылған жанын кешті,
Рұстемнен бұрынырақ өзі көшті.
Күншілдің күні туып, көңілі өспейді,
Ешкіммен есің болса болма өшті [4, 310 б.].

Шаңнама Иран елі мен ирандықтардың мыңжылдық тарихы мен өмірін баяндайды. Осы ұлы шығарма алғашқы адамның пайда болуы және адамзат өркениетінің бой көтеріп толығуымен басталып, барлық шайтандық көріністермен үнемі шайқас дастаны, сондай-ақ тарихи кезеңдер және патшалықтардың билігімен жалғасын табады. Содан соң ақырында «Шаңнама» Иранның ең соңғы, ежелгі патшалығының құлдырауымен аяқталады. Фирдауси «Шаңнамасының» негізгі тақырыбы – Иран елінің тағдыры болып табылады. Фирдауси бұл шығарманы барлық адамзатқа мәнгілік жолдау ретінде қалдыруға тырысты.

Фирдауси «Шаңнамасының» тағы бір маңызды пайымы – ұлтшылдықты әшкерлеу. Фирдаусидің отан сүйгіштігі, әрдайым байсалдық, ақылдық және мейіріммен бірге және ұлтшылдықтан түбебегейлі аулақ. «Шаңнамада» Иранға деген сүйіспеншілік, Иран халқының мәдениетіне, елдің қауіпсіздігі мен абаттануына және осы ел халқының еркіндігі мен тыныштығы кең түрде баяндалады. Фирдауси шапқыншыларды олардың ұлты, нәсілі үшін емес, бөтендердің бұл жерге нақақтан басып кіруіне байланысты жек көреді.

Қорыта келгенде, орта ғасырлар тұсында жазылған әдеби мұралардың қазақ мәдениетінде алар орны ерекше. Фирдоусидің «Шаңнама» дастанында сүйіспеншілік сезімін өз ойына өзек етіп, имандылық пен адамгершілік туралы өнегелі пікірлер айтқан. Бұл еңбек таусылмас рухани байлықтың көзі болып табылады. Ақынның «Шаңнамасы» қазіргі заманғы мәдениет үшін философиялық, этикалық маңызы зор, оның тағылымы жастарды дүниетанымдық сипатта тәрбиелейді.

Әдебиеттер

- 1 Күмісбаев Θ. Фирдоуси және «Шахнама» // Түркістан газеті. http://archive.turkystan.kz/page.php?page_id=35&id=3512.
- 2 Он айда «Шаңнаманы» бердім жазып... // Халық сөзі. – 2014. – №4 (308)
- 3 Рұстем-Дастан. Фердоуси «Шаңнамасының» желісімен жазылған қаңармандық жыр. / Ізтілеуұлы Тұрмағамбет. Екінші кітап. – Алматы: Жазушы, 2004.
- 4 Рұстем-Дастан. Фердоуси «Шаңнамасының» желісімен жазылған қаңармандық жыр. 1-2 кітап / Ізтілеуұлы Тұрмағамбет.– Алматы: Аударма, 2012.
- 5 Иран әдебиетінің тарихы: Оқу құралы. 2-басылуы. – Алматы: Қазақ университеті, 2009.
- 6 Фирдоуси. Шах-наме / перевод с фарси. – М.: «Художественная литература», 1972.

Резюме: В статье предоставлен краткий научный обзор взглядов Әбулқасыма Фирдоуси о проблемах нравственности и мудрости, которые были затронуты поэме «Шахнаме» в переводе на казахский язык Т.Изтилеуулы. Указанные в статье выдержки из стихов поэмы выражают его мудрые изречения.

Resume: There is a brief scientific review of outstanding East thinker Firdausi about humanism and wisdom problems in «Shahname» poem in the article. The excerpt of poetry express his wise sayings.

УДК 378.016:811.111:004

ПОИСКИ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ

Нуганова Роза Бирмановна

Муканова Зура Атагельдиевна

КазНПУ. имени Абая ст.преп.кафедры ин.языков для специальных целей
института Полиязычного образования

Статья посвящена научно-теоретическим и методическим подходам к решению проблем духовно–нравственного воспитания подрастающего поколения. Анализируется современная жизнь общества, подсказаны пути и способы воссоздания воспитания нового поколения казахстанцев. Проблемы связаны со сменой идеологических ориентаций в появлении духовного вакуума, проникновение в национальную культуру культа насилия, эгоизма, обмана, западной коммерческой культуры.

Мощным влиянием является микросреда. Молодежь попадает из одной среды в другую с различными психологическими, нравственными, духовными и культурными установками. Появляются комплексы, ведущие к употреблению наркотиков и алкоголя, вызванными желанием забыться, расслабиться, не способностью адаптироваться в конечном счете к суицидам. Таким образом, возникает необходимость воспитания такой личности, которая способно не только потреблять, но и созидать. Средствами поликультурного воспитания молодежи являются обучающие игры, занятия по страноведению.

Ключевые слова:

Научный,теоретический,решение,поколение,вопрос,духовный,культ,насилие, установка,суицид,сторона,желать,созидать,необходимость,забывать.

Система образования Республики Казахстан переживает стадию полосы реформ. Остаются нерешенные проблемы. К таким проблемам можно отнести духовно-нравственное воспитание подрастающего поколения. Постановка этой проблемы связана со сменой идеологических ориентаций, в появлении духовного вакуума (проникновение в национальную культуру культа насилия, эгоизма, обмана, западной коммерческой культуры и т.д.).

Сформировать необходимые ресурсы для осознанного выбора профессии можно посредством духовно- нравственного воспитания, являющегося одним из путей самосовершенствования личности.

В Республике Казахстан разработана «Концепция воспитания в системе непрерывного образования», где и определяются научно-теоретические и методические подходы к решению проблемы духовно-нравственного воспитания

подрастающего поколения; обобщается исторический опыт и анализируется современная жизнь общества, подсказаны пути и способы воссоздания в новых формах духовно-нравственного воспитания нового поколения казахстанцев (1).

В свою очередь большинство образовательных учреждений сегодня имеет множество проблем в сфере воспитательной работы, эти проблемы также напрямую связаны с методами преподавания того или иного предмета.

Наиболее мощное влияние на человека оказывает микросреда. Но сейчас даже на уровне семьи среда бывает неоднородной, не говоря о школе, улице, работе и т.д. Студент, попадая из одной среды в другую, с различными психологическими, нравственными, духовными и культурными установками вынужден каждый раз адаптироваться и адекватно регулировать свое поведение в соответствии с требованиями среды, иначе возникают конфликтные ситуации. Появляются комплексы, ведущие к употреблению наркотиков и алкоголя, вызванными желанием забыться, расслабиться, не способностью адаптироваться и, в конечном счете, к суицидам (2).

Сегодня на новом этапе развития социума возникает необходимость в теоретическом и методологическом переосмыслиннии духовно-нравственного воспитания. Все это связано с изменением менталитета общества и личности, изменением ценностных ориентаций у подрастающего поколения. Проявления высокой нравственности, как сострадание, соучастие, сопереживание, уважение к другим и самому себе, к сожалению, не заметно потеряли свою важность. Возникает необходимость воспитания такой личности, которая способна не только потреблять, но и созидать (3).

Современный Казахстан находится на том этапе развития, когда она становится полноправным членом мирового сообщества. Для того, что бы стать полноправными участниками общемирового культурного процесса, нашему будущему поколению необходимо усвоить те духовно-нравственные ценности, которые были накоплены человечеством в течение веков. Вступая в общечеловеческое культурное пространство, молодые люди должны владеть различными средствами межнационального общения. Таким образом, мы приходим к выводу, что знание хотя бы одного иностранного языка необходимо для наших студентов.

Язык — зеркало культуры. Процесс обучения студентов иностранным языкам содержит уникальный педагогический потенциал духовно-нравственного, идеально-политического, эстетического, трудового воспитания подрастающего поколения.

Если прибегнуть к опыту выдающихся мыслителей педагогов, то все отдают первостепенное значению духовности через культуру своего и чужого языка. «Язык - это явление духовной культуры человечества, одна из форм общественного сознания» - выделила один из признаков языка Н. Б. Мечковская. Один из образованнейших педагогов своего времени В. А. Сухомлинский писал: «Язык - духовное богатство народа», «Сколько я знаю языков, столько я - человек».

Сегодня государственный стандарт общего образования предъявляет достаточно высокие требования к образовательным учреждениям. Все эти требования объединенные единой целью: выпускник - личность, имеющая не только знания, но и умение их правильно применять (4).

Таким образом, исходя из всего выше сказанного, мы определили следующие принципы работы на уроках английского языка, которые способствуют, приобщению студентов к духовным ценностям:

- выработка стиля и манеры поведения педагога с учетом индивидуальных особенностей студентов;
- естественное, непринужденное погружение студента в культурный мир страны изучаемого языка, с использованием ИКТ технологий.
- обучение студентов анализу поступающей информации, по средством ее практического применения.

Как мы все знаем, почти во всех УМК по английскому языку материал делится на тематические блоки, поэтому для повышения мотивации и уровня общего кругозора студентов можно разработать уроки с использованием ИКТ технологий: презентации, видео материалы, онлайн игры и тесты, проекты по переписке, а также в конце каждого цикла студенты могут составлять проекты, материал для которых они находили сами.

К примеру, при изучении цикла о традициях и обычаях Великобритании мы изучаем не только культурные традиции и обычай, но способы общения носителей языка. На вводном уроке в этот цикл можно организовать просмотр фильма на языке о традициях и обычаях страны изучаемого языка, просмотреть новый лексический материал. Следующий урок посвящен закреплению лексики и нового информационного материала. На последующих уроках берутся наиболее известные традиции и обычай страны. А далее можно рассмотреть традиции и обычай своей страны в сравнении с английскими, выделить особенности, факты которые нравятся или не нравятся учащимся. Затем сделать сравнение традиций и своей страны, страны изучаемого языка и своей малой родины. Для подачи этого материала мы использовали интервью знаменитостей, которые интересны студентам, об их любимых праздниках, обычаях и традициях на языке. Следующим шагом для студентов становится написание письма или видео послания своему кумиру о традициях и обычаях своей малой родины. Такие задания не только повышают интерес к изучаемому предмету, но и позволяют студентам на практике использовать язык.

Процесс восприятия иноязычной культуры идет через обогащение внутреннего опыта студента, путем формирования у него познавательных и коммуникативных навыков. Средствами поликультурного воспитания студентов могут быть обучающие игры, занятия по страноведению. Именно так изучение языка оказывается наполненным для студентов живым содержанием, оказывается для них все более необходимым, формирует навыки спонтанного общения, учит их пониманию других культур.

Из всего вышесказанного можно сделать вывод, что с использованием ИКТ технологий на уроках иностранного языка, происходит не только

повышение мотивации изучения английского языка, но и успешное погружение студентов в социокультурный мир страны изучаемого языка. Воспитательный потенциал этих приемов и методов обучения позволяет формировать у студентов личностно-значимое отношение к нравственным и духовных явлениям, обеспечивающим личностное постижение вырабатываемых обществом духовно-нравственных ценностей, идей, принципов, идеалов. В процессе изучения английского студенты не только усваивают материал, но и учатся передавать информацию так, как того требует этикет.

Список используемой литературы

1. Концепция воспитания в системе непрерывного образования Республики Казахстан. Астана, 16 ноября 2009 г.
2. Агапов В.С. Проблемы формирования и развития личности в психологии и педагогике. - М., 2001. - С. 31-35.
3. Айрапетова В.В. Н.О. Лосский о морали и духовно-нравственном развитии личности. - Пятигорск: ПГЛУ, 2001.
4. Аллагулов А.М. Проблема нравственного воспитания личности школьника в современных образовательных учреждениях: (В контексте идей В.А. Сухомлинского) // Теория и практика высшего профессионального образования: содержание, технологии, качество. - Оренбург: Изд-во ОГПУ. - 2003. - Ч. 7. -

Андатпа: Мақала атак беру, ғылыми теориялық және методикалық тіл табуларға мәселенің шешіміне рухани адамдық тәрбиенің дамуы. Қазіргі қоғамның өмірінің көрсетіп отыруы – жол және қазақстандықтардың жаңа үрпағының тәрбиесінің қайта жасау әдіс-айлары талданады. Мәселелер батылымен шешіліп руханияттың бағдарлауарының үрпақта рухани ұлттық мәденитіне айла-құлықтың батыссыз коммерциялық мәдениеттің өзімшілдігінің пайдасыздығы.

Микроорта – қүшті әсер етуші болып табылады. Жастар бір ортадан екінші ортаға әр түрлі психологиялық, рухани және мәдени ұстанымдармен тап болады. Есірткі және ішімдік қолдану әр түрлі жағдайларда ұмытуға деген құштарлық босаңсу, суицидке алып келетін кемшіліктер болып табылады. Тек қана қолданатын емес және жасай алатын тұлғаны тәрбиелеу қажеттілік тудырады. Жастарды полимәдени түрғыда тәрбиелейтін құрал, үйрететін ойындармен елтану жаттығулары болады.

Түйін сөздер:

Ғылыми, теориялық, шешім, үрпақ, сұрақ, рухани, ғибадат, зорлық, жалған, орнату, өзін-өзі өлтіру, жоқ, қалау, жасау, қажеттілік, ұмыту.

Abstract: This article is devoted to the scientific-theoretical and methodical views in the decision of problem spiritual – moral teaching of generation. Modern life of society, ways and methods of teaching Kazakh youth generation are analyzed this item. Problems are connected with the changing of ideological orientations in the formation of spiritual vacuum entering to the national culture cult of violence, egoism, illusion, east commercial culture.

The great influence is microsphere. Youth changes from one position to another with the different psychological, moral, spiritual and cultural installations. Complexes, leading of using drugs and alcohol, wishing to forget, to relax not to adapt are as a result of suicid. That's why the necessary of teaching such a person is not only to consume but to create. Ways of polycultural teaching of generation are role – plays, lessons on country studies.

Key words: Scientific, theoretical, decision, generation, item, spiritual, cult, violence, illusion, moral, suicid, position, to wish, to create, necessary, to forget.

Кредиттік оқыту жүйесінде студенттердің кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыру

Искакова Л.М. Абай атындағы ҚазҰПУ

Абай атындағы ҚазҰПУ

Арнайы мақсаттағы шетел тілдері кафедрасы оқытушысы, магистр

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасының әлеуметтік-саяси, экономикалық реформалы өркениетті елдердің қатарына қосылуы жолында біздің заманымыздың ең маңызды мәселесі білім беру сапасын арттыру, сондай-ақ білім беру қызметінің негізгі міндегі жоғары мәдени, терең патриоттық жас ұрпақты интеллектуалды және рухани дамыту болып табылады.

Өмір бойы окудыңXXI тұжырымдамасында өздерінің таланттарын және олардың толық шығармашылық әлеуетін көрсету үшін, жоғары мектепте барлық мүмкіндік берілген деп болжайды. Бұл мәселені шешу үшін білім беру үдерісін ұйымдастырудастуденттердің кәсіби құзыреттілігін дамыту және қалыптастыру мақсатында кредиттік оқыту технологиясы бойынша белсенді және интерактивті әдістер мен техникаларды пайдалану үлкен рөл атқарады.

Түйін сөздер: кредиттік оқыту, білім парадигмасы, заманауи білім беру жүйесі, кәсіби мамандар, кредит, кредиттік жүйе, Декларация, құзыреттілік, кәсіби құзыреттілік, білім беру парадигмалары.

Адамзат қоғамының бүгінгі даму қарқыны дүние жүзінде өзара бағыныштылық пен өзара әсерлесумен сипатталады. Сондай-ақ, білім берудің ұлттық деңгейдегі басты мақсаты – Қазақстан Республикасының әлеуметтік және экономикалық өміріне белсенді ат салысуға дайын құзыретті тұлғаның қалыптасуын қамтамасыз ету болып табылады. XXI ғасырда әлемдік өркениет төрінен орын алуы үшін, Қазақстанның жан-жақты дамуының бірден-бір жолы ғылымды әр қырынан менгеру қажет болып отырғаны белгілі.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында «Білім және кәсіби машиқ - заманауи білім беру жүйесінің, кадр даярлау мен қайта даярлаудың негізгі бағдары. Бәсекеге қабілетті дамыған мемелекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек. Барлық жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығына да зор көңіл бөлу қажет», - деп атап көрсетті [1].

Елімізде жоғары білім жүйесін дамыту талаптарына сай студенттерге терең білім және тәрбие беру, оларды жан-жақты дамыту бүгінгі күннің басты мәселесі. Білім және тәрбие беру – бұл қоғам мүшелерінің адамгершілік, интеллектуалдық мәдени дамуының жоғары деңгейін және кәсіби біліктілігін қамтамасыз ететін үздіксіз үдеріс.

Білім беру жүйесіндегі жаңа білім парадигмасы білім, білік, дағды жиынтығын толық менгерген, қоғам өміріне белсене араласатын, шығармашылықпен ойлайтын, өзін-өзі көрсете алатын, өздігінен ақпаратты

іздең, талдайтын және оны дамытуға қабілетті, кәсіби құзыретті жеке тұлғаны қалыптастыруға бағытталған.

Жоғары оқу орындарындағы білім беру мен тәрбие жұмыстарының талапқа сай жетілдірілуі студенттердің болашақ кәсіби құзыретті маман болып қалыптасуына зор ықпал етеді. Осы тұрғыда республикамыздың жоғары білім беру жүйесі кәсіби мамандар даярлауда оқытудың кредиттік жүйесіне көшуді қолға алды.

Себебі, бүгінде халықаралық жоғары білім беру тәжірибесін ескермей, қазіргі заманға сай білім алуға қол жеткізу мүмкін емес.

Алғаш рет кредиттік-сафаттық жүйе АҚШ-та пайда болып дамыды. «Кредиттік-сафаттық» ұғымын 1869 жылы Гарвард университетінің Президенті, атақты американлық білім беру қызметкери Чарльз Элиот енгізді. Нәтижесінде 1870-1880 жылдары кредит-сафаттар арқылы өлшеуге болатын пәндердің көлемін шешетін жүйе енгізілген еді. 1892 жылы «кредиттік-сафаттық» жүйе дамуының екінші кезеңі басталды. АҚШ ұлттық білім беру комитеті «колледж-мектеп» құрылымын жетілдіру мақсатында, орта мектептерде оқыту бағдарламасын стандарттауда «кредит» ұғымын тек колледждерде ғана емес, мектептерге, білім берудің магистрлік және докторлық деңгейлеріне бакалаврлық бағдарламаның мазмұнын бағалау үшін кредиттік жүйені енгізді [2].

1999 жылы 19 маусымда Италияның Болон қаласында 29 Еуропа елдерінің өкілдері қатысуымен өткен басқосуда Болон Декларациясы қабылданған еді. Бұл Декларацияда Еуропада жоғары білім беру жүйесі бойынша реформалық бастамалардың нақты мақсаттары айқындалды. Декларацияға сәйкес болашақта Еуропада ортақ жоғары білім беру жүйесін құру белгіленді. Осылайша Болон үдерісі басталды. Қазақстан Республикасы Болон үдерісіне 2010 жылдың наурыз айында қосылды.

Болон Декларациясына бұған дейін біртұтас Еуропада жоғары білім беру мәселесін шешу бойынша қабылданған бірқатар құжаттар негіз болды. Атап айтатын болсақ, олар: 1988 жылы басқа Болон Декларациясы- Университеттер Ұлы Хартиясы және 1998 жылғы 25 мамырда қабылданған Сорбон Декларациясы [3].

Қазақстанның жоғары білім беру жүйесіне Еуропалық кредиттік жүйе (ESTS) енгізілді. Еуропалық кредиттік жүйе бойынша Франция, Германия, Испания, Италия, Ұлыбритания және т.б. елдерде білім беріледі [4].

«Құзыреттілік» ұғымы бүгінгі күні оқыту үдерісінде білімді қолданудың ақырғы нәтижесі ретінде қарастырылада. Оқыту үдерісінде «құзыреттілік» ұғымы студенттердің білімі мен тәжірибесін, дағдылары мен біліктірін белгілі бір мәселені шешуде қолдануы. Оқыту үдерісіндегі құзыреттіліктерге ғалымдар әртүрлі анықтамалар берген.

Соңғы жылдары білім беруді модернизациялаудың басты идеяларының бірі – адамның құзыреттілігін қалыптастыру болып отыр. Осыған орай жаңа заман тұлғасының қалыптасуы мен оған білім беруде құзыреттіліктерге ғалымдар мәселелеріне, сондай-ақ, окушылардың құзыреттіліктерін қалыптастыру мен

болашақ мамандардың кәсіби құзыреттіліктерін дамыту мәселелеріне ереулі көңіл бөліп, жан-жақты зерттей білген отандық ғалымдарымыздың еңбектерін ерекше атап өтуге болады.

М.А. Абсатова өз еңбегінде жоғары сынып оқушыларының көпмәдениеттілік құзіреттілігін қалыптастырудың теориялық-әдіснамалық негізін ұсына отырып, ҚР мектептерінде мәдениеттік құзіреттілікті қалыптастырудың түжყыримдамасын дайындаған.

Отандық ғалымдарымыз Е.А. Лобынцева, В.В. Готтинг мен Г.К. Қалтаева кәсіби-ақпараттық құзірет- тіліктің негізгі түсініктемесін толықтыра отырып, оның өлшемдері мен деңгейлері анықтаған. Сондай-ақ, кәсіби ақпараттық құзіреттілікті қалыптастырудың педагогикалық жүйесін құрастырып, техникалық кәсіби білім беруде мамандықтың кәсіби құзіреттілігін дамыту мазмұнының құрылымдық моделін жасаған. Өз зерттеу жұмысында Н.Н. Жақсыбаева колледж оқытушыларының ақпараттық құзіреттілігі ұғымының анықтамасын нақтылай отырып, ақпараттық құзіреттілікті қалыптастырудың деңгейлерін анықтаған. Олар: алғашқы, кәсіби-әдістемелік, кәсіби-жүйелілік, кәсіби-шығармашылық, т.б.

Л. М. Митина «құзыреттілік» ұғымына «білім, дағды, білік, сонымен қатар практикада, тілдесімде, жеке тұлғаның өзін-өзі дамытуда қолданатын тәсілдері» деген анықтама береді [5].

Г.Ж. Ниязова зерттеу жұмысында «құзыреттілік» ұғымына «Білім беру құзырлары - бұл студенттің мағыналық бағдарлары, білімдері, біліктіліктері мен тұлғалық және әлеуметтік іс-әрекетін жүзеге асыруына қажетті нақты анықталған объектілер шенберіне қатысты тәжірибелерінің жиынтығы» деп, - анықтама береді [6].

Кәсіби құзыреттілік ең алдымен студенттің ақпаратты сауаттылығы мен кез-келген мәселені дұрыс шеше білу қасиетінен көрініс табады. Студент қоғам талабына сай өзін-өзі ұздіксіз жетілдіріп отыратын, кәсіби білімді, жаңа технологияларды менгерген, ортамен қарым-қатынасқа тез бейімделе алатын, үйімдастырушылық қабілеті жоғары, тәжірибесі мол, т.б. қасиеттерді жинақтағанда ғана кәсіби құзыретті маман бола алады.

Студенттің кәсіби құзыреттілігі кәсіби және жеке сапалардан құралады. Кәсіби құзыретті деп өзінің педагогикалық әрекетін жоғары дәрежеде жүргізе алатын, қарым-қатынасқа әрдайым дайын, педагогикалық үдерісте үнемі оң нәтижелерге қол жеткізіп отыратын маманды атауға болады. Қазіргі білім беру жүйесіндегі өзгерістер студенттердің кәсібілігінің артуын, яғни кәсіби және әдістемелік құзыреттілігін арттыруды қажет етеді.

Еліміздегі әлеуметтік-экономикалық және саяси өзгерістер, республиканың әлемдік деңгейде білім беру жүйесіне жетуде жасаған қадамдары осы кезге дейін педагогика теориясы мен практикасында бекітілген білім беру парадигмаларын, жүйелерін, әдістерін, формаларын жетілдіру талабын қойды. Білім берудегі жаңа басымдықтар – ізгіліктік педагогика, студенттердің тұлғалық әлеуетін анықтау және дамыту, әлеуметтік үдерістер

мен тұлғааралық қарым-қатынастарды үйымдастырудың ерекше формасы ретінде танылатын оқыту үдерісінің тиімділігін арттыру болып отыр.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы. Астана, 14 желтоқсан, 2012ж.
2. Чистохвалов В.Н. Системы накопления и перевода кредитов, используемые в европейских и американских университетах // Материалы к совещанию «Проблемы введения кредитной системы высшего профессионального образования». 25-26 марта 2002 г. – М.: РУДН, 2002.
3. Болонский процесс: середина пути. М., 2005. 378с.
4. Основы кредитной системы обучения в Казахстане /Под общ.редакции Ж. А. Кулекеева, Г. Н. Гамарника, Б. С. Абдрасилова. А., КазНУ им. Аль-Фараби, 2004. - 198 с.
5. Митина Л.М. Психология профессионального развития учителя. — М.: 1998. -200c.
6. Ниязова Г.Ж. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану – кәсіптік білім мамандығы студенттерінің кәсіби құзырлылығын қалыптастырудың маңызды элементі. Педагогика ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертациясы. Алматы, 2008, 141 б.

Резюме. На сегодня важнейшей проблемой современности считается проблема повышения качества образования, так как на пути вступления Республики Казахстан в число цивилизованных стран с социально-политическими, экономическими преобразованиями, основной задачей в сфере образования является воспитание интеллектуально и духовно развитого, высоко культурного, глубоко патриотичного подрастающего поколения. Занимающая ключевое место в XXI концепции образования на протяжении всей жизни предполагает, чтобы в период обучения молодого поколения в вузе дать возможность всем без исключения проявить свои таланты и весь свой творческий потенциал. В разрешении данной задачи большую роль сыграет организация учебного процесса по технологии кредитного обучения с применением активных и интерактивных методов и приемов с целью развития и формирования профессиональной компетентности у студентов.

Ключевые слова: кредитное обучение, знание парадигмы, инновационная система образования, профессиональные специалисты, кредит, кредитная система, Декларация, компетентность, профессиональная компетентность, парадигмы образования.

Resume. The requirements, that put to high pedagogical form to the specialists, on today's a day difficult goes down. only what қоғам teacher - me spiritual humane ri high, citizenship responsibility abundant, active, creative, detailed form, professional competense, theoretical knowledge practice different pedagogical technology carries out takes trade masActuality of work research.

Interest to "investigate that, in higher educational establishment on the future professional time of specialist student formed," continuously increasing goes down, it question comes true in motion forming professional competence students. possibility student determines approximately me exact professional fitness wasp ғы contradiction and professional competence masters process and result practice is used inconstancy is conceived contradiction investigates theme chooses basis is.

Key words: the credit instruction, knowledge the paradigm, innovational system of the formation, the professional specialist, credit, the credit system, Declaration, competence, the professional competence, paradigms of the formation.

КӨПТІЛДІ БІЛМ БЕРУ
ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ
MULTILINGUAL EDUCATION

УДК37.017.92:378.047:8020

**ИНОСТРАННЫЙ ЯЗЫК КАК ФАКТОР СТАНОВЛЕНИЯ
ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТА ВУЗА**

Куратова О.А.
к.п.н., доцент УИЯиДК, Алматы, Казахстан

В данной статье отмечено, что в современных условиях глобализации и гуманизации современного мира большое внимание уделяется исследователями проблеме построения личностно-ориентированных образовательных пространств, которые создаются для полноценной самореализации полиязычной личности в вузе. В

этих условиях повышается значимость воспитания новой личности студента как гражданина мира, готового к принятию культурного многообразия и стремящегося к осуществлению межкультурного диалога, что требует разработки новой парадигмы и концепции полиязычного образования, в основу которой положена культура сеемногоаспектностью.

Указанные тенденции подвергли пересмотру как общую концепцию подготовки молодых специалистов, способной обеспечить их взаимодействие в глобальном пространстве, так и ее отдельные аспекты, в частности, статус иностранного языка в современном поликультурном мире, владение которым стало одним из важнейших условий востребованности специалиста на рынке труда.

Появление различных позиций в процессе изучения современного образований в целом и поликультурного образовательного пространства неязыкового (гуманитарного) вуза в частности, ставит задачу осмыслиения феномена образовательного пространства и его структуры. В контексте решения задач модернизации высшего профессионального образования приобретает важное значение изучение процесса становления и развития полиязычного образовательного пространства средствами иностранного языка, исследование особенностей использования языковых и речевых средств иностранного языка в различных типах образовательных пространств с тем, чтобы в дальнейшем учитывать полученные характеристики при проектировании процесса образования на разных уровнях.

Ключевые слова: поликультурная личность, иностранный язык, гуманизация и гуманитаризация образования, учебный процесс

На современном этапе, когда расширяется экономическое, научно-техническое и культурное сотрудничество между странами, все большее значение приобретает воспитание нравственной и гуманистической личности студента.

Именно ради сохранения мировой цивилизации и культуры ставится сегодня проблема гуманизации образования, в основе которой - формирование целостной личности как субъекта культуры, создание новых условий для наиболее полной реализации ее потенциальных возможностей. В современной ситуации обучение, направленное только на передачу знаний становится неэффективным. Гораздо более важным оказывается формирование у человека таких способностей, которые дают ему возможность самостоятельно ориентироваться в области профессиональных и естественнонаучных знаний; способностей, которые в последнее время наиболее востребованы в обществе.

Главным фактором, оказывающим наиболее сильное и целенаправленное воздействие на личность в стенах вуза, является учебный процесс. В воспитании личности студентов активно используются гуманитарные дисциплины, в том числе, иностранные языки. Практика подтверждает, что при воспитании морали у молодого поколения решающую роль играет не словесное ее толкование, а активная практическая деятельность студентов на занятиях.

Р.П. Мильруд писал: “ Гуманистическая концепция обучения означает, что в учебном процессе создаются самые оптимальные условия для раскрытия педагогической коррекции и развития личности ученика” [1,44]

Иностранный язык выступает как средство общения, познания, осмыслиения и интерпретации фактов иной культуры, осознания своей собственной культуры и ознакомления с ней представителей других языковых сообществ

Обучение иностранному языку в вузе направлено на развитие поликультурной и многоязычной личности и комплексную реализацию следующих целей:

- практическая – овладение общением в единстве всех его функций (этикетной, познавательной, регулятивной, ценностно-ориентационной) и форм (устной и письменной), которое осуществляется посредством речевой деятельности в рамках сфер и тематики, предусмотренной программой;

- образовательная – овладение системой званий об иноязычной культуре, формирование картины мира изучаемого языка, развитие умений сравнивать культуру своей страны с иноязычной культурой и достигать взаимопонимания с ее носителями;

- развивающая— развитие интеллектуальной, речемыслительной, эмоциональной, волевой, деятельностной и мотивационной сфер языковой личности обучающегося;

- воспитательная – воспитание культуры мышления и поведения, обогащение духовного мира обучающихся, формирование системы гуманистических взглядов и убеждений, развитие умений самоконтроля и самооценки.

Говоря о конечном результате образования, в последнее время его часто представляют в виде проектируемой "модели специалиста", которая, с одной стороны включает профессиональную подготовку, а с другой - такие личные качества, как физическое, психическое и нравственное здоровье, образованность, общекультурную грамотность.

Реализация модели специалиста как основы формирования квалификационных характеристик во многом определяет содержание и организацию учебного процесса.

Любое учебное заведение, поставившее своей целью обучение конкурентно способных специалистов, сталкивается с необходимостью введения в учебные планы дисциплин гуманитарного цикла: философии, психологии, иностранных языков. Вместе с тем приходится практически решать задачу: чему и как учить, какие условия создать для развития свободной личности, ее нравственного формирования.

Нет необходимости говорить об актуальности введения в учебные планы дисциплины "иностранный язык", т.к. это итак очевидно. Хотелось бы

посмотреть на проблему изучения иностранного языка с точки зрения лингвострановедческого аспекта, актуальность которого в нашей стране возрастает с каждым днем. Это связано с расширением международных связей, как на официальном, так и на бытовом уровне. При общении с представителями других культур очень часто возникают проблемы межкультурного взаимодействия или другими словами проблемы различия менталитета. Преподаватель иностранного языка, работающий в современных условиях, сталкивается с большим количеством проблем и вопросов, решать которые ему приходится в процессе ежедневной работы: как сделать преподавание языка наиболее эффективным; как сохранить устойчивый интерес, повысить мотивацию к изучению иностранного языка, помочь студентам выразить себя на иностранном языке. Поскольку иностранный язык имеет непосредственное применение в современной жизни, то задача преподавателя иностранного языка состоит в том, чтобы дать студентам не только языковую подготовку, но и сориентировать их на практическое использование иностранного языка в технике (при работе с компьютером, Internet, e-mail и т.д.), бизнесе (деловые бумаги на иностранном языке), науке (статьи и монографии) и т.д.; и таким образом изучать язык для жизни и работы. Наиболее полно соответствует этим задачам гуманистическая концепция обучения и воспитания, т.к. она создает оптимальные условия для раскрытия, коррекции и развития личности студента. А коммуникативно-деятельный подход, занимающий основное место в европейской и американской методической школе, как показала практика, дает возможность использовать естественную потребность студента в самовыражении, опирается на реализацию стремления человека к общению с окружающим миром. Целью обучения иностранному языку становится не только непосредственное усвоение знаний, умений, навыков речевого и неречевого характера, но и накопление студентами сведений страноведческого характера. Ведь изучение и общение на иностранном языке помогают студенту формировать отношение к миру, людям, событиям. Мы считаем, что воспитательный аспект есть один из самых важнейших компонентов в обучении иностранному языку, что он не отделим от самого процесса обучения иноязычному общению, а составляет с ним единое целое. Иностранный язык представляет нам огромное количество средств, с помощью которых можно создать не только образованного человека, но и воспитать личность, обладающую высокой системой общечеловеческих ценностей, новым мышлением и реалистичным взглядом на современный мир.

Основными целями обучения иностранным языкам являются следующие.

Современный процесс обучения, построенный на коммуникативной основе с ориентацией на личность студента, формирует у студента широкий

гуманистический взгляд на мир, основанный на общечеловеческих ценностях и новом мышлении, что вносит существенный вклад в повышение гуманитарного содержания образования.

Процесс овладения иностранного языка выступает в качестве мощного механизма личностного развития студентов.

Целенаправленное формирование речевых навыков и умений на уроках иностранного языка активизирует работу памяти, мышления и других психических и тем самым способствует умственному развитию студентов.

Полноценное использование воспитательного, образовательного и развивающего потенциала дисциплины создает прочную основу для формирования творческого интеллигентного человека, практически владеющий иностранным языком. Результатом этого является личность, способная принимать активное участие в социально-экономическом и культурном развитии общества, а также полноценно включаться в интегративные процессы, происходящие в современном мире.

Социальный заказ общества в области обучения иностранным языкам выдвигает задачу развития духовной сферы студентов, повышения гуманистического содержания обучения, более полную реализацию воспитательно-образовательно-развивающего потенциала учебного предмета применительно к индивидуальности студента.

Поэтому главной целью обучения иностранному языку является развитие личности студентов, способной и желающей участвовать в межкультурной коммуникации на изучаемом языке и самостоятельно совершенствоваться в овладеваемой ими иноязычной речевой деятельности.

Воспитательный компонент заключается в следующем: формировании у студентов уважения и интересов к культуре и народу страны изучаемого языка; воспитании культуры общения; поддержании интереса к учению и формированию познавательной активности; воспитании потребности в практическом использовании языка в различных сферах деятельности.

Согласно целям и содержанию обучения иностранному языку, можно сделать вывод, что воспитательный компонент цели является одним из главных аспектов обучения иностранному языку.

Таким образом, при обучении иностранному языку возникают безграничные воспитательные возможности, если иностранный язык используется, как средство для приобщения студентов к духовной культуре других народов и познание действительности путём иноязычного общения, как способ самопознания и самовыражения личности в процессе общения. Воспитание, как известно, осуществляется в труде, обучении, общении и игре.

При обучении иностранному языку используются почти все способы воспитания, т.к. он является и предметом обучения, и средством общения.

Е.И.Пассов в своей работе «Урок иностранного языка» выделяет так называемый потенциал урока и считает его главной ценностью любого иностранного языка. В чем же заключены, по Пассову, воспитательные возможности урока? Прежде всего, в содержании используемых материалов; во-вторых, в методической системе обучения; в-третьих, в личности преподавателя и его поведении. Если вспомнить в связи с этим, какие материалы (тексты, темы, проблемы и т. д.) включены в учебник и используется на уроках. Это рассказы о родине и её истории, о жизни выдающихся деятелей науки и культуры, о беззаветном героизме людей в годы войны, о природе, музыке, экологии. Но у иностранного языка как учебного предмета есть одна всем известная особенность: на занятиях мы обучаем общению, которое по самой своей сути – личностно. Студент не просто рассказывает о чём-то, он высказывает своё мнение, своё отношение к предмету общения. Именно эта личностная заостренность, - утверждает Пассов, - и является тем каналом, через который в душу и сознание обучаемого проникает воспитательное воздействие.

Особую роль Пассов отводит в этом вопросе педагогу, как главному образцу для студентов. Пассов утверждает, что очень важно, что бы студент на каждом шагу видел и чувствовал влюбленность самого преподавателя в язык, ощущал уважение преподавателя к народу - носителю этого языка. И очень важно здесь, не только то, что говорится, но и то, как это делается.

Сам воспитательный потенциал должен быть заложен и в самой системе обучения. Всё зависит от того, на каких принципах эта система основана, какие приемы работы предполагает. Разные системы обучения по-разному развивает интеллектуальные способности студентов. Коммуникативное обучение предполагает достаточно высокий уровень используемых задач. Это не может не развивать способностей студентов и не воспитывать таких качеств, как трудолюбие, настойчивость, инициативность; не развивать волю, мышление, внимательность, воображение, память и т.д. [2,31].

Определяя цели, содержание и средства обучения иностранному языку известный методист С.Ф.Шатилов говорит о том, что цели обучения иностранному языку определяются, прежде всего, общеизвестными запросами, государственными интересами воспитания всесторонне развитого и образованного человека; что цели обучения языку определяют в значительной мере содержание, средства и методы обучения, поэтому категорию целеполагания Шатилов считает одной из ведущих в методике [3,47].

Изучение иностранного языка формирует чувство солидарности, дружбы, взаимопонимания между народами, и главное: изучение иностранного языка формирует у студента поликультурную личность [4].

Список литературы

1. Иностранный язык (журнал). М.: «Просвещение». -2007.- №1.- С. 57-59.
2. Пассов Е.И. Урок иностранного языка. М.: «Просвещение». - 2000.- С.35.
3. Шатилов С.Ф. Методика обучения иностранному языку. М.: «Просвещение». - 2006.- 420 с.
4. Тер-Минасова С.Г. Язык и культурная коммуникация.-М.: Слово, 2000. – 261 с.

Түйіндеме: Шет тілі білім берудің гуманитаризациялау жолында көптеген шарттарды ұсынады, соның комегімен білімді, заманға сай және жаңа оймен реалистік козқарасты тұлға тәрбиелеу.

Түйін сөздер: полимәдени тұлға, шет тілі, ізгілендіру, оку ұдеріс.

Resume: According to humanization process in educational system, the foreign language helps to create educated person and to bring up high moral qualities.

Key words: the multicultural personality, a foreign language, humanization, educational process.

МАЗМҰНЫ СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ БІЛІМ БЕРУ ИНОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ FOREIGN LANGUAGE EDUCATION		
Jaumann M.	Hochschulbildung – in daten und fakten. ein rezensionsartikel zu aktuellen publikationen des daad und anderer organisationen	6-10
Джумагульбаева Р. П.	Иновационные технологии преподавания иностранных языков на неязыковых факультетах	11-16
Шарипова Г. Б.	Обучение иностранным языкам через универсальные средства интеграции культур	16-21
Искакова Л.М.	Құзыреттілік - білімді қолданудың негізгі нәтижесі	21-27
Куратова О.А.	Реализация концепции гуманизации и гуманитаризации образования в воспитательном процессе вуза	28-34
Самамбаева У. Айтқазы С.	Қытай иероглифтерін үйретуде логикалық ойлау жүйесі арқылы дамыту	34-37
Zhanadilova Z.M., Karashina G.T.	Некоторые аспекты преподавания иностранного языка в магистратуре	38-42

--	--	--

**МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ЖӘНЕ АУДАРМА
МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ И ПЕРЕВОД
INTERCULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION**

Мусаева К.С.	Методы формирования межкультурно-коммуникативной компетенции будущего учителя иностранного языка	43-50
Оразакынкызы Фарида	Иноязычное заимствование в китайском языке как важный элемент межкультурной коммуникации	50-55
Zada Kemelbekova	La littérature dans l'enseignement scolaire et supérieur au kazakhstan	56-61
Абдрахимова Г. Б.	Интерпретация переводческого заказа как важный этап переводческого процесса	61-66
Нәсіпқазы Е.	Көркем аудармадағы ұлттық бояуды шығарып аудару тәсілі	66-70

**КОГНИТИВТІК ЛИНГВИСТИКА
КОГНИТИВНАЯ ЛИНГВИСТИКА
COGNITIVE LINGUISTICS**

Baratova A. Kurmambayeva Zh.	History and culture: French borrowings, French culture in the English vocabulary (Food)	71-76
---------------------------------	---	-------

**ЛИНГВИСТИКА ЖӘНЕ МӘТИН ЛИНГВИСТИКАСЫ
ЛИНГВИСТИКА И ЛИНГВИСТИКА ТЕКСТА
LINGUISTICS AND TEXT LINGUISTICS**

Баратова Ш. Б.	Қазақ және үйғыр поэзиясындағы үйқасу тәсілдері және құрылымдық ерекшеліктері	77-85
Нәсіпқазы Е.	Қытай иероглифтерінің жазылу құрылымы туралы	85-88
Қаражан М. Айтқазы С.	Қытай тіліндегі жалғаулықтардың түрлері қолданылуы	88-92
Пак Р. Л., Тохметов А.Т.	Специфическая лексика публицистического стиля китайского языка	93-98

ЛИНГВОМӘДЕНИЕТТАНУ ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЯ CULTURAL LINGUISTICS		
Айтқазы Сажида	哈萨克斯坦阿拜国立师范大学 博士沙吉达·艾提哈孜	99-105
Садықова Р.К.	Түркі тілдес және иран халықтарының «Наурыз» мерекесін тойлауындағы ерекшеліктер	105-111
Duysengalieva G. R., Ayapova T. T.	Lingua-Cultural aspects of Marked Words in English:Furniture and Dwellings	112-116
Мусанова М. Айтқазы С.	Лингвокультурологические аспекты концепции числа в китайском языке	116-122
Волкова В.С., Курмамбаева Ж.Б.	Linguo-Cultural aspects of French Borrowings in the English vocabulary: household words.	123-127

**ДИСКУРС ЖӘНЕ ОНЫҢ ТИПОЛОГИЯСЫ
ДИСКУРС И ЕГО ТИПОЛОГИЯ
DISCOURSE AND ITS TYPOLOGY**

Садықова Р.К.	Иран Ислам Республикасы ұстанған саясат	128-131
Батырхан Б. Ш.	Т. Ізтілеуұлының «Шаңнама» дастанындағы даналық ойларды жеткізу шеберлігі	131-136
Нуганова Р. Б. Муканова З. А.	Поиски решения проблемы духовно-нравственного воспитания	136-140
Искакова Л.М.	Кредиттік оқыту жүйесінде студенттердің кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыру	140-144

КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ MULTILINGUAL EDUCATION		
Куратова О.А.	Иностранный язык как фактор становления поликультурной личности студента вуза	145-150

«ХАБАРШЫ» ЖУРНАЛЫНЫНЫң
«КӨП ТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ШЕТЕЛ ТІЛДЕРІ ФИЛОЛОГИЯСЫ» СЕРИЯСЫНДА
БАСЫЛАТЫН МАҚАЛАЛАРДЫ БЕЗЕНДІРЛУГЕ
ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР:

I. Қажетті материалдар

- 1.1. Парақтардың төменгі орта жағы қарындашпен номірленген мақала көшірмесі мен оның электрондық нұсқасы.
- 1.2. Аңдатпа 200 сөзден және тірек сөздер 10-12 сөзден тұрады және олар қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде болуы тиіс.
- 1.3. Мақаланың мазмұны: а) кіріспе бөлім; ә) талдау; б) тәжірибе (егер болса); в) корытынды; г) әдебиеттер тізімі және түйін сөз (екі тілде: егер де мақала қазақ тілінен болса, түйін сөз (15 сөз) - орысша және ағылшынша, ал егер де орыс тілінде болса, түйін сөз (15 сөз) қазақша және ағылшынша болуы тиіс және т.б.) керек.
- 1.4. Автор (авторлар) жайында берілетін мәліметтер: аты-жөні толық, жұмыс орны (ұжым аты, жоғары оку орнының толық аты және қысқартылған аты), атқаратын қызметі, ғылыми дәрежесі мен атағы, жұмыс және үй телефоны, электронды поштасы.

II. Мақаланы безендіру ережесі

- 2.1. Мақала мәтіні терілуі: Word стандартты формат A4, Times New Roman, кегль №14, бір интервал арқылы, парақтың жоғарғы және төменгі бос өрістері-2,5 см; он жақтағы-1,5 см; сол жақтағы -3 см. болуы керек;
- 2.2. ӘОК - сол жақ жоғарғы бұрышта бас әріптермен (кеғль №13);
- 2.3. Автордың (авторлардың) аты-жөні - жартылай қарайтылған кіші әріптермен ортада және келесі жолға жұмыс істейтін ұжым мен қала, мемлекет аты (кеғль №13);
- 2.4. Мақала аты - бір бос жолдан кейін жартылай қарайтылған бас әріптермен (кеғль №13);
- 2.5. Аңдатпа және тірек сөздер – мақала жазылған тілде (кеғль №12);
- 2.6. Мақала мәтіні - бір бос жолдан кейін (кеғль №14);
- 2.7. Әдебиеттер тізімі (кеғль №13);
- 2.8. Әдебиеттерге сілтемелер квадраттық жақшада беріледі, мысалы, [1], [2, 315б.], [4-7].

III. Мақалаларды жариялау тілдері – казақ, орыс, ағылшын, қытай тілдері және т.б.
Редакцияға түскен мақалаларға сала бойынша мамандардың пікірлері беріледі. Пікір негізінде редакция алқасы авторға мақаланы толықтыруға (түзетуге) ұсыныс жасауы, не мүлдем қайтарып беруі мүмкін.

Мекен-жайы: Алматы қаласы, Жамбыл көшесі, 25, Абай атындағы ҚазҰПУ, жұмыс телефоны - 8(727) -2 91-40-87, эл.пошта: destiny_time412@mail.ru

Редакция алқасы

ТРЕБОВАНИЯ К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЕЙ В ЖУРНАЛЕ «ХАБАРШЫ/ВЕСТНИК», серия: ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ИНОСТРАННАЯ ФИЛОЛОГИЯ

I. Необходимые материалы.

- 1.1. Статья в распечатанном и электронном варианте: нумерация страниц внизу по центру.
- 1.2. Аннотация (200 слов) и ключевые слова (10-12 слов) на трех языках (на казахском, русском и английском).
- 1.3. Содержание статьи: а) введение, б) анализ, в) практическая часть (если есть), г) заключение, д) список литературы, е) резюме из 15 слов: если статья на казахском языке – резюме на русском и английском языках, если на русском языке – на казахском и английском.
- 1.4. Сведения об авторе (соавторе): Ф.И.О. полностью, место работы (название организации, вуза полное и сокращенное название), должность, учёная степень, звание, контактный телефон, e-mail.

II. Оформление статьи.

- 2.1. Набор текста статьи: Word стандартного формата А4, Times New Roman, кегль №14, через 1 интервал, поля: верхнее, нижнее – 2,5 см, правое – 1,5 см, левое – 3 см;
- 2.3. УДК - в левом верхнем углу прописными буквами (кесть №13);
- 2.4. Фамилия, инициалы автора (соавтора) - по центру полукирным строчным шрифтом, (кесть №13), следующая строка - место работы, город, страна;
- 2.5. Название статьи - через интервал полукирным прописным шрифтом (кесть №13);
- 2.6. Аннотация и ключевые слова - на языке оригинала (кесть №12);
- 2.7. Текст статьи - через интервал (кесть №14);
- 2.8. Список литературы (кесть №13);
- 2.9. Ссылки в тексте на литературу даются в квадратных скобках, *например, [1], [2, с. 315],[4-7].*

III. Язык издания статьи – казахский, русский, английский, китайский и др.

Поступившие в редакцию статьи рецензируются ведущими специалистами и учеными по отраслям знаний. Статья, на основании редактирования, может быть возвращена для ее корректирования и доработки. Статьи, не соответствующие требованиям, возвращаются.

Адрес: г. Алматы, ул. Жамбыла, 25, КазНПУ им. Абая
контактный телефон - **8(727) -2 91-40-87**, электронный адрес: **destiny_time412@mail.ru**

Редакционный совет

REQUIREMENTS TO THE ARTICLES IN THE JOURNAL "KHABARSHY/VESTNIK" SERIES: MULTILINGUAL EDUCATION AND FOREIGN LANGUAGES

I. Required materials.

- 1.1. An article in the printed and electronic version: page numbers at the bottom center.
- 1.2. Abstract (200 words) and key words (10-12 words) in the original language.
- 1.3. Article content: a) introduction b) analysis c) the practical part (if there is one),
d) conclusion, e) references, e) summary/resume consists of 15 words (article in the Kazakh language: a summary in Russian and English languages, in Russian: in Kazakh and English).
- 1.4. About the author (co-author): full name, work place (name of organization, full and abbreviated name of the university), position, academic degree and title, telephone number, e-mail.

II. Designing articles.

- 2.1. Typesetting articles: Word standard A4, Times New Roman, type size 14, 1 interval, margins: top, bottom - 2.5 cm, right - 1,5 cm, left - 3 cm;
- 2.2. UDC - at the top left corner in capital letters (type size 13);
- 2.3. Author's name and initials (co-author) - centered in bold lower case letters (type size 13), the following line - work place, city, country;
- 2.4. Title of the article - in the interval in bold uppercase letters (type size 13);
- 2.5. Abstract and keywords – in the original language (type size 12);
- 2.6. Text of the article – a line after, (type size 14);
- 2.7. References (type size 13);
- 2.8. References cited in the text are given in square brackets, for example [1], [2, p .315], [4-7].

III. Publishing language of articles - Kazakh, Russian, English, Chinese, etc.

Submitted articles are reviewed by leading experts and scholars on the definite spheres. The article based on the editing can be returned to its correction and refinement. Articles that do not meet the requirement will be returned.

Address: 25 Jambyl Str. Abai KazNPU, Almaty
Tel: **8 (727) -2 91-40-87**, e-mail: **destiny_time412@mail.ru**

Editorial Board

**Келесі басылымның негізгі бөлімдері/Рубрики следующего выпуска/
Rubrics of the next issue:**

**ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ БІЛМ БЕРУ
ИНОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ
FOREIGN LANGUAGE EDUCATION**

**МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ЖӘНЕ АУДАРМА
МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ И ПЕРЕВОД
INTERCULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION**

**КОГНИТИВТІК ЛИНГВИСТИКА
КОГНИТИВНАЯ ЛИНГВИСТИКА
COGNITIVE LINGUISTICS**

**ЛИНГВИСТИКА ЖӘНЕ МӘТІН ЛИНГВИСТИКАСЫ
ЛИНГВИСТИКА И ЛИНГВИСТИКА ТЕКСТА
LINGUISTICS AND TEXT LINGUISTICS**

**ЛИНГВОМӘДЕНИЕТТАНУ
ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЯ
CULTURAL LINGUISTICS**

**ДИСКУРС ЖӘНЕ ОНЫҢ ТИПОЛОГИЯСЫ
ДИСКУРС И ЕГО ТИПОЛОГИЯ
DISCOURSE AND ITS TYPOLOGY**

**КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ
ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ
MULTILINGUAL EDUCATION**

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК BULLETIN

«Көптілід білім беру және шетел тілдері филологиясы» сериясы
Серия «Полиязычное образование и иностранная филология»
Series «Multilingual education and philology of foreign languages»

Басуға 03.12.2014 қол қойылды. Пішімі
Каріп түрі «Time New Romans». Riso басылым. Сықтывкар қағазы.
Көлемі . Таралымы дана. Тапсырыс
050010, алматы қаласы, Достық даңғылы, 13
Абай атындағы ҚазҰПУ
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің
«Ұлағат» баспасының баспаханасында басылды